

NEMZETBIZTONSÁGI SZEMLE

Kiemelt közlemények

MÁLNÁSSY ANDRÁS: *A török terrorelhárítás és a védelmi ipar kihívásai az „arab tavasz” eseményeit követően (2011–2017) – az Iszlám Állam terrorszervezet jelentette fenyegetések nemzetbiztonsági aspektusai*

VAJDA ENDRE: *A radikális iszlám várható tendenciái Európában*

SZABADFÖLDI ISTVÁN: *A mesterséges intelligenciával támogatott nyílt információszerzés (OSINT) – evolúció és kihívások*

10. évf. (2022)
1. szám

ISSN 2064-3756 (elektronikus)

LUDOVIKA
EGYETEMI KIADÓ

Impresszum

Nemzetbiztonsági Szemle

A Nemzeti Közzolgálati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézetének elektronikus (online) megjelenésű tudományos folyóirata

HU ISSN 2064-3756 (elektronikus)

A szerkesztőbizottság elnöke

Dr. habil. Boda József, Nemzeti Közzolgálati Egyetem

A szerkesztőbizottság tagjai

Dr. Béres János

Dr. Botz László

Dr. habil. Dobák Imre

Dr. Philipp Fluri, Svájc

Dr. Hazai Lászlóné

Dr. Kobilka István

Dr. Kovács Zoltán András

Dr. Ludek Michalék, Csehország

Prof. Dr. Padányi József

Dr. Regényi Kund Miklós

Prof. Dr. Resperger István

Prof. Dr. Szakály Sándor

Dr. Takács Tibor

Dr. Vida Csaba

Főszerkesztő

Dr. habil. Dobák Imre, Nemzeti Közzolgálati Egyetem

Szerkesztőség

Nemzeti Közzolgálati Egyetem, Nemzetbiztonsági Intézet

Szerkesztő: Dr. Deák József

Szerkesztőségi titkár: Mezei József

Internetes elérhetőség: <https://folyoirat.ludovika.hu/index.php/nbsz>

Kiadó

Nemzeti Közzolgálati Egyetem | Ludovika Egyetemi Kiadó

Kapcsolat: www.ludovika.hu; kiadvanyok@uni-nke.hu

Székhely: 1083 Budapest, Ludovika tér 2.

A kiadásért felel: Deli Gergely rektor

Olvasószerkesztők: Bujdosó Hajnalka, Resofszki Ágnes

Tördelőszerkesztő: Kőrösi László

Tartalom

Málnássy András

A török terrorelhárítás és a védelmi ipar kihívásai az „arab tavasz”
eseményeit követően (2011–2017) – az Iszlám Állam terrorszervezet
jelentette fenyegetések nemzetbiztonsági aspektusai 3

Vajda Endre

A radikális iszlám várható tendenciái Európában 17

Szabadszabó István

A mesterséges intelligenciával támogatott nyílt információszerzés
(OSINT) – evolúció és kihívások 30

Dragon Sándor

Az orosz állambiztonság rendszere 52

Resperger István – Szolga Réka

A V4-országok stratégiai tervezése és az alkotmányvédelem kérdései
stratégiai dokumentumaikban 62

Mezei József

Recenzió a *Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből 3.*
A Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága 1948–1949 című műről 85

Málnássy András¹

A török terrorelhárítás és a védelmi ipar kihívásai az „arab tavasz” eseményeit követően (2011–2017) – az Iszlám Állam terrorszervezet jelentette fenyegetések nemzetbiztonsági aspektusai

Challenges for Turkish Counter-Terrorism and Defence Industry following the Arab Spring (2011–2017) – Aspects of National Security Threats Posed by the Islamic State’s Terrorist Organisation

A dinamikusán változó globális tendenciák mellett a terrorizmus jelenleg is a biztonsági kihívások egyik kiemelt területe, amelynek a megelőzése átfogó és komplex megközelítést igényel. A stratégiai környezet átalakulása mellett a terrorcselekmények elkövetési módszerei is változnak, ezért szükséges a terrorizmus elleni fellépés eszközrendszerét is folyamatosan tanulmányozni és felülvizsgálni annak érdekében, hogy az megfeleljen az éppen aktuális követelményeknek. A tanulmány az Iszlám Állam tevékenységét, annak körülményeit – rávilágítva a nemzetbiztonsági kihívásokra – mutatja be egy geopolitikai szempontból is kiemelt fontosságú országban, Törökországban. Az elmúlt években megjelent könyvek, tanulmányok és elemzések egyre több információval szolgálnak a terrorszervezet működésével és korábbi hálózatépítési módszereivel kapcsolatban, amely befolyásolta a közel-keleti régió biztonságát, és hatással volt Európára is. Jelen tanulmány egy korábbi kutatás új szempontjait mutatja be, megjelenítve a terrorizmus jelentette kihívások sokféleségét.

Kulcsszavak: terrorizmus, Törökország, Iszlám Állam, nemzetbiztonság, védelmi ipar

¹ Doktorandusz, Pécsi Tudományegyetem Földtudományok Doktori Iskola Geopolitikai Doktori Program, e-mail: malnassy.andras@gmail.com

In addition to dynamically changing global trends, terrorism is still one of the cornerstones of security challenges, the prevention of which requires a comprehensive and complex approach. In addition to the development of the strategic environment, the methods of committing terrorist acts are also changing, therefore it is necessary to constantly review the tools of counter-terrorism in order to fully comply with the current requirements. This study presents the activities of the Islamic State and its circumstances in Turkey, a country of great geopolitical importance, highlighting the challenges to national security. Books, studies and analyses published in recent years provide more and more information on the operation of the terrorist organisation and its previous networking methods, which has affected the security of the Middle East region and has had an impact on Europe as well. This paper presents a new perspective of previous research, illustrating the diversity of challenges posed by terrorism.

Keywords: Terrorism, Turkey, Islamic State, national security, defence industry

1. Bevezető

Az Iszlám Állam² katonai előretörése jelentős biztonsági kihívásokat támasztott Törökország számára. A biztonsági környezet romlásával a kis-ázsiai országban megszorodtak az öngyilkos merényletek, a robbantásos és az egyéb haditechnikai eszközökkel elkövetett terrorcselekmények, valamint a rakétákkal végrehajtott támadások. Ezen erőszakos cselekmények egy része összefüggésbe hozható azzal, hogy Törökországból iszlamista és dzsihadista csoportokhoz való csatlakozás szándékával nagy számban utaztak ki Szíriába az úgynevezett külföldi terrorista harcosok,³ akik a konfliktusövezetben radikalizálódtak, katonai kiképzésben részesültek, harci tapasztalatot szereztek, majd visszatértek a kiinduló országba. A szíriai harcokban több ezer török állampolgár vett részt olyan dzsihadista szervezetek oldalán, mint az Iszlám Állam, a Dzsabat Fatah al-Sham,⁴ vagy a szalafista Ahrar al-Sham.⁵

A szíriai radikális csoportok és terrorszervezetek katonai műveleteivel párhuzamosan jelentősen megnőtt a török–szír határszakaszon átkelő menekültek száma. A migrációs hullámot kihasználva dzsihadista harcosok jutottak be Törökországba, nemzetbiztonsági kockázatot jelentve ezzel az országnak. A kis-ázsiai országot a radikális személyek gyakran pihenőhelyként, logisztikai központként, búvóhelyként, toborzó tevékenységük kifejtésére, illetve kiképzésre is használták. Törökország geostratégiai elhelyezkedése pedig lehetőséget biztosított a dzsihadista személyek Európába utazására, hogy oda is kiterjessék radikális tevékenységüket, amelyet úgynevezett „spillover” hatásként értékelhetünk.

² A terrorszervezet angol elnevezése Islamic State of Iraq and the Levant, azaz Iraki és Levantei Iszlám Állam. A Daesh a szervezet arab nevének rövidítése. A szerző a szervezetre egységesen az Iszlám Állam elnevezést használja.

³ A kifejezés angol megnevezése *foreign terrorist fighters*. A szerző külföldi harcosnak tekinti egy polgárháború kapcsán azt a helyi állampolgársággal nem rendelkező személyt, aki önszántából csatlakozik az egyik harcoló csoporthoz.

⁴ A szervezet korábbi neve al-Nuszra Front.

⁵ Aaron Stein: Islamic State Network in Turkey, Recruitment for the Caliphate. *Atlantic Council*, 2016. október 3.

2. Az Iszlám Állam műveleti tevékenysége Törökországban

2.1. Az országban folytatott toborzó tevékenység

Az iszlamista szervezetek toborzó tevékenységük során különböző módszereket alkalmaznak. Ezek közé tartozik a személyes kapcsolatokon alapuló meggyőzés (ügynevezett szemtől szemben vagy kis csoportokban végrehajtott toborzás), vagy a „rábeszélés technikája” olyan személyek körében, akik a társadalom perifériáján helyezkednek el és kiszolgáltatott helyzetben vannak.⁶ Az Iszlám Állam toborzói gyakran elszigetelt csoportokat vesznek célba, akik könnyen befolyásolhatók és nyomás alá helyezhetők, illetve sok esetben az adott kormány politikája ellen foglalnak állást, többségükben kiábrándultak a fennálló politikai rendszerből. A megfelelő személy kiválasztása, majd meggyőzése után elkezdődik a radikalizációs folyamat, amely általában egy négy hónapos törökországi vallási oktatással vette kezdetét. A vallási felkészítés után az adott személyt Szíriába küldték, ahol találkozott az Iszlám Állam tagjaival, és csatlakozott egy, a terrorszervezet kötelékében működő török egységhez. A szíriai tartózkodás alatt a radikális személy vallási és katonai kiképzése is folytatódott, és annak befejeztével a toborzók eldöntötték, hogy a dzsihadista adminisztratív, vagy Szíriában harctéri feladatokat lásson-e el, illetve adott esetben Törökországban hajtson végre terrorcselekményeket.⁷

Az Iszlám Állam toborzó tevékenysége során sikeresen használta a közösségimédia-platformokat. A terrorszervezet török nyelvű propagandatevékenysége a 2010-es évek közepére egyre intenzívebb lett, és a török társadalom azon szegmensét célozták meg, akik körében népszerű gondolat lehet a Közel-Keleten egy kalifátus létrehozása. Török radikálisok több esetben a Facebookon és más közösségimédia-felületeken népszerűsítették az Iszlám Állam tevékenységét, pozitív jelentéstartalmú képeket helyeztek el a Szíriába való utazásukról, gyakran összekapcsolva szülővárosuk szimbólumait a terrorszervezet propagandaüzeneteivel.⁸ 2013-tól jellemző volt, hogy több török nyelvű radikális hírforrás kezdte használni az Iszlám Állam narratíváit. 2015-ben az Iszlám Államhoz köthető al-Hayat Media megkezdte török nyelvű hírfolyamának, a *Darul Hilafe*-nek a sugárzását, valamint elindítottak egy online folyóiratot, a *Konstantiniyye*-t.⁹

2.2. Az Iszlám Állam online radikalizációs tevékenysége a Twitteren

Az online radikalizáció esetében elsősorban az identitás- és válaszkérés fázisában lévő fiatalabb korosztályok befolyásolhatók a szélsőséges szervezetek által, de szintén

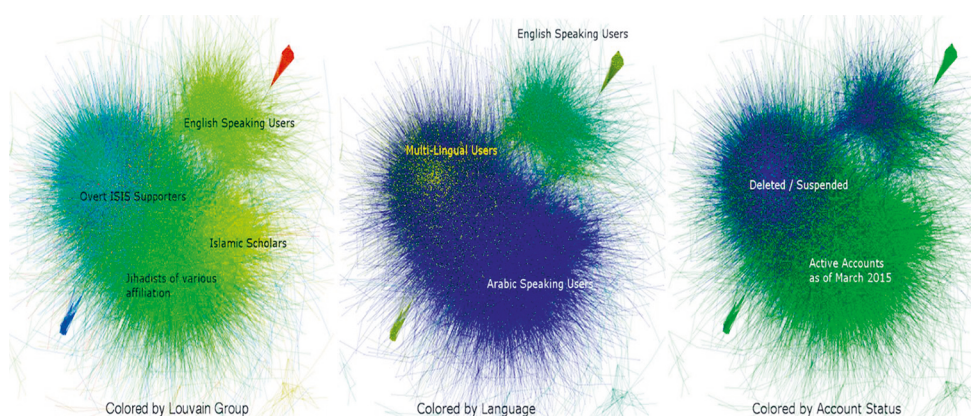
⁶ Scott Gerwehr – Sara Daly: *Al-Qaida: Terrorist Selection and Recruitment*. Rand Report, 2006. 5.

⁷ Stein (2016): i. m. 11.

⁸ S. G. Grimaldi – Selim Koru: *Is the Islamic State Trying to Draw Turkey into Syria? War on the rocks*, 2016. május 13.

⁹ Grimaldi–Koru (2016): i. m. 2–3.

a toborzás célpontjai lehetnek a beilleszkedési nehézségekkel küzdő, csalódott, adott esetben mentális problémákkal élő személyek is. A Sidar Global Advisors (SGA) elnevezésű szervezet megvizsgálta az Iszlám Államhoz köthető dzsihadista tartalmú Twitter-fiókok működési mechanizmusát. A kutatás 137 radikális személy fiókját és 693 533 bejegyzést vizsgált meg kulcsszavas kereséssel, az érintett témákra, valamint a geolokációra fókuszálva. Az elemzés megállapította, hogy a „radikális tweetek” többsége három nagyvároshoz, Isztambulhoz, Ankarához és Izmirhez voltak köthetők. A tweetekben használt leggyakoribb kifejezések a dzsiháid, a hitetlen, valamint a Nuszra szavak voltak, utóbbi utalva az al-Nuszra Front terrorszervezetre. A gyakran használt szavak között szerepelt továbbá a Jeruzsálem, a mudzsahedin, illetve a cionista.

1. ábra: Az Iszlám Állam propagandatevékenysége a Twitteren – hálózati rajz

Forrás: <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0181405.g003>

A kutatás készítésének ideje alatt a szolgáltató a Twitter-fiókok többségét felfüggesztette, azonban a fióktulajdonos, másik néven, számos esetben új profilt hozott létre, amelyen keresztül tovább terjesztette a radikális tartalmakat (1. ábra). Az elemzés rávilágított arra is, hogy ezek a fiókok fokozottan aktívak voltak olyan időszakokban, amikor egy Iszlám Államhoz köthető terrorcselekményt hajtottak végre. A radikálisok a propaganda mellett meggyőzésre, vallási tanításra és „hittérítésre” is használták a Twitter-bejegyzéseket.¹⁰ A 2017. január 1-jei Reina nightclubban elkövetett terroristámadás estéjén a „tweetelő” számos bejegyzést helyeztek el, amelyek elítélték az iszlám által tiltott alkoholfogyasztást, valamint a szórakozóhelyen jelen levő nők helytelen öltözködésének megbüntetésére szólítottak fel.¹¹ A Reina terroristámadást követően a török rendőrség 347 közösségimédia-fiókot vizsgált meg gyanús tartalmuk miatt, és kérte a felfüggesztésüket. A hatósági vizsgálatok a nyomozás során megállapították, hogy a radikális tartalmak ellen korlátozottak a rendvédelmi szervek lehetőségei. Jelentős kihívást jelentett, hogy több esetben is a letiltást követően

¹⁰ Merve Tahiroglu – Jonathan Schanzer: Islamic State Networks in Turkey. *Foundation for Defense of Democracies*, 2017. március 29.

¹¹ Ezgi Basaran: Secular Citizens of Turkey Have Never Felt So Alone. *The Washington Post*, 2017. január 3.

ugyanaz a személy más felhasználónéven létrehozott új fiókján keresztül tovább tudta folytatni káros tevékenységét.¹²

2.3. A Reina terrorcselekmény elkövetője

A 39 halálos áldozatot és 71 sérültet követelő Reina terrortámadás elkövetője az üzbég nemzetiségű Abdulkadir Masharipov, vagy ahogyan az Iszlám Állam katonájaként nevezték, Mohammed Horaszani volt. A férfi 1983-ban látta meg a napvilágot egy kirgizisztáni, többségében üzbégek lakta kisvárosban. Masharipov Üzbegisztánban a Fergana Állami Egyetemen fizika és számítástechnika szakon tanult, négy nyelven, üzbégül, arabul, kínaiul és oroszul beszél. Az üzbég hatóságok információi szerint a radikális férfi 2011 óta lehetett tagja az Iszlám Állam terrorszervezetnek.¹³

Masharipov őrizetbe vételét követően a török rendőrségnek elmondta, hogy katonai kiképzésben részesült 2010-ben egy al-Káida táborban, Afganisztán határ menti területén. A kiképzést követően Pakisztánba utazott, az ott-tartózkodása során az Iszlám Államhoz csatlakozott, és hűségesküt tett a terrorszervezet emírjének, Abu Bakr al-Bagdádinak.

A török rendőrség a nyomozás során megállapította, hogy Masharipov a terrortámadás elkövetése előtt egy évvel érkezett Konyába, és megkezdte a terrorcselekmény előkészítését. A férfi utazását az Iszlám Államhoz köthető személyek segítették, és a terrorcselekmény végrehajtását Rakkából irányították. A hatóságok információi szerint segítőivel még a pakisztáni tartózkodása során építhetett ki szoros kapcsolatot.¹⁴

2.4. A Reina terrortámadás végrehajtása

A gyanúsított kihallgatás során Masharipov elmondta, hogy 2016. december 25-én a Telegram üzenetküldő szolgáltatáson keresztül kapott utasítást Rakkából, az Iszlám Állam egyik vezetőjétől, egy úgynevezett Abu Shuhadától. Az utasítás arra vonatkozott, hogy Masharipov az újév napján hajtson végre terrortámadást Isztambulban. Az üzbég férfi a városba érkezését követően egy számára ismeretlen férfitől egy AK-47 típusú gépkarabélyt és három kézigránátot kapott. A fegyvereket Masharipov az általa bérelt lakásban vette át az ismeretlen férfitől.¹⁵

Masharipov első számú célpontja az isztambuli Taksim tér lett volna, ahol az újév alkalmából nagyszámú ünneplő tömeg jelent meg. Az elkövető a kiválasztott célponttól „selfie” videót készített, amelyet Abu Shuhada jóváhagyott, és kiadta a parancsot a terrorcselekmény végrehajtására. Az üzbég férfi a helyszínre érkezését követően

¹² Tahiroglu–Schanzer (2017): i. m. 23.

¹³ Göktuğ Sönmez: *Reina Saldırısı, Maşaripov ve Orta Asya'da Radikalleşme*. ORSAM Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi, 2017. no. 56.

¹⁴ Ulusal: Reina saldırganı Abdulkadir Masharipov'un eşi Zarina Nurullayeva, IŞİD'in kaçırıldığı oğlunun bulunmasını istedi. 2017. február 4.

¹⁵ Elif Altın: Son dakika... Reina katliamcısından şok ifadeler! Oğlunun intihar eylemcisi olmasını istemiş. *Milliyet*, 2017. február 11.

azonban elvetette a támadás lehetőségét, mivel túlságosan nagy volt a rendőri készség a közterületen. A körülményeket mérlegelve Abu Shuhada egy másik célpont kijelölésére utasította Masharipovot, aki a közelben található, ugyanakkor kevésbé biztosított Reina szórakozóhely megtámadását választotta. A terrorista ezt követően taxiba szállt, és a szállásán elrejtett fegyverek felvétele után a szórakozóhelyre sietett. Masharipov először az ajtóban álló rendőrtisztre támadt, majd berontott a szórakozóhely egyik zárt termébe, és tüzet nyitott az ott ünneplő közönségre. A terrortámadást követően a férfi elmenekült. Masharipovot mintegy két hét múlva fogták el a török rendőrök Isztambul egyik európai körzetében, Esenyurt városrészben. A terrorista által bérelt szálláshelyen a hatóságok két darab drónt, kézi fegyvereket, SIM-kártyákat és mintegy 200 ezer dollár készpénzt találtak és foglaltak le.¹⁶

2.5. Az Iszlám Államhoz köthető radikális csoportok Isztambulban

A török rendőrség a nyomozás során megállapította, hogy Masharipovot Isztambulban egy kiterjedtebb terroristahálózat támogatta. A támadás végrehajtását követően Masharipov öt különböző menedékházban bujkált, és egy szenegáli, egy szomáliai és egy egyiptomi nő, valamint egy iraki férfi segített neki a hatóságok előli elrejtőzésben. A három nőről a hatóságok később megállapították, hogy az Iszlám Államhoz köthető személyekről van szó. A menekülés során Masharipov Isztambul Zincirlikuyu, Başakşehir és Esenyurt kerületeiben próbált elrejtőzni. A menedékházat, amelyben Masharipovot végül a török rendőrség letartóztatta egy Muaviye álnévű, az Iszlám Államhoz köthető személy felügyelte. A nyomozás rámutatott, hogy Muaviye több, Isztambulban működő menedékházat is működtetett.¹⁷ A rendőri intézkedések során további radikális személyeket – köztük az Iszlám Állam emírjét (helyi vezetőjét) is – előállítottak, akiről később beigazolódott, hogy több esetben a terroriszervezethez köthető harcosokat bújtattak, vagy segítettek a hatóságok előli elrejtőzésben.¹⁸

A török rendőrség szerint a Reina terrortámadás elkövetőjét legalább 50 személy támogathatta a terrorcselekményt megelőzően, illetve azt követően. A terrorcselekménnyel összefüggésben letartóztatottak többségéről elmondható, hogy azok a kaukázusi és közép-ázsiai régióból érkeztek, és orosz anyanyelvűek voltak. A török rendvédelmi erők kiterjedt nyomozása során több mint 100, terroristák bújtatására használt menedékházat találtak Isztambulban, amelyek bizonyíthatóan összefüggésbe hozhatók az Iszlám Állam terroriszervezettel.¹⁹

¹⁶ Özgür Altuncu – Idris Tiftikci: Reina saldırısının evinden çıkan Türkçe not!, *Hurriyet*, 2017. február 17.

¹⁷ Haber Turk: DEAŞ'ın ,kadı'sı Ebu Cihad kod isimli Yasser Mohammed Salem Radown tutuklandı. 2017. január 25.

¹⁸ CNN Turk: DEAŞ'ın ,kadı'sı Yasser Mohammed Salem Radown tutuklandı. 2017. január 25.

¹⁹ Ahmet S. Yayla: The Reina Nightclub Attack and the Islamic State Threat to Turkey. *Combating Terrorism Center Sentinel*, 10. (2017), 3. 9–17.

2.6. Az Iszlám Állam kiterjedt hálózata Törökországban

Az úgynevezett „isztambuli csoport”, amely segítette a Reina terrortámadás elkövetőjét csak egy része volt az országban tevékenykedő Iszlám Államhoz köthető hálózatnak. A terrorszervezet mintegy 2200-2400 török tagot toborzott, akik kiutaztak Szíriába, és harci cselekményeket folytattak. Ezen személyek egy része visszautazott Törökországba, egy másik részük elhunyt vagy kint maradtak a konfliktusövezetben.²⁰

Az Iszlám Államhoz köthető terroristák és radikális segítők száma 2015-ben körülbelül 2000 főre növekedett Törökországban. A törökországi „sejteknek” több funkciója is volt, többek között toborzási tevékenységet végeztek, pénzügyi és logisztikai támogatást nyújtottak az Iszlám Állam művelési tevékenységéhez, valamint menedékhelyeket biztosítottak és úgynevezett menedékházakat működtettek a szervezet tagjai számára.

Az Iszlám Állam törökországi hálózatai különböző „funkcionális” sejtekből tevődtek össze, tagjaik pedig nemcsak török, hanem külföldi állampolgárok is lehettek. Az egyes sejtek a török nagyvárosokban szétszórva, munkafolyamatokra specializálódva működtek, amelyek lehetnek a terrortámadások végrehajtásáért felelős úgynevezett *emni*;²¹ hírszerző; logisztikai; fegyverbeszerzéssel foglalkozó; a szír–török határral kapcsolatos feladatokat ellátó; kommunikációs vagy pénzügyi egységek. A sejtek a városokban működő emír ellenőrzése alá tartoztak, amelyek a regionális vezetőknek (szintén emír) feleltek, és jelentettek. Az egységek közül kiemelhetők az *emni* és a hírszerző csoportok, amelyeket közvetlenül Rakkából utasítottak és irányítottak.²²

A törökországi terrorista sejtek struktúrájukat tekintve kétféle módon épültek fel. Az egyik csoportba a kizárólag török nemzetiségűekből álló, kevésbé tapasztalt személyek tartoztak. Ezen személyek elsősorban öngyilkos merényleteket hajthattak végre. Erre a típusú csoportra példa a „Dokumacı hálózat”, amelynek tagjai 2015-ben Diyarbakir településen hajtottak végre robbantásos merényletet. A másik típusba tartozó csoportokat alapvetően a külföldi terrorista harcosok alkották, akik nem „keveredtek” más sejtekkel, és többnyire a Kaukázus térségéből, Dagesztánból, Csecsenföldről és Ingusföldről érkeztek, illetve a közép-ázsiai volt szovjet tagköztársaságokból utaztak Törökországba. E harcosok számára előnyt jelentett, hogy azonos nyelvet beszéltek, amely segítségével könnyebb és hatékonyabb volt a koordináció és az együttműködés.²³ A Reina szórakozóhelynél, valamint a 2016. június 28-án az isztambuli repülőtérnél végrehajtott terrorcselekmények előkészítésénél a kaukázusi és a közép-ázsiai külföldi harcosok fontos szerepet játszottak. Utóbbi terrorcselekményt két dagesztáni nemzetiségű férfi, Rakim Bulgarov és Vadim Osmanov hajtotta végre, akik egy hónappal a merényletek előtt érkeztek Törökországba.²⁴ A terrortámadás tervezője pedig egy csecsen nemzetiségű férfi, Akhmed Rajapovich Chatayev volt,

²⁰ United States Institute of Peace: The Jihadi Threat: ISIS, Al Qaeda and Beyond (2016. december 12.).

²¹ Az Iszlám Állam titkosszolgálata.

²² Yayla (2017): i. m. 12.

²³ Gambhir Harleen: Isis Declares Governorate in Russia's North Caucasus Region. *Institute for the Study of War*, 2015. június 23.

²⁴ Duygu Güvenç: Bombadan 10 gün geçti, açıklama yok. *Cumhuriyet*, 2016. július 6.

aki az Iszlám Állam magas rangú vezetőjeként 2013 és 2015 között Törökországban tartózkodott.²⁵

Ahogy azt korábban a Reina terrorcselekmény előkészítésénél említettem, az Iszlám Állam terrorszervezet számos menedékházat alakított ki tagjainak elrejtésére Törökország-szerte, elsősorban a nagyvárosokban. Ezeket a búvóhelyeket az Iszlám Állam tagjai többször használták, mind a törökországi, mind pedig a határon túli, Szíriába irányuló mozgásaik támogatására és a logisztikai útvonalak biztosítására.²⁶ A török rendőrség információi szerint a terrorszervezet több kiképzőközpontot tartott fent Sincan, Altındağ, Etimesgut és Çubuk településeken, ahol török fiatalokat készítettek fel erőszakos cselekmények végrehajtására.²⁷ Az isztambuli nemzetközi repülőtéren elkövetett terrorcselekménnyel kapcsolatban például a török hatóságok megállapították, hogy az egyik elkövetőt, Vadim Osmanovot, egy az Iszlám Államhoz köthető törökországi táborban képezték ki a merénylet végrehajtására.²⁸

3. A török hatóságok intézkedései az Iszlám Állam jelentette nemzetbiztonsági kockázatokra

Az Iszlám Állam az „arab tavasz” eseményeit követően kiépítette hálózatát Törökországban, amiben két tényező is segített a szervezetnek. Egyfelől az a török kormányzati politika, hogy Ankara a migrációs válság első éveiben megengedőbb fellépést irányzott elő az iszlamista szervezetekkel szemben. A lépést az Iszlám Állam esetében azzal indokolták, hogy a szervezet ellenségesen viszonyult mind az Aszad-kormányhoz, mind pedig a PKK-hoz²⁹ köthető kurd harcosokkal szemben, ami megfelelt a török külpolitikai irányoknak. A másik aspektus, amely szintén hatással lehetett a radikális szervezet törökországi működésére, hogy a török politikai vezetés sokáig úgy vélte, a PKK nagyobb fenyegetést jelent az ország számára, mint az iszlamisták. 2014 és 2015 között a török rendvédelmi erők szinte alig hajtottak végre terrorelhárító műveletet az Iszlám Állam vagy más dzsihadista terrorszervezet ellen. A biztonsági környezet 2016 elején annyiban változott meg, hogy a rendőrség nagyobb figyelmet fordított az iszlamista szervezetek felderítésére és működésük ellenőrzésére, azonban még ekkor elsősorban reaktív és nem proaktív, a cselekményekre reagáló és nem az elkövetést megelőző intézkedésekkel.³⁰ A török politikai vezetés 2016-ban az ország területén átutazó külföldi terrorista harcosok feltartóztatásával is csak másodlagosan foglalkozott.³¹ Ennek következtében a kis-ázsiai országban keresztül több ezer dzsiha-

²⁵ Kibris: *İşte hain saldırıdaki yılının başı! Tek kol..* 2016. július 1.

²⁶ Cumhuriyet: *Reina saldırganının eşi dahil 11 kişi tutuklandı.* 2017. február 3.

²⁷ Gündem: *İddianameden: IŞİD Ankara'da okullar açtı, çocuklara karne dağıttı.* 2017. március 3.

²⁸ Cumhuriyet: *Havalimanı bombacısı İstanbul'da eğitilmiş.* (2017. március 3.).

²⁹ Kurd Munkáspárt (*Partiya Karkerên Kurdistan*).

³⁰ Ahmet S. Yayla – Anne Speckhard: *The ISIS Istanbul Reina Night Club Attack: A Lesson in What Happens When One Invites Cannibals to Dinner.* *Huffington Post*, 2017. január 2.

³¹ Rukmini Callimachi: *Turkey, a Conduit for Fighters Joining ISIS, Begins to Feel Its Wrath.* *The New York Times*, 2016. június 30.

dista harcos utazott át, hogy részt vegyen a Szíriában zajló harci cselekményekben és ezzel a kalifátus létrehozásában.³²

A szíriai polgárháború eszkalálódásával menekültek tömegei érkeztek illegálisan Törökországba, ami a beszivárgó külföldi harcosok mellett további biztonsági kockázatot jelentett, különösen a határ menti települések számára. A kis-ázsiai országban megjelenő mintegy 3,7 millió szír menekültből körülbelül 1,2 millió jelenleg is a határ menti Hatay, Gaziantep, Kilis, Şanlıurfa és Mardin települések menekülttáborában, valamint a nagyobb városok közterületein él.³³

A Reina szórakozóhelynél elkövetett terrorcselekmény rávilágított az Iszlám Állam növekvő jelenlétére az országban, ami cselekvésre ösztönözte a politikai döntéshozókat és a török rendvédelmi szerveket. A nyomozások során megállapították, hogy a terrorszervezet beágyazottan működött az országban, a nagyobb városokban kiterjedt hálózatokkal rendelkezik, támogatói és logisztikai háttere is jelentős. A török rendőrség és a titkosszolgálatok ekkor már kiemelt figyelmet fordítottak az online radikalizációra, valamint a terroristák által használt titkosított üzenetküldő szolgáltatások feltérképezésére. A Reina terrorcselekmény is megmutatta, hogy az Iszlám Állam részéről Törökországban egy hatékonyan együttműködő hálózatot hoztak létre. Egyértelművé vált, hogy a sejtek felderítésére a török terrorelhárító szervezetnek hatékonyabb és összehangoltabb működésre van szükségük, amely az értékelő-elemző központok technikai és humán erőforrás megerősítését eredményezte. Az ellenintézkedések gyors bevezetésénél szempontként jelentkezett, hogy a további, külföldiek által látogatott szórakozóhelyek vagy diplomáciai képviselvek, kereskedelmi központok ellen elkövetett további terrorcselekmények negatív gazdasági hatással lehetnek Törökországra.³⁴

A fenyegetés deklaráltan is megjelent, az Iszlám Állam ugyanis a *Rumiyah* elnevezésű propagandakiadványának 2017. január 6-ai, ötödik számában nyíltan háborút hirdetett Törökország ellen. A terrorszervezet értelmezésében az erőszakos fellépést Törökországgal szemben az ország NATO-tagsága, szekuláris berendezkedése, az Iszlám Állam ellen Szíriában és Törökországban végrehajtott biztonsági és katonai intézkedései, valamint az iraki síita kormányzat politikai támogatása indokolja.³⁵

4. Az Iszlám Állam rakétakapacitásai és a török védelmi ipar válaszlépései

A török rendvédelemnek és honvédelemnek azonban nemcsak a konspirált és fedett módszerekkel előkészített támadásokkal, hanem az Iszlám Állam által használt haditechnikai eszközökkel szemben is védekeznie kellett. A terrorszervezet 2016. január és május között több mint 70 rakétatámadást indított törökországi célpontok ellen,

³² Ashley Kirk: Iraq and Syria: How Many Foreign Fighters are Fighting for ISIL? *The Telegraph*, 2016. március 24.

³³ Daily Sabah: *Turkish border cities host almost half of Syrian refugees*. 2018. január 9.

³⁴ Yayla (2017): i. m. 14.

³⁵ Remy Mahzam: *Rumiyah – Jihadist Propaganda & Information Warfare in Cyberspace. Counter Terrorist Trends and Analyses*, 9. (2017), 3. 8–14.

aminek következtében Kilis városában legalább 21 ember életét veszítette. Ezekben a hónapokban a dzsihadisták a szír kormányerőktől megszerzett szovjet haditechnikát, katyusa rakéta-sorozatvetőket használtak a szír–török határon, török célpontok megsemmisítése érdekében. Az eszközt a terroristák átalakították a mozgékonyság érdekében, és olyan változata is megjelent, amely a támadások megkezdésekor egy időzítő segítségével nélkülözni tudta a működtető személyzet jelenlétét. A másik ilyen haditechnikai eszköz, amelyet az Iszlám Állam használt, a katyusához hasonló, annak továbbfejlesztett változata a BM-21 Grad 122 mm-es rakétasorozatvető-rendszer volt, amely vegyi anyagok célba juttatására is képes, növelve ezzel Törökország számára a fenyegetettség mértékét. A sorozatvető rakétái VX, szarin és hidrogén-cianid idegmérgek használatát is lehetővé tette, ami komoly kihívást jelenthetett volna a török védelmi erők számára. Komoly regionális biztonsági kockázatot rejtett, hogy a terrorszervezet ebben az időben a szíriai klórgáz- és az iraki mustárgázkészletekhez való hozzáférés lehetőségét is kereste.³⁶ Érzékelve a fenyegetettség növekedését, a török védelmi ipar egy új rakétavédelmi rendszer kifejlesztésének feladatát kapta a török kormányzattól. Az új eszköz célja és elsődleges feladata az Iszlám Állam területéről a török városok ellen indított rakétatámadások megakadályozása és elhárítása volt. Ebben az esetben azonban nem egy klasszikus értelemben vett rakétavédelmi rendszerről volt szó, hanem egy úgynevezett nem irányítható harcászati rakéták és tűzérségi lövedékek megsemmisítésére szolgáló (*counter rocket, artillery and mortar* – C-RAM) védelmi rendszerről. Fikri İşik török védelmi miniszter szerint a fejlesztés azért is indokolt volt, mivel a hadsereg számára mindig is nehézséget okozott a rövid hatótávolságú rakéták, mint például a katyusák elleni védelem.³⁷

Az új török védelmi rendszer, amelyet Korkut névre kereszteltek, paramétereit tekintve az Izrael állam által alkalmazott Vaskupolával (*Iron Dome*) mutat hasonlóságot (2. ábra). A fegyverrendszer rendeltetése a 4 és 70 km közötti hatótávolsággal rendelkező föld-föld rakéták megsemmisítése, azok célba érkezése előtt. A Korkut rendszer alapját egy önjáró légvédelmi eszköz képezi, amely képes akár percenként 1100 lövés leadásával még a becsapódás előtt megsemmisíteni az ellenséges rakétákat. A fegyvert a katonai rádiókat és védelmi elektronikai rendszereket is előállító Aselsan török védelemipari cég gyártja.

2016-ban az Iszlám Állam indította rakétatámadások miatt Törökország kiemelten kezelte a Korkut rendszer gyártási folyamatának felgyorsítását. A terrorszervezet által a lakott területek ellen intézett támadások okozta veszteségek következtében a helyi lakosság körében kialakult félelem és pánik is arra ösztönözte a török kormányzatot, hogy prioritásként kezelje a helyzetet, és a lehető legrövidebb időn belül a török védelmi ipar kifejlessze és legyártsa az új rakétavédelmi rendszert.³⁸

³⁶ Can Kasapoglu: *Turkey's War of Attrition With the Islamic State: The Rocket Threat*. Policy Watch. Washington, The Washington Institute for Near East Policy, 2016. 3.

³⁷ Kasapoglu (2016): i. m. 2.

³⁸ Kasapoglu (2016): i. m. 2–3.

2. ábra: Korkut – 35 mm-es önjáró légvédelmi rendszer

Forrás: Military Today

5. Következtetések és zárógondolatok

Az Iszlám Állam létrejötte, majd előretörése az egész közel-keleti régiót érintő átalakulás egyik elemeként és következményeként értékelhető. A tanulmány az Iszlám Állam Törökországban kifejtett művelleti tevékenységére és kiépített hálózati kapacitásaira próbált rávilágítani.

A terrorszervezet jelenleg visszaszorult Szíriában, ugyanakkor továbbra is biztonsági kockázatot jelent az Iszlám Állam által képviselt eszme és ideológia terjedése és terjesztése, amely megfelelő közegben könnyen utat tud találni magának nemcsak a közel-keleti, de a nyugati társadalmak egyes csoportjaiban is. A szervezet deklarált célja, hogy egy „világkalifátus” jöjjön létre, amellyel geopolitikai tényezővé kíván válni. Az Iszlám Állam radikális ideológiája nemcsak a más vallási irányt követőket, hanem a mérsékelt irányt magukénak valló muszlimokat és szervezeteket is fenyegetheti.

Az Iszlám Állam jelentette kihívások sokfélék lehetnek, amelyek kezelése az egymást kiegészítő és a különböző eszközök integrált módon való alkalmazásával lehet eredményes. A terrorszervezet soraiban harcoló külföldi terrorista harcosok problematikája jelenti az egyik leginkább akut fenyegetést Európa és a nyugati világ államai számára. A Szíriában harcoló külföldi harcosok száma 2015 végén körülbelül 27–33 ezer főre volt tehető, akik legalább 86 országból érkeztek.³⁹ Harci tapasztalatuk mellett a radikálisok különböző kiképzéseken vettek részt, és ezáltal speciális képzettségre tettek szert, aminek következtében a visszatérésük komoly nemzetbiztonsági kockázatot és kihívást jelenthet a „kibocsátó” országokra nézve.

Törökország a szíriai polgárháború eskalációjával párhuzamosan egyre inkább az Iszlám Állam működési területévé vált, jól mutatja ezt a terrorszervezet erőteljes hálózatépítő és toborzó tevékenysége. A kis-ázsiai ország az Iszlám Állam számára logisztikai bázisként is működött, valamint menedékházakat is kialakítottak. A török határvédelem megerősítése jelentősen csökkentette a Szíria irányából érkező migrációs

³⁹ Thomas Hegghammer: The Rise of Muslim Foreign Fighters. *International Security*, 35. (2010), 3. 53–94.

nyomást, ami egyben csökkentette a terrorgyanús személyek beutazási lehetőségeit az országba. A biztonsági kockázatok kezelésének folyamatába a török védelmi ipar is bekapcsolódott. Az Iszlám Állam rakétái jelentette fenyegetések ellen a török hadsereg új védelmi fegyverrendszert fejlesztett ki, amely hatékonyan képes elhárítani a rövid hatótávolságú rakéták támadásait.

Az elmúlt évek geopolitikai változásainak következtében jól látható, hogy jelentősen átalakult a terrorizmus cél- és eszközrendszere, valamint a megjelenési formája. Szíriai és iraki területeinek elvesztése után az Iszlám Állam új, illetve megújuló szervezeteket, sejtákat, valamint földrajzi góccokat hozhat létre, és a meglévő erőforrásainak nagy részét valószínűleg a külföldön elkövetett merényletekre próbálja majd fordítani. A robbanásszerű technikai és informatikai fejlődésnek köszönhetően jelentősen megváltoztak a kommunikációs fórumok is, beleértve az egyes terrorszervezetek, sejtek közötti titkosított információcsere lehetőségét. A dzsihadista csoportok esetében bizonyítást nyert, hogy hatékonyan képesek az internetet, azon belül is a közösségi felületeket használni, legyen szó médiakampányról, befolyásolásról, toborzásról vagy radikalizációról.

Felhasznált irodalom

- Altın, Elif: Son dakika... Reina katliamcisından şok ifadeler! Oğlunun intihar eylemcisi olmasını istemiş. *Milliyet*, 2017. február 12. Online: www.milliyet.com.tr/gundem/son-dakika-reina-katliamcisindan-sok-ifadeler-oglunun-intihar-eylemcisi-olmasini-istemis-2394417
- Altuncu, Özgür – İdris Tiftikci: Reina saldırganının evinden çıkan Türkçe not! *Hurriyet*, 2017. január 17. Online: www.hurriyet.com.tr/gundem/teroristin-yakalandigi-evde-iliginc-not-40338132
- Basaran, Ezgi: Secular Citizens of Turkey Have Never Felt So Alone. *The Washington Post*, 2017. január 3. Online: www.washingtonpost.com/posteverything/wp/2017/01/03/secular-citizens-of-turkey-have-never-felt-so-alone/
- Callimachi, Rukmini: Turkey, a Conduit for Fighters Joining ISIS, Begins to Feel Its Wrath. *The New York Times*, 2016. június 29. Online: www.nytimes.com/2016/06/30/world/middleeast/turkey-a-conduit-for-fighters-joining-isis-begins-to-feel-its-wrath.html
- CNN Turk: *DEAŞ'ın ,kadi'sı Yasser Mohammed Salem Radown tutuklandı*. 2017. január 25. Online: www.cnnturk.com/turkiye/deasin-kadisi-yasser-mohammed-salem-radown-tutuklandi
- Cumhuriyet: *Reina saldırganının eşi dahil 11 kişi tutuklandı*. 2017. február 4. Online: www.cumhuriyet.com.tr/haber/reina-saldirganinin-esi-dahil-11-kisi-tutuklandi-670237
- Cumhuriyet: *Havalimanı bombacısı İstanbul'da eğitilmiş*. 2017. március 3. Online: www.cumhuriyet.com.tr/haber/havalimani-bombacisi-istanbulda-egitilmis-bir-kisi-35-hucre-evi-kiralamis-689829
- Daily Sabah: *Turkish border cities host almost half of Syrian refugees*. 2018. január 9. Online: www.dailysabah.com/turkey/2018/01/09/turkish-border-cities-host-almost-half-of-syrian-refugees

- Gambhir, Harleen: Isis Declares Governorate in Russia's North Caucasus Region. *Institute for the Study of War*, 2015. június 23. Online: www.understandingwar.org/backgrounder/isis-declares-governorate-russia%E2%80%99s-north-caucasus-region
- Gerwehr, Scott – Sara Daly: *Al-Qaida: Terrorist Selection and Recruitment*. RAND Report, 2016. Online: www.rand.org/pubs/reprints/RP1214.html
- Grimaldi, S. G. – Selim Koru: Is the Islamic State Trying to Draw Turkey into Syria? *Texas National Security Review*, 2016. május 13. Online: <https://warontherocks.com/2016/05/is-the-islamic-state-trying-to-draw-turkey-into-syria/>
- Gündem: *İddianameden: IŞİD Ankara'da okullar açtı, çocuklara karne dağıttı*. 2017. március 3. Online: www.gundemotuzbes.com/iddianameden-isid-ankara-da-okullar-acti-cocuklara-karne-dagitti/20960/
- Güvenç, Duygu: Bombadan 10 gün geçti, açıklama yok. *Cumhuriyet*, 2016. július 6. Online: www.cumhuriyet.com.tr/haber/bombadan-10-gun-gecti-aciklama-yok-563041
- Hegghammer, Thomas: The Rise of Muslim Foreign Fighters. *International Security*, 35. (2010), 3. 53–94. Online: https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00023
- Kasapoglu, Can: *Turkey's War of Attrition With the Islamic State: The Rocket Threat*. Policy Watch. Washington, The Washington Institute for Near East Policy, 2016.
- Kibris: *İşte hain saldırıdaki yılanın başı! Tek kol..*, 2016. július 1. Online: www.kibris724.com/iste-hain-saldiridaki-yilanin-basi-tek-kol-80665h.htm
- Kirk, Ashley: Iraq and Syria: How Many Foreign Fighters are Fighting for ISIL?, *The Telegraph*, 2016. március 24. Online: www.telegraph.co.uk/news/2016/03/29/iraq-and-syria-how-many-foreign-fighters-are-fighting-for-isil/
- Mahzam, Remy: Rumiya – Jihadist Propaganda & Information Warfare in Cyberspace. *Counter Terrorist Trends and Analyses*, 9. (2017), 3. 8–14. Online: www.jstor.org/stable/26351502?seq=4#metadata_info_tab_contents
- MTI: Törökország újabb 290 kilométer falat épített a szír határra. *Origo*, 2017. február 26. Online: www.origo.hu/nagyvilag/20170226-torokorszag-elkeszult-a-sziri-ai-hataron-epulo-fal-290-kilometeres-szakaszaval.html
- Sönmez, Göktuğ: *Reina Saldırısı, Maşaripov ve Orta Asya'da Radikalleşme*. ORSAM Bölgesel Gelişmeler Değerlendirmesi, 2017. no. 56. Online: https://orsam.org.tr/d_hbanaliz/56tr.pdf
- Stein, Aaron: Islamic State Network in Turkey, Recruitment for the Caliphate. *Atlantic Council*, 2016. Online: www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/islamic-state-networks-in-turkey/
- Tahiroglu, Merve – Jonathan Schanzer: Islamic State Networks in Turkey. *Foundation for Defense of Democracies*, 2017. március 29. Online: www.fdd.org/analysis/2017/03/29/islamic-state-networks-in-turkey/
- Ulusal: *Reina saldırganı Abdulkadir Masharipov'un eşi Zarina Nurullayeva, IŞİD'in kaçırdığı oğlunun bulunmasını istedi*. 2017. február 4. Online: www.ulusal.com.tr/gundem/reina-saldirigani-abdulkadir-masharipovun-esi-zarina-nurullayeva-isid-in-kacirdigi-oglunun-bulunmasini-istedi-h143060.html

- United States Institute of Peace: *The Jihadi Threat: ISIS, Al Qaeda and Beyond*. (2016. december 12.). Online: www.usip.org/publications/2016/12/jihadi-threat-isis-al-qaeda-and-beyond
- Yayla, Ahmet S.: The Reina Nightclub Attack and the Islamic State Threat to Turkey. *CTC Sentinel*, 10. (2017), 3. 9–17. Online: <https://ctc.usma.edu/the-reina-nightclub-attack-and-the-islamic-state-threat-to-turkey/>
- Yayla, Ahmet S. – Anne Speckhard: The ISIS Istanbul Reina Night Club Attack: A Lesson in What Happens When One Invites Cannibals to Dinner. *Huffington Post*, 2017. január 2.
- Yeşiltaş, Murat: *Neighboring a Civil War – Turkey’s Border Security with Syria*. SETA, 2015. Online: http://file.setav.org/Files/Pdf/20151028162016_analysis_17.pdf

Vajda Endre¹

A radikális iszlám várható tendenciái Európában

Expected Trends of Radical Islam in Europe

A keresztény–muszlim együttélés konfliktusai évszázadok óta jelen vannak az emberiség történelmében. A jelenséggel járó fenyegetések különböző módon befolyásolták egy adott régió biztonságát, társadalmi stabilitását. A legnagyobb biztonsági kihívást az erőszakos cselekmények jelentették, amelyek hátterében a vallási motívumok mellett az iszlám világ egy-egy meghatározó eseménye húzódott. Ilyen volt az iszlám ébredés éve 1979-ben, az öbölháború (innen számítva az al-Káida, és ennek következményeként tekinthetünk 9/11-re), Irak megszállása, az arab tavasz, valamint 2014-ben az Iraki és Levantei Iszlám Állam megalakulása. Az Iszlám Állam időközben területileg visszaszorult, és veszített a korábban elért pozíciójából, de a 2015-ben tetőző migrációs válság következményei rámutattak, hogy a radikális iszlám új szintre lépett Európában. Nagyon nehéz olyan stratégiát definiálni, amely feloldaná a muszlimok és a keresztények között meglévő feszültségeket, ezért a védelmi szektor alanyainak kiemelt figyelmet kell fordítania a szélsőséges iszlám monitorozására.

Kulcsszavak: iszlám, radikalizmus, fenyegetés, terrorizmus, védelem, stratégia

The conflicts of cohabitation of Christian and Muslim have been present in the history of mankind for centuries. The threats connected to this phenomenon have influenced the security and social stability of the region in different ways. The biggest security challenge has been violence, motivated not only by religious motives, but one or two major event in the Islamic world. It was the year of Islamic Awakening in 1979, the Gulf War, (the al-Qaeda is active from this time, and 9/11 can be seen as its consequence), the occupation of Iraq, the Arabic Spring and the formation of Islamic State of Iraq and Levant in 2014. The Islamic State meanwhile has withdrawn territorially and has lost its earlier achieved position, but the aftermath of the migration crisis in 2015 showed,

¹ Hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Kriminálisztika Szak, e-mail: endre.vajda73@gmail.com

that the radical Islam has reached a new level in Europe. It is very difficult to define a strategy which can dissolve the tense between Christians and Muslims, the defence sector actors should therefore pay a special attention to monitoring Islamic extremism.

Keywords: Islam, radicalism, threat, terrorism, protection, strategy

1. Bevezetés

Európa országainak évszázadok óta számolnia kell a bevándorlás által előidézett kihívásokkal. A migráció első ütemében néhány ország gazdasági szempontból előnyösnek tartotta a bevándorlók befogadását, és támogatták a multikulturalizmust. Az elmúlt évtized tapasztalatai azonban komoly politikai, gazdasági, valamint kulturális kérdéseket vetettek fel, az azonosított biztonsági kockázatok mellett. Az egyre gyakrabban előforduló konfliktusokról készített jelentések igazolták, hogy a legnagyobb társadalmi feszültséget a muzulmán közösségekhez tartozó csoportok és egyének okozták. Az iszlám képviselői vallási identitásuk megőrzésére hivatkozva nem tudják, vagy nem akarják elfogadni az európai társadalmak kulturális normáit. Folyamatos konfrontációban állnak saját magukkal és a befogadó ország lakosságával. A feszültség a szélsőséges iszlám ideológiában koncentrálódik leginkább, mivel az semmilyen szintű toleranciát nem képes mutatni a társadalom nem muszlim tagjaival szemben.² A letelepedett muszlimok szinte minden régióban társadalmi problémákat generálnak, az életkörülmények és a kulturális szocializáció közötti hangsúlyos különbségek, valamint a fiatalabb muszlim generáció beilleszkedési nehézségei miatt.³

A mérsékeltebb kockázatokkal járó incidensek (verbális agresszió, demonstrációk stb.) kevésbé veszélyeztették az európai nemzetek biztonságát. 2014-től azonban megjelentek a magas áldozatszámú járó merényletek, továbbá azóta is folyamatosan előfordulnak a szélsőséges iszlámhoz köthető támadások. A biztonsági kihívások rendszerében kiemelt helyet foglal el a vallási radikalizmus, amelynek megismerése és megértése elengedhetetlen feltétele a leghatékonyabb védelmi megoldások meghatározásának. Európának újra kell értelmeznie a biztonságról alkotott elméleteit, módszereit, és új szintre kell emelnie a Nyugat és az iszlám kapcsolatának a vizsgálatát.

Áttekintem az európai iszlám radikalizmus kialakulásának hátterét, folyamatait, valamint a kihívásra adható válaszok struktúráját. Továbbá úgynevezett biztonsági prognózis keretein belül bemutatom a szélsőséges iszlám várható támadási módjait, illetve azokat a biztonsági ajánlásokat, amelyek csökkenthetik a támadások bekövetkezésének a lehetőségét, a merényletek során keletkezett károk mértékét.

² Béres János: Muszlim radikalizmus Nyugat-Európában. *Felderítő Szemle*, 15. (2016), 4. 5–6.

³ Szalontai Gábor: Az iszlám radikalizmus Európában és nemzetbiztonsági kihívásai I. *Felderítő Szemle*, 14. (2015), 2. 96.

2. A szélsőséges iszlám megjelenése és térnyerése

A muszlim radikálisok a 20. század végéig nem jelentettek komolyabb fenyegetést Európa számára, azonban 2003-tól a térség a „harcoló iszlám” célpontjává vált. A 2. és 3. generációs bevándorló muszlimok az önszerveződés során különböző létszámú csoportokat és sejteket hoztak létre. Egy globális iszlám mozgalomhoz tartozónak vallották magukat, de nem volt közvetlen kapcsolatuk külföldi terrorszervezetekkel, így önállóan tevékenykedtek, komolyabb stratégia és vezetői hierarchia nélkül. Az európai muszlimok radikalizálódásában fontos szerepet játszott az Afganisztánban (2001) és Irakban (2003) kezdődő háború, valamint az elhúzódó izraeli–palesztin konfliktus eseményei. A később megalakult szélsőséges csoportok azonban már a befogadó országokban zajló és az iszlám ideológia szerint erősen kifogásolható jelenségekre reagáltak. Ilyen volt a Hofstad-csoport, amelynek egyik tagja, Mohamed Bújeri 2004-ben Amszterdamban meggyilkolta az iszlámot kritizáló Theo van Gogh holland filmrendezőt.

Korábban nem volt jellemző, de 2006-tól kezdve az Egyesült Királyságban, Németországban, Dániában, valamint a Svédországban aktív szélsőséges iszlám egyre inkább kereste a kapcsolatot az al-Káidához köthető külföldi terrorszervezetekkel. A sikeres kapcsolatfelvételt általában a pakisztáni kiképzőtábor követte, majd csatlakoztak valamelyik külföldi szervezethez, vagy visszatértek hazájukba és ott próbáltak meg merényleteket végrehajtani. A 2007-ben Németországban felszámolt 4 fős sauerlandi sejt tagjai az Iszlám Dzsihád Unió kiképzésén vettek részt, majd hazatérve németországi célpontok ellen terveztek támadásokat.

Franciaország már 1994-től számolt az észak-afrikai, főként algériai militáns iszlamisták fenyegetéseivel. 1996-ig az algériai Fegyveres Iszlám Csoport (*Groupe Islamique Armé*, GIA) több robbantásos merényletet hajtott végre azzal a céllal, hogy megakadályozza Franciaország beavatkozását az iszlamista felkelők és a szekuláris hatalom közötti polgárháborúba (1992–1997). A GIA a merényletek végrehajtásába bevonta a helyi muszlim közösségek algériai fiataljait. A polgárháború után felbomlott, azonban pár évvel később újraszerveződött, és megalakult a Szalafista Csoport az Imáért és a Harcért (*Groupe Salafiste pour la Prédication et la Combat*, GSPC). A GSPC nevében szereplő „Szalafista” elnevezés egyértelműen utal az egyik legmeghatározóbb fundamentalista irányzatra, a szalafizmusra, amelynek kialakulása az európai gyarmatosító államokkal szembeni ellenállásra vezethető vissza. Nézeteikben központi szerepet játszik az iszlám ősi értékeihez való visszatérés, valamint a nyugati civilizációk elutasítása, bár a modern világ technikai újításait alkalmazzák a céljaik eléréséhez. 2006-ban a GSPC hivatalossá tette az al-Káidával való szövetségét, és az al-Káida az iszlám Magreb Földjén névre változtatták nevüket.⁴ A 2000-es évektől aktív szerveződések komoly támogatást kaptak a már említett 2015-ben tetőző migrációs hullámnak köszönhetően. Egy számban is mérhető „muszlim utánpótlás” érkezett, olyan vallási vezetőkkel és a már anyaországukban radikalizálódott, harctéri tapasztalattal rendelkező személyekkel, akik új lendületet adtak a radikális iszlámnak. A traumákat megélt bevándorló muszlim fiatalok pedig a korábban elszenvedett

⁴ Répási Krisztián. Európa az iszlamista terrorizmus árnyékában. *Hadtudományi Szemle*, 6. (2013), 1. 43–46.

lelki sérülések miatt befolyásolhatóbbá váltak, így nyitottabbak voltak a szélsőséges nézetek elfogadására.

A terrorelhárítással foglalkozó szakértők között azonban nem egységes az álláspont arra vonatkozóan, hogy az illegális migráció során érkezők vagy a már letelepedett muszlimok jelentik-e a nagyobb fenyegetést nemzetbiztonsági szempontból. Tanulmányok igazolják, hogy az erőszakos cselekményeket jellemzően a legálisan letelepedett muszlimok fiatalabb generációinak tagjai és az országba legálisan belépett radikálisok követik el.⁵ Ennek a folyamatnak a következménye Franciaország legsúlyosabb terrortámadása, valamint számtalan, alacsonyabb áldozatszámú járó merénylet szerte Európában.

A terrorizmust meghatározhatjuk globális vagy kontinentális biztonsági kockázatként, azonban a közvetlen fenyegetés, tehát a bekövetkezett merényletek leginkább regionális és lokális szinten jelentettek kihívást. Az elmúlt évtizedek legsúlyosabb, 1 fő halálos áldozatot meghaladó merényletei: 2004. Madrid (191 áldozat); 2005. London (56 áldozat); 2014. Brüsszel (4 áldozat); 2015. Párizs (2 támadás, 157 áldozat); 2016. Berlin (12 áldozat), Brüsszel (32 áldozat), Nizza (86 áldozat); 2017. Barcelona (15 áldozat); 2020. Bécs (4 áldozat).

Az említett támadásokon kívül számos egyéb, az iszlamista terrorizmushoz köthető merénylet történt Európában, ezért szükséges és indokolt a szélsőséges csoportok vallási, ideológiai és motivációs hátterének a vizsgálata, megismerése.

3. A radikalizáció folyamata, valláspszichológiai háttere

A bekövetkezett terrortámadások komoly hatást gyakoroltak az érintett országok gondolkodására. A merényletek lélektani hatásainak, valamint a modern média hírközlési és kommunikációs stratégiájának a következménye, hogy a legtöbb európai ember számára a radikalizmus az iszlámhoz köthető. Ennek ellenére számos más megjelenési formáját ismerjük: szélsőjobboldali és szélsőbaloldali csoportok; nacionalista és szeparatista mozgalmak; bevándorlás- és iszlámmellenes csoportok. Nem minden szélsőséges szervezet tevékenysége lép ki a törvényes keretből, azonban vannak, amelyek kizárólag erőszakos és jogellenes cselekményeken keresztül kívánják elérni céljaikat. A legtöbb esetben a szélsőséges ideológia csoportszinten képes megszilárdulni, azonban a magányos elkövetők rámutatnak a folyamat egyéni aspektusára. A radikalizmus definiálása során nincs nemzetközi konszenzus, ezért számos meghatározással találkozhatunk. Charles E. Allen⁶ szerint: „a szélsőséges hit átvételének a folyamata, amely magába foglalja a társadalom erőszakkal történő megváltoztatását”. A szélsőséges iszlám a nem muszlim vallási és politikai radikalizmus mintájára két alapvetel emelt át a saját rendszerébe: egyetlen politikai és vallási identitás elfogadtatása az egész világon, továbbá az e célok érvényesüléséért folytatott küzdelem. Az iszlám radikalizmus számos helyen jelen van Európában, de főként

⁵ Laufer Balázs: Migrációs státuszkérelmezők esetében felmerülő lehetséges nemzetbiztonsági és terror kockázatok. *Terror & Elhárítás*, 6. (2017), 3. 76–79.

⁶ A Homeland Security (United States Department of Homeland Security) hírszerzési és elemző osztály munkatársa 2005–2009.

azokra az országokra szükséges fókuszálni, ahol nagyobb számú muszlim közösség él. 1960 és 2021 között jelentős demográfiai változások következtek be az európai országok életében. Franciaország muszlim lakosságának a létszáma 913 000 főről 6 125 000 főre nőtt, Németorszáé 22 000 főről 4 075 000 főre, az Egyesült Királyságé pedig 105 000 főről 2 900 000 főre, amelyek figyelemre méltó információk.⁷ Az empirikus adatok azt támasztják alá, hogy minél nagyobb a muszlim közösség létszáma egy adott országban, annál nagyobb az esélye a szélsőséges iszlám megjelenésének.

A radikalizálódás összetett folyamat különböző fázisokkal, és az egyén személyisége határozza meg az egyes szakaszok időtartamát. Alapvető feltétel a szélsőséges nézetekre való hajlandóság jelenléte, majd ezt követi a radikális ideológiával történő azonosulás. A következő szint a hit megerősítése valamely forráson keresztül, az utolsó periódus pedig a dzsihádisták életforma tudatos elfogadása. Ebben a szakaszban a radikalizálódott személy már minden tekintetben készen áll a támadási műveletek megtervezésére, a merényletek végrehajtására. A nyugati világban élő muszlimok szélsőséges nézeteinek kialakulásában központi szerepe van az identitáskeresésnek, valamint az egyén társadalmi szempontból való háttérbe szorulásának, elszigetelődésének. A folyamatot tovább erősíthetik olyan aktuális impulzusok, amelyek komoly hatást gyakorolnak a muszlimok lelki folyamataira, gondolkodására. Ilyenek lehetnek például a munkahely elvesztése, a diszkrimináció és a rasszizmus, az iszlám világot érintő konfliktusok, vagy egy hozzátartozó elvesztése valamely vallási háttérű incidens során.⁸

A börtönbüntetésük során radikalizálódó egyének egyre növekvő számban válnak a szabadulásuk után erőszakos cselekmények elkövetőivé, így ez a terület is komoly figyelmet érdemel. A muszlim közösségeket a befogadó országokban ért hatásokon kívül az iszlám világban zajló események is befolyásolják, de ettől még nem válik senki szélsőségesé. Szükség van egy kívülről érkező, döntő befolyású tényezőre, amely jelentős támogatást ad a radikális ideológia és az erőszakos módszerek elfogadásához. Az európai muszlimok radikalizálódását nagymértékben támogatta az útjára induló dzsihádisták, amely egyéni kötelezettségként értelmezi és hirdeti a nyugati világ (keresztények) elleni háborút. Rendkívül fontos szerepet töltenek be a vallási vezetők (imámok), akik általában csak az anyanyelvükön beszélnek. Az imámok tanításai hitelesek és érvényesek, mivel azok Isten szavait és akaratát közvetítik, így senki nem kérdőjelezi meg azokat. Az iszlám vallási vezetőinek kontrollja, továbbá a toleranciára és együttműködésre való hajlandósága stratégiai fontosságú a terrorizmus elleni küzdelemben.⁹

A szélsőséges iszlám ideológia kialakulásában központi szerepe van a dzsihádisták, amellyel kapcsolatban fontosnak tartom, hogy elhelyezzük az iszlámban mint a vallási radikalizmus ismert fogalmi elemét. A *Korán* arra szólítja fel a muszlimokat, hogy Isten útján és Isten ügyében küzdjenek, amit az egyénnek saját magában kell megvívnia az iszlám közösség védelmének érdekében. Ebben a megközelítésben

⁷ Béres (2016): i. m.

⁸ Kis-Benedek József: *Dzsihádisták, radikalizmus, terrorizmus*. Budapest, Zrínyi, 2016. 82–85.

⁹ Komjáthy Lajos József: A vallási alapelvek és a vallási közösségek ismeretének jelentősége a békefenntartó és béketeremtő műveletek során. *Hadtudományi Szemle*, 10. (2017), 1. 294–295.

a dzsihád védekező jellegű, bár több merényletet követtek el muszlimok a „Szent Háborúra” hivatkozva. A dzsihád a saría jog része, amely Alláhtól ered. Iszlám szempontból szent, tökéletes és egyetemes, szemben a nyugati törvényekkel, amelyek átmenetiek és idővel megszűnnek. Minden muszlim kötelessége, hogy a *Korán*ban olvasható alapelvekre épülő saría szerint élje az életét. Fontos megemlíteni, hogy egyetlen közös doktrína sincs a nyugati és az iszlám törvények között, ugyanis a vallás- és a szólásszabadság, vagy az emberek közötti egyenlőség ismeretlenek a saría számára. Nincs olyan tartalma, amely bármilyen előnyt vagy kedvezményt biztosítana a nem muszlimok számára, ugyanakkor az iszlám a saría törvényeken keresztül ismerhető és érthető meg leginkább. Ebbe a vallási jogrendszerbe ágyazódik be a dzsihád, amely nem más, mint a kaffrok (nem muszlimok) elleni háború, célja pedig az iszlám saría jog minél szélesebb körű elterjesztése a világban. Érdemes áttekinteni a *Korán* egy-egy dzsihádra utaló tartalmát. E tanításokra támaszkodva képes tudati szinten is bevéssé a nyugati világ szélsőséges megítélése, az erőszakos cselekmények vallási kötelezettségként való elfogadása, valamint a dzsihád célponjai.

[Korán 4:89]: „Azt szeretnék, ha hitetlenek lennétek, ahogyan ők is hitetlenek lettek, hogy ugyanolyanok legyetek, mint ők. Ezért ne fogadjatok barátul egyet sem közülük, míg el nem hagyták otthonaikat, hogy Allah ügyéért harcoljanak (dzsihád). Ha hátat fordítanak nektek, akkor találjátok meg őket, és öljétek meg őket ott, ahol csak rájuk akadtok.”

[Korán 9:29]: „Harcoljatok azok ellen, akik megkapták az Írásokat (zsidók és keresztények), de nem hisznek Allahban vagy a Végső Napban. Ők nem tartják tilosnak, amit Allah és az Ő Küldötte megtiltott. A keresztények és a zsidók nem követik az igazság vallását mindaddig, amíg be nem hódolnak, meg nem fizetik a fejadót [dzsijját] és megalázzottá nem válnak.”

[Muszlim 001,0031] Mohamed mondta: „Parancsot kaptam, hogy háborút viseljek az emberiség ellen, míg el nem fogadják, hogy nincs más isten, csak Allah, és míg nem hiszik, hogy én vagyok az ő prófétája, és el nem fogadnak minden kinyilatkoztatást, melyet mondok.”

[Bukhári 4,52,142] Mohamed mondta: „Ha a dzsihád háborúját a kaffrokkal szemben akár csak egyetlen napig is folytatod, az nagyszerűbb, mint az egész Föld és minden, ami rajta van.”

A *Korán* később keletkezett politikai részének 24%-át, a teljes *Korán* 9%-át alkotják a dzsiháddal kapcsolatos részek. A *Koránt* olvasva azonban egyfajta kettősség figyelhető meg. A mekkai és a medinai részek jelentősen eltérnek egymástól, ugyanis a mekkai *Korán*ban meg sem említik a dzsihádot.¹⁰ Az iszlám fejlődéstörténetét vizsgálva nagyon lényeges következtetések vonhatók le, különös tekintettel Mohamed iszlámban betöltött és időközben megváltozott szerepére. Mekkában még a hit képviselője, hirdetője, aki az írások szerint évente tíz embert térített át az iszlámra, Medinában azonban már harcos, aki miatt tízezer ember választotta a muszlim hitet évente. Az arabok iszlámra történő áttérésében jelentősen nagyobb hatást tudott kiváltani a politikai iszlám és a dzsihád, mint a vallás korábbi tanításai. Azért tartottam

¹⁰ Bill Warner: *Saría törvény nem muzulmánoknak*. Center for the Study of Political Islam. CSPI Publication. USA. 2010. 15–23, 41–45.

fontosnak a *Korán*ban megjelenő dzsihád rövid bemutatását, mert a radikális iszlám gyökerei egyértelműen ehhez a vallási környezethez és ehhez a valláspszichológiai háttérhez vezethetők vissza.

Motivációt jelenthetnek továbbá az internet és az írásos anyagok dzsihádokat hirdető tartalmai, amelyek széles körben elérik a muszlim fiatalokat. Az identitást kereső egyének és kisebb csoportosulások új célokat kapnak, és főként a *Korán* medinai részét hangsúlyozva magyarázzák és értelmezik számukra az iszlám tanításait. Az elkötelezettségük folyamatosan erősödik, majd ezzel párhuzamosan tovább nőnek a korábban is meglévő különbségek a befogadó társadalommal szemben. A folyamat következménye: egyenes út a szélsőséges csoportokhoz. Becsült létszámuk az európai iszlám közösségnek csupán 0,001%-a, de így is több ezer emberről beszélhetünk. További frusztrációt jelent számukra, hogy származási országuktól távol, egy nyugati társadalomban élnek, de valójában egyikhez sem tartoznak. Az eddig vizsgált és megismert trendek alapján kijelenthető, hogy mindig lesz egy muszlim kisebbség, amely a radikális iszlámban és annak módszereiben találja majd meg önmagát.¹¹

4. A jelen és jövő terrorizmusa

A szélsőséges erőszakos cselekmények elleni fellépés összetettségét igazolja az Európai Unió terrorizmus elleni stratégiája, amelynek négy fő alappillére a megelőzés, a védelem, az üldözés és a reagálás. A nemzetközi együttműködés a védelem alapvető eleme, azt azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy a támadások elsősorban nemzeti szintű kihívások. Kormányzati szinten szükség van a megfelelő törvényi háttérre, a gazdasági erőforrások biztosítására, intézményi szinten a különböző szervezetek hatékony, szakszerű és koordinált működésére. Nincs azonban olyan biztonsági stratégia, amely képes lenne teljes mértékben kontrollálni a radikalizálódás folyamatát, a szélsőséges ideológiával azonosuló csoportok és személyek tevékenységét. A terrorizmus finanszírozási és egyéb támogatói hátterének a felszámolása pedig további kihívásokat jelent. A prevenció időszakára kell koncentrálni, amely során kiemelten fontos az aktuális terrorista trendek elemzése, értékelése. Ezt követően kell megfogalmazni azokat a módszereket, taktikai ajánlásokat, amelyek alapján elsősorban a közterületen szolgálatot ellátó hivatásos állományt vagy akár a lakosságot is fel lehet készíteni (célpontvédelem).

A legtöbb esetben ők azok, akik közvetlen kontaktusba kerülnek a támadókkal, a terrorelhárító egységek kiérkezéséig. Ez a legkritikusabb időszáv a támadások során, a probléma kezelése elengedhetetlen védelmi feladat. A következőkben három olyan támadási módra hívom fel a figyelmet, amelyek a hagyományos módszerek mellett már jelen vannak, illetve megjelenhetnek a jövő terrorizmusában.

¹¹ Béres (2016): i. m.

4.1. *Késsel végrehajtott támadások (stabbing) – egyszerű és spontán*

Az európai terminológia évekkal ezelőtt még nem sorolta a terrorista módszerekhez, de az izraeli–palesztin konfliktusok mintájára Európában is megjelentek a késsel elkövetett támadások. A módszer speciális helyet foglal el a merényletek rendszerében, ugyanis nem igényel finanszírozási háttérrel, logisztikai tervezést vagy komolyabb előkészületet. További nehézség, hogy rendszerint magányos farkasok az elkövetők. Radikalizálódásuk történhet egyéni szinten, így azonosításuk a támadást megelőző időszakban komoly kihívás a felderítés számára. A támadáshoz használt eszköz könnyen beszerezhető, a végrehajtás pedig nem igényel különösebb felkészültséget, kiképzést. A módszer főként azokban az országokban jelenthet fenyegetést, ahol nagyobb számú muszlim közösség él, mivel ott feltételezhetően a szélsőséges iszlám is jelen van.

A késsel elkövetett támadások nem képesek olyan károkat okozni, mint egy robbantással vagy kézi lőfegyverekkel elkövetett merénylet, de a támadások számos esetben halálos áldozatokkal jártak. Egy váratlanul kezdeményezett erőszakos cselekmény még a stresszhelyzetekhez hozzászokott személyeket is komoly kihívás elé állíthatja. Ezért fontos a kiképzésre, a taktikai tréningekre helyezni a hangsúlyt. A közterületen szolgálatot teljesítő rendőrök (több alkalommal voltak késelések áldozatai) speciális képzésének lehetőségei lehetnek a taktikai mozgás begyakorlása, a kényszerítőeszközök és a szolgálati lőfegyver gyors, pontos, jogszerű és szakszerű használatának a stabilizálása. További védelmet jelenthet a szolgálati felszerelés kiegészítése szúrás- és vágásálló taktikai mellény viselésével, valamint a veszélyeztetett zónákban a szolgálatba beosztott rendőri egységek minimumlétszámának a meghatározásával: 2 fő vagy annál nagyobb létszám (az Egyesült Királyságban jellemző az 1 fős beosztás bizonyos feladatok során).

A civil lakosság felkészítésével kapcsolatban azonban rendkívül körültekintően kell eljárni. Meg kell határozni, hogy milyen kortól, milyen körülmények között és milyen formában ajánlott a tájékoztatásuk. Kizárólag akkor hagyható jóvá hasonló program, hogy ha az előreláthatóan jelentősen több előnnyel jár, mint hátránnyal (traumatizált lakosság). Elsősorban azok a régiók lehetnek érintettek, ahol már bekövetkezett hasonló támadás. Az ajánlásokat egy szakemberekből összeállított csapatnak szükséges megfogalmaznia (terrorelhárító szakember, kriminálpszichológus, rendőrség, mentőszolgálat stb.), hogy az minden részletében átgondolt, érthető és reális legyen.

Felmerülhet a hétköznapokban rendelkezésre álló eszközök védekezéshez való felhasználása (táskák, esernyő, öv stb.). Továbbá a támadási zónában a gépkocsiban tartózkodva a jármű ajtajainak, kávézóknak, shopoknak a bejáratok zárása, eltorlaszolása, a támadó(k) közterületen történő elfogásáig, semlegesítéséig. Zárt helyen történő merénylet esetén a berendezés önvédelemre való alkalmazása (székek, asztalok), menekülési útvonalak használata, hatóságok értesítése, minél pontosabb információkkal. Nagyon nehéz olyan ajánlásokat definiálni, amelyek optimális védelmet jelenthetnek a késelésekkel szemben, hiszen a veszélyhelyzeti cselekvés komoly lélektani kihívás, és nem mindenki képes tudatos maradni. A jól megválasztott taktika azonban életet, életet menthet.

Összefoglalva elmondható, hogy a késelés támadási mód egyértelműen megjelent az európai szélsőséges iszlám eszközrendszerében, és komolyan számolni kell vele, amikor a jelen vagy a jövő terrorizmusáról beszélünk.

4.2. Gázolások gépjárművel (ramming)

A Global Terrorism Database alapján 2003 és 2007 között 2 *ramming* támadás történt Európában, 2008 és 2018 között pedig 30.¹² A szakirodalom az említett elnevezést használja a gépjárművel elkövetett merényletekre (gázolások). Ez a támadási mód sem igényel komolyabb tervezést, bár a célpontok biztonsági környezetének vizsgálatát és a támadható létszámokat feltehetően mérlegelik a merénylet tervezése során. A támadásokhoz köthető magányos farkasok és támogatói hátterük azonosításának a nehézségeit korábban vázoltam. A merénylethez használt eszköz beszerzése viszonylag egyszerű, a támadást megelőző közvetlen időszakban pedig a gépjármű könnyen fedésben maradhat egy nagyvárosi forgalomban. Az Európában történt támadások közül kiemelendő a 2016. július 14-én Nizzában történt merénylet. A francia nemzeti ünnepen egy iszlamista támadó nagy sebességgel a tömegbe hajtott, majd a gázolás után kézi lőfegyvert is alkalmazott. A merénylet 86 halálos áldozattal és 434 sérüléssel járt. A nizzai terrortámadást további hasonló események követték. 2016. december 19. Berlin, karácsonyi vásár: 12 halott, 56 sérült; 2017. március 22. London, Westminster Bridge, Bridgestreet: 4 halott, 50 sérült; 2017. április 7. Stockholm, Drottninggatan utca: 5 halott, 15 sérült.¹³

A potenciális célpontok egyértelműen a tömegrendezvények és a tömegtartózkodási helyek, ahol nem konkrét személy(ek) ellen irányul a támadás, hanem a spontán ott-tartózkodók az elsődleges célpontok. A *ramming* támadások elleni védekezésben taktikai támogatást jelentenek az Izraelben és a NATO-alakulatok külföldi missziói során alkalmazott védelmi megoldások. Ilyenek például a katonai ellenőrzőpontokon, a katonai bázisok belépési pontjain, továbbá a kiemelt biztonsági fokozatú objektumok körül telepített mechanikai akadályok (periméter védelem). A tömegrendezvények biztosítása során a megfelelő helyen elhelyezett masszív, tehergépjármű feltartóztatására is képes betonelemek hatékony védelmet jelentenek. Tovább emeli a biztonság szintjét a védett zóna határvonalán pozíciót felvevő terrorelhárító műveleti egység (nagy tűzgyorsaságú, magas átütőerővel rendelkező szolgálati lőfegyverek stb.), amely képes a gyors, speciális és nagy hatékonyságú válaszreagálásra.

A megelőző védelmi intézkedések során a kijelölt védelmi gyűrűbe nagyobb méretű tehergépkocsik, buszok behajtását meg kell akadályozni. Kiemelt figyelmet kell fordítani a bérbe vett, eltulajdonított nagyobb méretű, vagy a spontán, erőszakkal birtokba vett gépjárművekre (GPS-követés). Azonnal meg kell kezdeni lokalizálásukat, valamint a mozgásuk, útvonaluk elemzését. Felmerülhet, hogy a nagyobb méretű gépjárművek vétele és bérlése minden esetben járjon nemzetbiztonsági ellenőrzéssel,

¹² Lásd: www.start.umd.edu/gtd/

¹³ Rácz András – Brestyanszki Flóra: A gépjárművel végrehajtott, ramming típusú terrortámadásokról és a védekezés lehetőségeiről. *Nemzet és Biztonság*, 10. (2017), 5. 61–69.

elsősorban azokban a régiókban, ahol a terrorfenyegetettségi szint magas, vagy már történt hasonló támadás. A nagyobb tömegeket vonzó rendezvényeken, illetve a tömegtartózkodási helyeken kiemelt figyelmet kell fordítani a megfigyelő jellegű megelőzésre, a gyanús és szokatlan magatartási formák felismerésére, hogy a biztosítási feladatra beosztott állomány képes legyen a támadást a kezdeti fázisban azonosítani, megszakítani és felszámolni.

Kiemelem a különböző taktikai elemek begyakorlásának fontosságát, hogy a terrorelhárító szolgálatok, a rendőrség és a társszervek konkrét műveleti tervekkel rendelkezzenek a ramming támadások kezelésére. Napjainkban a korábban említett védelmi megoldásokat rendszerint alkalmazzák, biztonságtechnikai támogatással. A biztosításba be lettek vonva a terrorelhárító egységek és a szervezet egyéb erőforrásai. Ennek köszönhetően a korábbi biztonsági környezethez képest magasabb szintű védelem áll a rendelkezésre a ramming támadásokkal szemben.

Felhívom a figyelmet a támadók részéről alkalmazható taktikai módosításra; a személygépkocsival végrehajtott merényletek lehetőségére. Izraelben volt megfigyelhető, hogy a biztonsági intézkedések hatékonyságának növelésével sikerült csökkenteni a robbantásos és a lőfegyverrel elkövetett merényletek számát. Megjelentek azonban a késelések és a személygépkocsis gázolások. A támadási mód nem jár magas áldozatszámmal, azonban a valódi kockázatot a „bárki, bárhol, bármikor” jellege jelenti. Az egyre komplexebb biztonsági intézkedések miatt nem zárható ki a módszer megjelenése Európában, amely egy új típusú kihívást jelentene a terrorizmus elleni küzdelemben.

4.3. Dróntámadások – a fenyegetés új dimenziója

A drónok alkalmazási területei folyamatosan bővülnek. A katonai felhasználás mellett egyre gyakrabban jelennek meg egyéb szakterületeken, valamint a civil közösségekben. A rendvédelmi szervezeteknek, különböző hatóságoknak is komoly lehetőségeket nyújt az alkalmazásuk, hiszen az alacsony zajszint és a kis méret megfelelő szintű fedettséget biztosít egy felderítő művelethez.¹⁴ A szakirodalom a drón definícióját több különböző módon határozza meg, de általánosságban elmondható, hogy pilóta nélküli légitámasz-rendszerek. Európában találkozhatunk az „RPAS” rövidítéssel: „*remotely piloted aircraft system*”, azaz pilóták által távirányítással működtetett légitámaszok. Megkülönböztetésük leginkább a repülési hatótávolság és a repülési magasság alapján határozható meg. Az eszköz bárki számára beszerezhető, kezelésük egyszerű, ezért a védelem szempontjából is foglalkozni kell velük. A dróntechnológia lehetőségeire a szervezett bűnözői csoportok és a terroristák is felfigyeltek, ugyanis függőszemély felszerelése után alkalmazhatók törvényellenes, erőszakos cselekmények végrehajtásához. 10–20 km-es hatótávolságban és több km-es repülési magasságban akár 170 km/h sebességgel, GPS-alapú útvonaltervvel és kiegészítő

¹⁴ Restás Ágoston: A drónok közszolgálati alkalmazásának lehetőségei. *Új Magyar Közigazgatás*, 10. (2017), 3. 48–62.

optikai navigációval, továbbá 1-2 kg-ig terjedő hasznos teherrel is képes a repülésre. Használhatók felderítésre, csempészésre és IED- (*improvised explosive device*, „háziilag” készített robbanószerkezet) támadásra is.

A drónok fegyverként való alkalmazása mellett a fő hangsúly a felderítő funkción van. Volt olyan eset, amikor az Iszlám Állam egy öngyilkos merénylőnek adott dróntámogatást, és vezette a támadót a célig. Az első kis méretű drón fegyverként való alkalmazása a japán Aum Sinrikjó terrorszervezet nevéhez fűződik. Sikertelenül tesztelt olyan távirányítható, kisebb helikoptereket, amelyek szarin idegméreg kibocsátására alkalmas szerkezetet szállítottak. Az al-Káida Genovában akarta megtámadni George W. Bush amerikai elnököt és más vezetőket IED-drónokkal a 2001-es G8-as csúcstalálkozón. Egy évvel később egy támadási kísérlet során drónnal szállított anthraxot akartak bevetni az Egyesült Királyság képviselőháza ellen. A merényletek meghiúsultak, de a technológia azóta komoly fejlődésen ment keresztül.

2008-ban és 2011-ben két amerikai állampolgárt is vád alá helyeztek terrorcselekmény előkészítéséért, mivel IED-drónt akartak alkalmazni. Bizonyos információk szerint 2002-ben a Fatah al-Islam szervezet tesztelt kisebb méretű fegyverrel felszerelt drónokat. Jeruzsálemben, zsidó célpontok ellen tervezték bevetni, de az izraeli biztonsági erőknek sikerült megakadályozniuk a drónok beszerzését. A Hamasz és a Hezbollah szintén foglalkozott drónok felfegyverzésével. A Hezbollah első ilyen művelete 2004-ben történt. Egy iráni fejlesztésű UAV (*unmanned aerial vehicle*, pilóta nélküli légi jármű) bevetésével tesztelte az izraeli légierő és légvédelem reakcióit, védelmi képességeit.¹⁵ Az említett példák igazolják, hogy a drónok alkalmazása már évekkel ezelőtt jelen volt a különböző fegyveres konfliktusokban.

A drón által szállított robbanószerkezetek a célpontba csapódva aktivizálódnak és váltanak ki detonációt. A módszert az Iszlám Állam gyakran alkalmazta a moszuli harcok során. Hatékonyságuk jelentősen elmaradt a hagyományos tüzérségi fegyverekétől, de szinte állandó fenyegetést jelentettek a háborús övezetekben. Ezt követően megjelentek a drónrajok, amelyek 3-5 drónból álló egységben repültek és hajtottak végre támadásokat. Szakértők szerint ez a jelenség jelentheti a jövőben a legnagyobb kihívást a drónelhárítás területén. A fenyegetés aktualitását igazolja, hogy 2021 áprilisában Irakban ért dróntámadás egy amerikai katonai támaszpontot, igaz nem történt személyi sérülés. Vannak olyan katonai és egyéb kiemelt minősítésű objektumok, amelyek biztonsági környezetének része a drónelhárítás. Ismert és elérhető dróndetektáló technikák a radar, az akusztikus és optikai érzékelés és a különböző zavaró rendszerek.¹⁶

Európában napjainkig nem regisztráltak drónnal elkövetett terrortámadást. Ettől függetlenül a prevenció időszakában átgondolásra javaslom a dróntámadások elleni védelem lehetőségeinek a vizsgálatát, a terrorizmus potenciális célpontjainak vonatkozásában. A közelmúlt eseményei rámutattak, hogy a radikális iszlám foglalkozik a drónok merényletekhez való alkalmazásával. Éppen ezért Európában is figyelemmel

¹⁵ Krajnc Zoltán: Drónok, hibrid fenyegetés, terrorizmus a légtérből: A légi hadviselés privatizálása. *Hadmérnök*, 13. (2018), 4. 359–363.

¹⁶ Hell Péter. Drónelhárító rendszerek az objektumvédelemben. *Hadmérnök*, 12. (2017), 3. 40–45.

kell kísérni a tárgyalt eszközök fejlődését, a drónelhárítás legújabb módszereit, valamint a technológiával kapcsolatba hozható támadásokat.

5. Összegzés

Közel 14 évszázada folyamatos a konfliktus az iszlám és a Nyugat között, alapvetően vallási, de főként hatalmi és gazdasági motivációkkal a háttérben. Egyértelműen egyik felet sem lehet hibáztatni, mivel mindkettő fenyegető idegenként tekint a másikra, ezért az ellentét bizonyos formájával továbbra is számolni kell.¹⁷ A legtöbb európai nemzet hatékony hírszerzéssel, határokon átvélő bűnüldözéssel, valamint felkészített terrorelhárító szolgálattal rendelkezik. Az iszlám radikalizmus azonban nem számolható fel kizárólag büntetőjogi szankciókkal, rendőrségi intézkedésekkel vagy speciális műveletekkel. Ahhoz, hogy a keresztény és az iszlám világ közötti feszültségek legalább az együttélés szintjén csökkenjenek, mindkét félre szükség van. A két világvallás tanításai és hagyományai azonban nem teszik lehetővé a komolyabb szintű harmonizálást egy másik vallással, amire a dzsiháid rövid ismertetésénél egyértelműen rámutattam.

Az iszlám és a kereszténység közötti konfliktusok jellegét a demográfiai változások, a gazdasági és technikai fejlődés, a nyugati társadalmak toleranciaküszöbe, valamint a vallás iránti elkötelezettség intenzitása is befolyásolja. A Nyugat számára az alapvető problémát valójában nem az iszlám fundamentalizmus jelenti, hanem maga az iszlám, amelynek közössége meggyőződéssel hirdeti felsőbbrendűségét, azonban a nyugati világban kisebbségrendűségtől szenved.¹⁸

Az európai országokban letelepedett muszlimok többsége sikeresen integrálódott a társadalomba, viszont a migrációs válság és a Közel-Kelet eseményei élenkítést jelentettek a radikális iszlám számára. A terrorcselekmények száma folyamatosan emelkedett, és megjelentek olyan támadási módok, amelyek korábban nem voltak jelen a régióban. Bár külön nem tárgyaltam, de az internet továbbra is nemcsak kommunikációs csatornákat, hanem átfogó, nyílt forrású adatbázist is biztosít a használói számára. A terrortámadások elkövetői számos esetben az internet segítségével készültek fel és hajtottak végre merényleteket, ezért rendkívül fontos a területre koncentrált felderítés. A demográfiai mutatók alapján az európai iszlám komoly figyelmet érdemel, különös tekintettel a muszlim identitás részét képező dzsiháid és az arra összpontosító törekvések. Megfelelő politikai és gazdasági akarattal olyan társadalmi struktúrát kell kialakítani, amely a muszlimoknak alternatívát biztosít a radikalizmussal szemben. Ezzel párhuzamosan a terrorizmus elleni küzdelemben érintett szervezeteknek folyamatosan kutatni és definiálni kell azokat a védelmi megoldásokat, amelyek képesek gyors és hatékony válaszokat adni a jelenség által támasztott aktuális kihívásokra.

¹⁷ Fischl Vilmos. Az iszlám és a Nyugat. *Hadtudományi Szemle*, 3. (2010), 3. 50–52.

¹⁸ Samuel. P. Huntington: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Budapest, Európa, 2006. A fordítás alapjául szolgáló mű: *The Clash of Civilizations and the Remaking of the World Order*. Touchstone Books, 1996. 168–186.

Felhasznált irodalom

- Béres János: Muszlim radikalizmus Nyugat-Európában. *Felderítő Szemle*, 15. (2016), 4. 5–31.
- Bill Warner: *Saría törvény nem muzulmánoknak*. (Fordította: Dzsihadfigyelő). Center for the Study of Political Islam. CSPI Publication. USA. 2010.
- Fischl Vilmos. Az iszlám és a Nyugat. *Hadtudományi Szemle*, 3. (2010), 3. 47–53. Online: http://epa.oszk.hu/02400/02463/00017/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2010_3_047-053.pdf
- Hell Péter: Drónelhárító rendszerek az objektumvédelemben. *Hadmérnök*, 12. (2017), 3. 37–47. Online: <https://doi.org/10.32567/hm.2017.3.4>
- Huntington, Samuel P.: *A civilizációk összecsapása és a világrend átalakulása*. Budapest, Európa, 2006.
- Kis-Benedek József. *Dzsihadizmus, radikalizmus, terrorizmus*. Budapest, Zrínyi, 2016.
- Komjáthy Lajos József: A vallási alapelvek és a vallási közösségek ismeretének jelentősége a békefenntartó és béketeremtő műveletek során. *Hadtudományi Szemle*, 10. (2017), 1. 282–297. Online: https://epa.oszk.hu/02400/02463/00034/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2017_1_282-297.pdf
- Krajncz Zoltán: Drónok, hibrid fenyegetés, terrorizmus a légtérből: A légi hadviselés privatizálása. *Hadmérnök*, 13. (2018), 4. 358–369. Online: <https://doi.org/10.32567/hm.2018.4.29>
- Laufer Balázs: Migrációs státuszkérelmezők esetében felmerülő lehetséges nemzetbiztonsági és terror kockázatok. *Terror & Elhárítás*, 6. (2017), 3. 67–107. Online: http://epa.oszk.hu/02900/02932/00012/pdf/EPA02932_terror_elharias_2017_3_067-107.pdf
- Rácz András – Brestyánszki Flóra: A gépjárművel végrehajtott, ramming típusú terroristaműveletekről és a védekezés lehetőségeiről. *Nemzet és Biztonság*, 10. (2017), 5. 61–69. Online: <https://doi.org/10.32576/nb.2017.5.4>
- Restás Ágoston: A drónok közszolgálati alkalmazásának lehetőségei. *Új Magyar Közigazgatás*, 10. (2017), 3. 48–62. Online: www.kozszov.org.hu/dokumentumok/UMK_2017/3/05_Dronok_a_kozszolgalatban.pdf
- Répási Krisztián: Európa az iszlamista terrorizmus árnyékában. *Hadtudományi Szemle*, 6. (2013), 1. 41–56.
- Szalontai Gábor: Az iszlám radikalizmus Európában és nemzetbiztonsági kihívásai I. *Felderítő Szemle*, 14. (2015), 2. 73–105.

Szabadföldi István¹

A mesterséges intelligenciával támogatott nyílt információszerzés (OSINT) – evolúció és kihívások

The Artificial Intelligence supported OSINT – Evolution and Challenges

A mesterséges intelligencia (MI) egyre nagyobb szerepet játszik az adatfeldolgozásban, mind a polgári mind a katonai műveletek tervezésében és támogatásában, a hírszerzésben és elhárításban, elemzésben. Az MI egyik legfontosabb szerepe a big data „5V-s kihívása” által jelentette kockázat csökkentése (volume – mennyiség, variety – változatosság, velocity – sebesség, veracity – valóság, value – érték). Az összadatforrású felderítés (all-source intelligence, ASI) kiterjedt, közvetlen emberi cselekménnyel folytatott, képi, rádióelektronikai, műszeres, radar-, nyílt adatforrású felderítés összessége, átfogó hírszerzési műveletekkel szerzi be és dolgozza fel a sikeres műveletek végrehajtásához szükséges információkat. Ezen eszközök, műveletek vonatkozásában mindig is kiemelkedő szerepet játszott a nyílt forrású információszerzés (open source intelligence, OSINT), amely mára az internet elterjedésével és a világhálón tárolt adattömeg feldolgozásával és elemzésével lényegében a klasszikus emberi erőforrású hírszerzési tevékenység (human intelligence, HUMINT) egy jelentős részét kiváltotta. Az MI alkalmazása az OSINT-ben az információszerzésnek mind a sebességét mind a hatékonyságát növeli úgy a szövegbányászat, mint a képfelismerés vagy az összefüggések keresésének és elemzésének vonatkozásában.

Kulcsszavak: mesterséges intelligencia, összadatforrású felderítés, big data, nyílt adatforrású információszerzés

Artificial Intelligence (AI) is playing an increasing role in data processing, both in civil and military operations planning and support, intelligence and counter-intelligence, and in analysis. One of the key roles of AI is to reduce risks posed by Big Data’s “5V

¹ Doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Katonai Műszaki Doktori Iskola, e-mail: istvan.szabadfoldi@hotmail.com

Challenge” (Volume, Variety, Veracity, Velocity, Value). All-source Intelligence (ASI) is a comprehensive system that acquires and processes the information necessary to conduct successful operations through intelligence operations encompassing man-made, visual, radio-electronic, measuring, radar, open source intelligence. All-source Intelligence obtains and processes the information needed to perform a successful operation through extensive and comprehensive intelligence operations. Open-Source Intelligence (OSINT) always played a prominent role in these tools and operations, and as of today it has essentially replaced big part of the classical human intelligence activity (HUMINT) by acquiring, processing and analysing data stored on the World Wide Web. The use of AI in OSINT increases both the speed and efficiency of obtaining information from text mining to image recognition or the search and analysis of correlations.

Keywords: Artificial Intelligence, All-source Intelligence, Big Data, Open Source Intelligence

1. Bevezető

A politikában és a nemzetek közötti kapcsolatok történetében kezdetektől döntő szerepet játszott az információszerzés és annak megfelelő feldolgozása. A digitalizáció, az úgynevezett *emerging and disruptive technologies* (EDT) – feltörekvő és felforgató technológiák – megjelenése az elmúlt egy évtizedben alapvető változásokat hozott az információszerzés és -feldolgozás vonatkozásában. A szenzorok elterjedése, az IoT/loMT/loBT (*Internet of Things/Internet of Military Things/Internet of Battlefield Things*) – dolgok internete/katonai eszközök internete/harctéri eszközök internete –, a big data, a mesterséges intelligencia (MI), a virtuális/kiterjesztett valóság (*virtual reality/augmented reality*, VR/AR) eszközei a tervezés, helyzetfelismerés és döntéstámogatás adatforrásainak exponenciális bővülését hozta el.

Az MI növekvő szerepet játszik a katonai műveletek tervezéséhez elengedhetetlen magas szintű hírszerzés támogatásában, ezzel együtt az ellenség hírszerző tevékenységének elemzésében. Az összadatforrású felderítés kiterjedt adatszerző műveletekkel gyűjti be és dolgozza fel a sikeres művelet-végrehajtáshoz szükséges adatokat és alakítja értelmezhető információvá. A nyílt forrású adatszerzés a hírszerzés elfogadottan egyenrangú eszköze a többi hírszerzési ággal együtt, a hírszerzés teljes eszközrendszerét tekintve. Minthogy a publikus információk növekvő mennyiségben hozzáférhetőek, az OSINT szerepe is ezzel együtt nő mint információszerzési eszköz. Már a 20. század közepén is az Amerikai Egyesült Államokban a hírszerzési információk 40%-a származott nyílt forrásokból, mára viszont ez az arány elérte a 80–90%-ot.²

Mivel a növekvő információs igény és az azt kielégítő intézmények egyre kevésbé igénylik – és valójában sok esetben értelmetlen is – az információ minősítését, és az avulás miatt a korábban minősített információk is viszonylag hamar nyíltan hozzáférhetővé válnak, ez felértékeli az OSINT szerepét. Emellett fontos tényező még

² Resperger István (szerk.): *A nemzetbiztonság elmélete a közszolgálatban*. Budapest, Dialóg Campus, 2018.

a költség és a biztonsági kockázat minimalizálása. Az OSINT a többi hírszerzési ág (HUMINT, SIGINT, *signal intelligence*, rádió-elektronikai felderítés, IMINT, *imagery intelligence*, képkalkító felderítés, MASINT, *measurement and signature intelligence*, technikai jelfelderítés) viszonylatában kényelmes és költséghatékony eszköze tud lenni a politikai döntéshozók által a nemzetbiztonsági szolgálatokra rótt információszerzési igénynek. A szakirodalom szerint a titkosszolgálatok a szakmai munkára fordított költségvetésük 95%-át a HUMINT-, a SIGINT-, az IMINT- és a MASINT-tevékenység végzésére fordítják, amelyekkel az összes információ 20%-át szerzik meg, míg az OSINT a költségvetés 5%-át fogyasztva a megszerzett információk 80%-át képes produkálni.³

A fentiek okán az OSINT-tevékenységet szinte minden nemzetbiztonsági vagy rendvédelmi szervezet struktúrájában önálló szervezeti egység végzi erre kiképzett munkatársakkal.

A nagy mennyiségű és különböző forrású és típusú (szöveg, kép, hang, videó) adatok rendelkezésre állásával azonban új kihívással néznek szembe a szolgálatok. Adott témára, specifikus területre vonatkozó információt ezekből OSINT-eszközzel, de humán elemző-értékelő erőforrással kiszűrni, rendszerezni munkaigényes és ezzel együtt költséges is, mégpedig növekvő mértékben. Ebben tud a mesterséges intelligencia hatékony támogatást nyújtani.

2. Mi a mesterséges intelligencia (MI) – áttekintés és demisztifikáció

Mielőtt az MI tárgyalásába belemennénk, érdemes néhány szót fordítani az *emerging and disruptive technologies* (EDT) társadalmi és biztonsági vonatkozásaira.

A 2019. decemberi londoni találkozójukon a NATO-vezetők megállapodtak egy EDT megvalósítási ütemtervről, azzal a céllal, hogy segítse a NATO munkáját a legfontosabb technológiai területeken, és lehetővé tegye a Szövetség számára e technológiáknak az elrettentés, védelem, valamint a képességfejlesztés területeire gyakorolt hatásaik értékelését. 2021 februárjában a NATO védelmi miniszterei jóváhagyták a *Foster and Protect: NATO's Coherent Implementation Strategy on Emerging and Disruptive Technologies* című dokumentumot,⁴ amely iránymutatást ad a NATO-nak az EDT-k elfogadásában és az azokhoz való alkalmazkodásban. Két fő területre fókuszál: egyfelől a kettős felhasználású technológiák (azaz polgári és katonai kontextusban egyaránt hasznosítható technológiák) fejlesztésének elősegítésére, amelyek erősítik a szövetség pozícióját, másfelől létrehozza a szövetségesek fórumát a fenyegetésekkel szembeni védekezést segítő bevált gyakorlatok cseréjére.

³ Izsa Jenő: *Nemzetbiztonsági alapismeretek*. Jegyzet. Budapest, ZMNE, 2009.

⁴ NATO: *Emerging and Disruptive Technologies* (é. n.).

A NATO innovációs tevékenységei jelenleg hét kulcsfontosságú területre összpontosítanak, amelyeket a Koherens Végrehajtási Stratégia (Coherent Implementation Strategy) prioritásként jelölt meg:

- mesterséges intelligencia (MI);
- adatok és számítástechnika;
- autonómia;
- kvantumalapú technológiák;
- biotechnológia és humán fejlesztések;
- hiperszonikus technológiák;
- űrtevékenység.

Az MI kiemelt szerepet kapott az USA és a szövetség részéről a jövőre nézve mint olyan technológia, amelyben a fölény megszerzése/megtartása kulcsfontosságú a demokratikus világ biztonsága és védelmi pozícióinak megőrzése szempontjából. Ennek külön hangsúlyt ad az USA Kongresszusa által felállított kétpárti szakértői bizottság jelentése, amely közel 750 oldalban foglalta össze a jelenlegi helyzetet és a tennivalókat.⁵

Az MI-nek annak ellenére, hogy már az ötvenes évek óta használt fogalom, ma sincs általánosan elfogadott tudományos definíciója. Megállapításom az, hogy az MI nem értelmezhető önálló alkalmazásként, hanem technológia, amely meglévő funkcionális megoldásokat támogat meghatározott problémák megoldására kifejlesztett algoritmusokon alapuló eljárásokkal. Ezen algoritmusok nagy adatkészletek összegyűjtésére, rendszerezésére, feldolgozására, elemzésére, továbbítására és az ezekre való reagálásra alkalmasak, azaz képesek az emberi értelem kognitív képességének megfelelő, illetve azt közelítő műveletekre, mégpedig nagyobb sebességgel.

Az MI-nek alapvetően három típusát különböztetjük meg:⁶

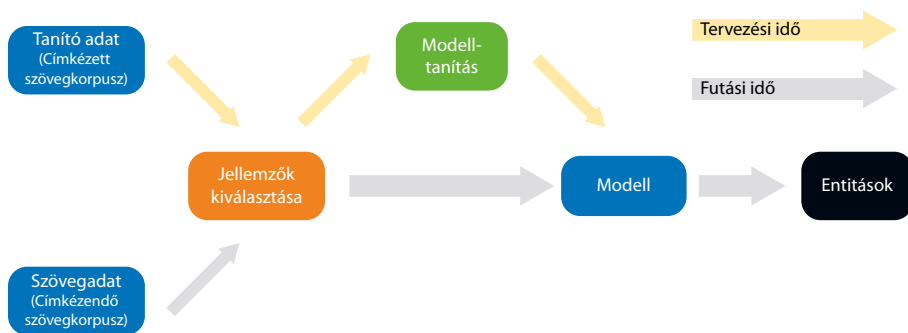
- Narrow (AI) MI, azaz szűk vagy gyenge mesterséges intelligencia: olyan számítógépes rendszer, amely az embernél hatékonyabban tud elvégezni pontosan meghatározott feladatot. Itt tartunk ma.
- General (AI) MI, általános mesterséges intelligencia, amelyet olykor „erős MI-nek” is neveznek: az ember kognitív képességeit meghaladva képes bármilyen intellektuális feladatot elvégezni. Az ilyen típusú MI-vel működő robotokat láthatunk filmekben, ahol tudatos gondolkodással saját céljaiknak megfelelően működnek. Ez ma még nagyrészt a fantázia világa.
- Artificial Super Intelligence – ASI, a mesterséges szuperintelligenciával rendelkező számítógép képes az embert minden területen felülmúlni, például akár a tudományos kutatásban, általános bölcsességben és a társadalmi képességekben is. A tudósok jó része meg van győződve, hogy ez elérhetetlen.

Az MI egy részhalmozának tekinthető a gépi tanulás (*machine learning*, ML) amely matematikai adatmodellekkel tanít be számítógépeket közvetlen felügyelettel vagy anélkül. A gépi tanulás algoritmusokkal azonosít mintákat az adatokban, amelyekből adatmodellt készít, majd előrejelzéseket és válaszokat ad.

⁵ National Security Commission on Artificial Intelligence: *Final Report* (2021).

⁶ Lásd: <https://azure.microsoft.com/en-us/overview/what-is-artificial-intelligence>

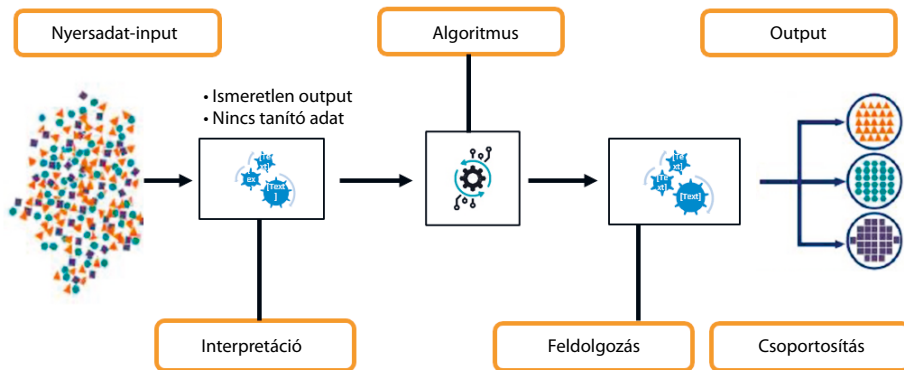
A felügyelt tanulás (*supervised learning, SL*) során az osztályozó paramétereket az ismert kategóriákból álló minták felhasználásával a kívánt teljesítmény eléréséhez igazítják. Az SL funkcionális gépi tanulási feladatot képez a címkézett tanító adatokból, amelyek tanító példákat tartalmaznak. Az SL-ben minden példa egy bemeneti objektumból (általában egy vektorból) és egy várható kimeneti értékből (felügyelt jelből) áll. Ezt mutatja be az alábbi, 1. ábra.

1. ábra: A felügyelt tanulás (SL) diagramja

Forrás: Wei Wang et al.: *Investigation on Works and Military Applications of Artificial Intelligence*. *IEEE Access*, 8. (2020), 131614–131625. alapján a szerző szerkesztése

Felügyelet nélküli tanulás (*unsupervised learning, UL*) során a tanító adatok nincsenek címkézve, a tanulási cél a megfigyelt értékek osztályozása vagy megkülönböztetése. Lényegében statisztikai módszer, amely képes felismerni a jelöletlen adatok potenciális struktúráit. A felügyelet nélküli tanulás diagramját a 2. ábra mutatja. Az UL-t gyakran használják az adatbányászatban, hogy feltárjanak valamit nagy mennyiségű, strukturálatlan adatban. Ilyen például a képfelismerés.

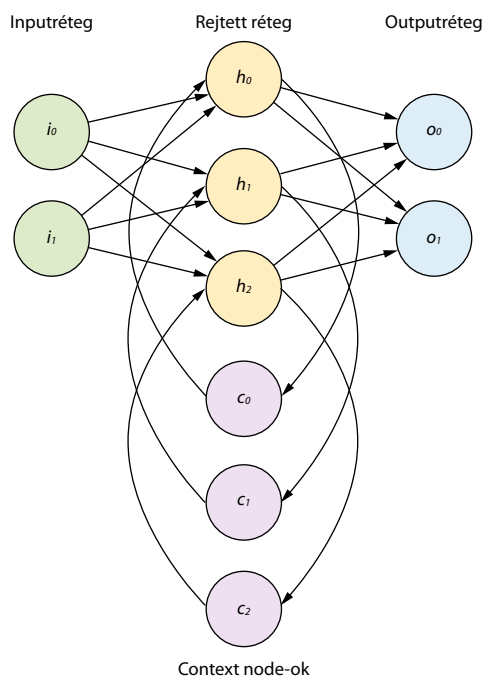

2. ábra: A felügyelet nélküli tanulás (UL) diagramja

Forrás: Wang et al. (2020): i. m. alapján a szerző szerkesztése

Az ML fejlett szintje a Megerősítő gépi tanulás (*reinforcement learning*, RL), amikor a rendszert pozitív visszacsatolásokkal erősítik meg a felismerésekben. Az RL-t a kontrollmélethelemből (*control theory*), a statisztikából, a pszichológiából és kapcsolódó tárgyakból fejlesztették ki, és Pavlov feltételesreflex-kísérletére vezethető vissza.

A mély tanulás (*deep learning*, DL) esetében a gépet nagy mennyiségű adattal tanítják be összetett feladatokra az emberi agy analógiájára létrehozott neurális hálózatok segítségével, amelyben a neuronok (*node-ok*) egy-egy részfunkció végrehajtását végzik, illetve összegzik azokat. Itt fontos megemlíteni az úgynevezett Black Box jelenséget, amelynél az egyes neuronszintekben (*hidden layer*) végbemenő folyamatot az ember már nem képes követni, illetve átlátni, így azok jelentős megbízhatósági kockázatot hordoznak magukban.⁷

3. ábra: Egy neurális háló strukturális diagramja

Forrás: Wang et al. (2020): i. m.

Az MI-technológia lehetőségeit és korlátait világosan meg kell érteni és figyelembe kell venni – különösen a döntéshozóknak –, hogy elkerüljék a nehezen vagy nem elérhető célokat kitűző projektek elindítását.⁸

⁷ Wang et al. (2020): i. m.

⁸ Lora Saalman (szerk.): *The Impact of Artificial Intelligence on Strategic Stability and Nuclear Risk*, Volume II, East Asian Perspectives. SIPRI, 2019.

3. A mesterséges intelligencia katonai alkalmazása

A mesterséges intelligencia (MI) fogalmának megjelenésével lényegében egy idősebbnek annak katonai célra való alkalmazása a katonai műveletek tervezésében, támogatásában, a hírszerzésben és az ellenség hírszerzésének elemzésében, valamint az autonóm fegyverrendszerek, járművek terén, az ember-gép interfészek (*machine-learning, man-machine teaming*) vonatkozásában elérhető nagyobb pontosság és hatékonyság érdekében.

Az MI egyik legfontosabb szerepe a big data alapvető „5V kihívásából” adódó kockázat csökkentése.

Az MI katonai alkalmazási területeit az alábbi felsorolásban foglalta össze a NATO Science and Technology Committee (STC) számára 2019-ben készített jelentés:⁹

- harctéri sebesültellátás;
- C4ISR, *command control communication computers intelligence surveillance reconnaissance* (parancs, vezérlés, kommunikáció, számítógép, hírszerzés, megfigyelés és felderítés);
- kiberbiztonság és -védelem;
- elektronikai hadviselés;
- emberierőforrás-menedzsment;
- információs és döntéstámogatás;
- hírszerzés;
- logisztika;
- békefenntartó műveletek;
- robot autonóm rendszerek;
- közösségi média;
- kiképzés.

Fenti területeken túl, más megközelítésben, két rendkívül fontos területet emel ki az EU a védelempolitikai programjával összhangban kiírt EDIDP-MI-2020 pályázati felhívásban:

- a helyzetfelismerés és döntéshozatal támogatása, valamint
- a tervezés (például logisztikai tervezés, műveleti tervezés), beleértve a modellezést és a szimulációt.¹⁰

4. A hírszerzés eszközzrendszere

Röviden összefoglalva, a hírszerzési doktrínák alapvetően hat hírszerzési, információgyűjtési típust különböztetnek meg:¹¹

- rádióelektronikai felderítés (*signal intelligence, SIGINT*);
- képalkotó felderítés (*imagery intelligence, IMINT*);

⁹ Matej Tonin: *Artificial Intelligence: Implications for NATO Armed Forces*. Report. NATO Parliamentary Assembly, 2019. október 13. 5.

¹⁰ European Commission: *European Defence Industrial Development Programme (EDIDP)* (2020. július 23.).

¹¹ Izsza (2009): i. m.

- technikaijel-felderítés (*measurement and signature intelligence*, MASINT);
- humán hírszerzés (*human-source intelligence*, HUMINT);
- nyílt adatforrású hírszerzés (*open-source intelligence*, OSINT);
- térinformatikai hírszerzés (*geospatial intelligence*, GEOINT).

A SIGINT-en belül további megkülönböztetés tehető aszerint, hogy milyen jelet fogunk el információszerezési célból. Ezek alapján a távközlési rendszereken sugárzott üzenetek lehallgatása és az elektronikai és egyéb eszközök által kibocsátott jelek elfogása révén megkülönböztethetjük még:

- a távközlési felderítést (*communication intelligence*, COMINT),
- az elektronikai felderítést (*electronic intelligence*, ELINT) és
- a gépi kibocsátású jelek felderítését (*foreign instrumentation signals intelligence*, FISINT).

Természetesen a taxonómia tovább folytatható a besorolások, elnevezések, az eszközök és a cél vonatkozásában. Az összadatforrású hírszerzésnek az OSINT csak az egyik és nem kizárólagos forrása. Mindenképpen szükséges az OSINT által produkált adatok más nyílt tevékenységből vagy minősített forrásokból származó adatokkal való összevetése.

Jelen cikknek nem tárgya a többi hírszerzési módozat tartalmi kifejtése, hanem a nyílt adatforrású hírszerzés (*open-source intelligence*, OSINT) tárgyalása.

5. Az OSINT és fejlődése¹²

A nyílt információszerezés nem új keletű jelenség, lényegében az emberiség történelmével egyidős. Az első OSINT-források között említhetők az utazói útleírások, a szóbeli úti és élménybeszámolók, a történelmi krónikák és a konkrét csatákról szóló háborús visszaemlékezések. A rendelkezésre álló nyílt forrásanyagok mennyisége a nyomtatás megjelenésével, majd a távközlés fejlődésével nagyságrendekkel megnőtt, az internet megjelenése ezt a növekedést tovább sokszorozta. A szolgáltatók számára mára a legnagyobb kihívás az, hogy miként dolgozza fel, szűrje ki a lényegyet a hatalmas mennyiségű nyílt információból.

Az OSINT fejlődése a 21. századra komoly evolúciós folyamaton ment át.¹³ A kifejezés fogalmának és történetének megértéséhez a II. világháború idejére kell visszamennünk, amikor a BBC a külföldi rádióadások monitoringját végezte. Az OSINT jelentősége a hidegháború alatt tovább nőtt. Az 1989 utáni biztonság fogalmának kibővülése az OSINT számára új területeket nyitott, majd az internet eljövetele és a szeptember 11-i terrortámadások hatása az OSINT-et a terrorista tevékenységek elemzése/megelőzése fő eszközévé tette.

¹² Resperger (2018): i. m.

¹³ Miron Lakomy: *Military Application of Open-Source Intelligence on the Internet. In 4th Annual International Research Conference GlobState 2021 Security Environment in the (Post) Pandemic World and Its Implications for the Conduct of Military Operations* (30 November – 02 December 2021), 85-915. Bydgoszcz, Polska, 2021.

Az OSINT fogalmi rendszerében megkülönböztetünk OSINT-tevékenységet, OSINT-adatot, OSINT-információt és hitelesített OSINT-információt.¹⁴

Az OSINT-tevékenység önálló, nyílt adatszerző tevékenység, amely során személyek vagy szervezetek által nyilvánosan vagy korlátozottan közzétett, legális eszközökkel megszerzhető nem minősített adatoknak a hírszerzési igények kielégítésére történő felkutatását, gyűjtését és feldolgozását (rendszerzés, értékelés) jelenti.

Az OSINT-adat az „elsődleges forrástól származó, más által még nem közölt, nem feldolgozott, nyomtatott, kisugárzott, szóban közölt vagy más formájú adat (pl. fotó, audio- vagy videófelvétel, műholdkép, személyes levél, nyilatkozat stb.)”¹⁵

Az OSINT-információ már adott szempontok alapján kiválogatott és jóváhagyott, nyílt forrásokból összeállított információ, mint például az újságok, a könyvek, a rádió- és a televízió-műsorok, napi jelentések stb.

A hitelesített OSINT-információt már elemzők más – akár minősített – forrásokból származó információkkal, tényekkel való összevetés alapján megbízhatónak nyilvánították, illetve adott esetben már korábban ellenőrzött, megbízható forrásból származik.

A nyílt forrású adatszerzés által szerzett információknak meg kell felelni a hírszerzési információkkal szemben támasztott követelményeknek, azaz „újszerűnek, időszerűnek, feldolgozottnak, hitelesnek, valamint rendelkezésre állónak” kell lennie.¹⁶ Az internetről elérhető források esetében az OSINT-adatfeldolgozás eljárásrendjébe tartozik a forrás, valamint a közzétett információ ellenőrzése, amely során a fő szempontok a „pontosság, a megbízhatóság, a hitelesség/szakmai elismertség, az időszerűség, az objektivitás és a fontosság”.¹⁷

OSINT-források a NATO-kézikönyv¹⁸ alapján:

- hagyományos médiaforrások (nyomtatott és elektronikus);
- kereskedelmi online prémiumforrások;
- a kereskedelmi online információ egyéb formái;
- „szürke” irodalom;
- nyílt humán szakértők és megfigyelők;
- kereskedelmi célú képanyagok;
- kereskedelmi kamarák;
- nem kormányzati szervezetek;
- vallási szervezetek.

A nyílt adatszerzés célja egyfelől az, hogy a hírszerzési tevékenység a felhasználók információigényeit minél nagyobb mértékben kielégítse, másfelől maguk a felhasználók határozhatják meg, hogy a hírszerzés nyílt információkból állítsa össze a tájékoztatót, mivel adott körülmények között csak az ilyen módon beszerzett információk használhatók fel.

Mint hogy a nyílt adatforrású hírszerzés legális, nemcsak a hírszerző szolgálatok foglalkoznak vele, hanem az üzleti világban különböző szolgáltatók is. Lényegében

¹⁴ Resperger (2018): i. m.

¹⁵ Resperger (2018): i. m.

¹⁶ Resperger (2018): i. m.

¹⁷ Resperger (2018): i. m.

¹⁸ NATO: *NATO Open Source Intelligence Handbook* (2001).

OSINT-tevékenységet folytatnak például a vállalatvezetők felé sajtófigyelő szolgáltatást nyújtó médiacégek/személyek is. Bizonyos nagyvállalatok OSINT-képességei akár elérhetik a hírszerző szolgálatok által képviselt szintet is, ehhez a polgári használatú technológia rendelkezésre áll, így ez ma már szinte kizárólag megfelelő finanszírozási háttér kérdése.¹⁹

Az internet a nyílt forrású adatok legnagyobb és egyben legkönnyebben elérhető tárháza, azonban a feldolgozást egyfelől az adatredundancia, másfelől az információk hitelességének bizonytalansága nehezíti, mivel az interneten megtalálható információk jelentős része téves, hiányos vagy megtévesztő. A hiteles információk kinyerése alapos adatfeldolgozást igényel, amelyet külön hírszerzési csoport végez, amelynek tevékenysége az internetes közösségi hálózatokban a tagok által megosztott információk megszerzésére irányul. Ez a közösségi hálózatokból származó információszerezés.

Az OSINT forrásai az interneten jelentős fejlődésen mentek át az idők folyamán. A web 1.0 az önálló weboldalak, üzenőfalak világa, majd a web 2.0 a közösségi média (Twitter, Facebook, Instagram), a blogok, a fájlmegosztó és streamelési szolgáltatások (Youtube, SoundCloud, Spotify), webes térkép platformok (Google térkép), a felhő adattárolók sokaságát hozta el. A dark web világa a TOR, a ZERONET, a FREENET és az Invisible Internet Project (I2P) megjelenésével a cenzúra nélküli internetezést, a peer-to-peer kommunikációt teszi lehetővé. Az I2P szabad szoftver segítségével névtelen (anonim vagy pszeudonim) virtuális magánhálózat építhető ki. Ezek komoly OSINT-kihívások, és a hírszerzés legfőbb csataterai.

6. Az OSINT műveleti alkalmazásai

Az OSINT-rendszerek alkalmazása mind a bűnüldözésben, mind a hírszerzésben mára már igen elterjedté vált.

A fejlett titkosszolgálati rendszereket szállító cégek OSINT-megoldásai jellemzően öt fő funkciót fednek le:

- célprofilozás;
- közvélemény befolyásolása, figyelése;
- fake news;
- dark web monitoring – terrorelhárítás, szervezett bűnözés és kiberbűnözés elleni fellépés;
- avatarképesség.

A célprofilozás speciális profilozást végez fejlett adatgyűjtési és elemzési képességek alapján. Feltárja és statisztikákat gyűjt a célszemély közösségimédia-kapcsolatairól, földrajzi helymeghatározással azonosítja és elemzi azon helyszíneket, ahonnan a célszemély közösségi médiumokat és/vagy a mobiltelefonját – feljogosítva a nyílt információközlést a GPS-koordinátákról – használta, adatgyűjtést végez a célszemély közösségi oldalának tartalmait, valamint a rendszer meglévő adatai alapján, feltárja a célszemély viselkedési mintáit.

¹⁹ Effect Group: www.effectgroup.io

A közvélemény befolyásolásának figyelése és az úgynevezett *sentiment analysis* téma-, illetve hangulatalapú tömeges adatgyűjtést, -elemzést és szükség esetén riasztást végez, ha egy előre megadott téma jelenik meg a weben. A rendszer folyamatosan figyeli és gyűjti az információt a web minden rétegében, beleértve a weboldalakat, közösségi hálót, videómegosztó webhelyeket, blogokat, fórumokat, miközben az eredeti megosztóra és fórumra összpontosít. A felhasználó által létrehozott robotok kifinomult adatgyűjtési feladatokat futtatnak, és gyakorlatilag bármilyen típusú webforrást megcélznak, bármely nyelven. A felhasználó által definiált változókból és műveletekből nyert adatszerzéssel együtt ad választ a „ki, mit, mikor, hol és hogyan” kérdéseket illetően bármely előre megadott témára vonatkozóan.

A Fakenews funkció automatizált megoldást kínál a közösségimédia-felhasználók hitelességének elemzésére, majd a hamis hírek és azokat posztoló felhasználók elküldetésére. Miután a hamis kampány hatókörét és céljait elemezték és megértették, a kármentő stratégiát ki lehet dolgozni és elkezdni.

A dark web kutatásának egyik legfontosabb része – amellett hogy a nem indexelt óriási adattartalomban célspecifikus kutatást végez – az illegális web „búvóhelyek” észlelésére és nyomon követésére kifejlesztett „*hidden service locator*”-ok használata. Ezek a funkciók valós idejű, prioritásalapú riasztásokat biztosítanak teljesen automatizált, intelligens felügyeleti algoritmusok használatával. Figyelemmel kísérik az ellenséges/bűnözői tevékenységet a célkiválasztástól a tervezésen át a tényleges cselekményig. Új kommunikációs csomópontokat tárnak fel a változó dark weben a rosszindulatú tevékenységek nyomon követése érdekében.

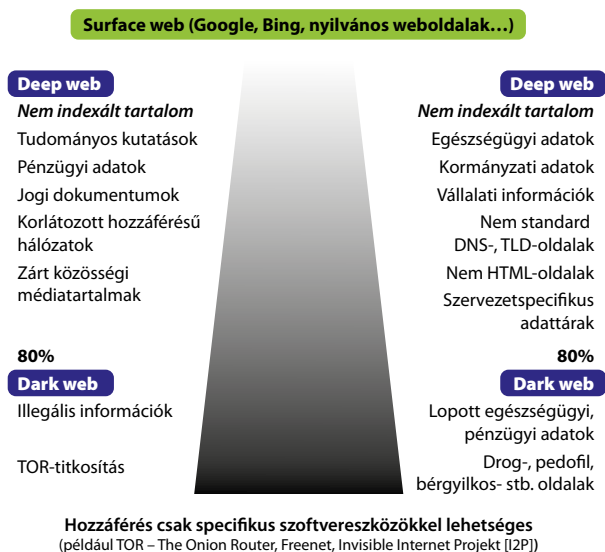
Aktív OSINT-tevékenység az avatarok használata, amelyek lényegében virtuális HUMINT-ügynököknek tekinthetők. Az avatar lehet például egy hamis személyazonossággal létrehozott profil, amely a célszemély valamely érdeklődési területét (politika, szex, gasztronómia stb.) kihasználva lép kapcsolatba vele, kerül az ismeretségi körébe, férkőzik a bizalmába. Az avatarok lehetővé teszik az elemzők számára, hogy biztonságosan kommunikáljanak, figyeljék és manipulálják a célpontokat. Az avatarok a rendszerben gyorsan definiálhatók, módosíthatók, vagy új attribútumok adhatók meg az egyes avatarokhoz.

Fentiekén túl fontos tisztázni a deep web – dark web környezetet. A deep web minden olyan internetes tartalomra vonatkozik, amelyet különböző okok miatt nem indexelnek olyan keresőmotorok, mint a Google. Ez a definíció tehát magában foglalja a dinamikus weboldalakat, a blokkolt webhelyeket (például azokat, amelyek a hozzáféréshez CAPTCHA-válaszadást kérnek), a privát webhelyeket (például azokat, amelyekhez bejelentkezési hitelesítés szükséges), a nem HTML/kontextuális/szkriptes tartalmakat és korlátozott hozzáférésű hálózatokat. A teljes deep web becslések szerint az internetes tartalmak mintegy 80%-át jelenti.

A korlátozott hozzáférésű hálózatok lefedik mindazokat az erőforrásokat és szolgáltatásokat, amelyek normál esetben nem elérhetők a szabványos hálózati konfigurációval, így lehetőséget kínálnak a rosszindulatú szereplők fellépésére. Idetartoznak azok a webhelyek, amelyek domainnevei olyan domain name system (DNS) rootokon vannak regisztrálva, amelyeket nem az Internet Corporation for Assigned Names and Numbers (ICANN) kezel, és ezért olyan nem szabványos felső szintű domaineikkel

(*top-level domains*, TLD) rendelkező URL-eket tartalmaznak, amelyekhez egy adott DNS-kiszolgálóra van szükség.

További példa a domainneveket a szabványos DNS-től teljesen eltérő rendszeren regisztráló webhelyek, mint például a .BIT tartományon regisztrált „Bitcoin Domain”. Ezek a rendszerek az ICANN által előírt domainnév-szabályozást kikerülik, az alternatív DNS-ek decentralizált jellege szintén nagyon megnehezíti ezeknek a tartományoknak a beazonosítását.

4. ábra: Az internet felosztása: surface web – deep web – dark web

Forrás: a szerző szerkesztése

A korlátozott hozzáférésű hálózatok között található a darknet-hálózatok, olyan infrastruktúrákon tárolt webhelyek, amelyek speciális szoftverek – például a TOR – használatát teszik szükségessé az elérésükhöz. A dark web és a deep web között különbség van, bár egyesek szinonimaként használják őket, de a dark web csak egy része a deep webnek. A dark web hálózatokon titkosított peer-to-peer kapcsolat jön létre a partnerek között. A dark web rendszerek példái közé tartozik a TOR, a Freenet vagy az Invisible Internet Project (I2P). A dark web a törvénytelen cselekményekkel kapcsolatos információk adattárháza. Idetartoznak a malware-szoftverekkel kapcsolatos információktól a pedofil oldalakon át a bérgyilkosságot végrehajtó hirdetésekig szinte minden, ami törvénytelen. Természetesen mind a deep webből, mind a dark webből kinyerhetők OSINT-módszerekkel, a megfelelő eszközökkel információk.

7. OSINT támogatása mesterséges intelligenciával

Az OSINT-forrásból nyert információk hatékony értékelésének, osztályozásának, felhasználásának előfeltétele azok megértése. A kognitív pszichológia által a múlt század elején felismert összefüggések és megértési modellek két alapvető intelligenciátípust különböztetnek meg.²⁰

Az intelligencia összetevői két nagy csoportba sorolhatók, megkülönböztetik a „folyékony” és a „kristályos” intelligenciát. A folyékony (vagy fluid intelligencia) azt a képességet jeleníti meg, amellyel megértjük és hasznosítjuk az új információkat, vagyis az újszerű helyzetekben mutatott teljesítményt mutatja. A rögzült vagy kristályos intelligencia pedig azt jeleníti meg, hogy a tanult ismereteket, élettapasztalatokat mennyire vagyunk képesek hatékonyan alkalmazni. Vannak tudományos értelmezések, amelyek arra következtetnek, hogy létezik egy általános intelligencia (g-faktor) is, amely az úgynevezett „részképességekből” felépülő hierarchia csúcspan helyezkedik el.²¹

A természetes intelligencia felosztásának alapján az MI vonatkozásában a „kristályos” intelligencia leképezésére alkalmasak a felügyelt tanulós ML- és RL-rendszerek, a „fluid” intelligencia vonatkozásában pedig a DNN (*deep neural network*, mély neurális háló), illetve a felügyelet nélküli tanulós ML-rendszerek.

Ami az OSINT internetes információkeresésre való alkalmazását illeti, a fő területek az információbiztonság, a digitális marketing és a mesterséges intelligencia voltak a 2000-es évektől. Az első OSINT-publikációk a hírszerzéssel, a harctevékenységgel és a terrorizmus felderítésével, a kommunikációval és a haditechnikával foglalkoztak. Az OSINT MI-vel való alkalmazását a gépi tanulási algoritmusok és a természetes nyelvi feldolgozás (NLP, *natural language processing*) használata az interneten található nagy mennyiségű információ kezelésére céllal említi a szakirodalom. Az OSINT és az MI közötti együttműködés platformokon, modelleken, keretrendszereken vagy rendszereken keresztül valósul meg.²²

Míg a gépi tanulási algoritmusok az OSINT teljesítményének és sebességének növelését segítik elő, a természetes nyelvi feldolgozás az OSINT által feltárt eredmények elemzését támogatja. Az információbiztonság területén az OSINT MI-vel történő támogatása a kiberfenyegetések felderítése, a bűnüldözés, a digitális bizonyítékok gyűjtése, a penetrációs tesztek, az adatszivárgás és a vezeték nélküli hálózatok biztonsága vonatkozásában eredményes. Az egyik fő cél az OSINT automatizálásában a teljesítménynövekedés elérése.

Egy konkrét OSINT-alkalmazás a GI (*geospatial intelligence*).²³ Ez a rendszer olyan OSINT-szolgáltatást kínál, amely az automatizált adatgyűjtést, a big data adatelemzést és a human-in-the-loop elemzést kombinálja. A mesterséges intelligenciát, a gépi

²⁰ Michael Glassman – Min Ju Kang: Intelligence in the Internet Age: The Emergence and Evolution of Open Source Intelligence (OSINT). *Computers in Human Behavior*, 28. (2012), 2. 673–682.

²¹ Kendra Cherry: What Is General Intelligence (G Factor)? *Verywell Mind*, 2021. április 25.

²² João Rafael Gonçalves Evangelista et al.: Systematic Literature Review to Investigate the Application of Open Source Intelligence (OSINT) with Artificial Intelligence. *Journal of Applied Security Research*, 16. (2021), 3. 345–369.

²³ Lásd: <https://storymaps.arcgis.com/stories/94b664c916aa4030baa704de8e9c3745>

tanulást és a mély tanulást alkalmazzák valós globális problémák megoldására a távérzékelte adatok (*remotely sensed data*) és különösen a műholdképek feldolgozásánál. Gépi tanulási, mély tanulási és mesterségesintelligencia-algoritmusokat használva a több forrásból származó nagy adatmennyiség feldolgozásánál összefüggések felismerésére törekednek ezekben az adatokban. Emellett az eredményeket szűrik relevanciájuk szerint, feltárják a trendeket, minőségbiztosítást is végeznek, és végső soron végrehajtható felderítést biztosítanak ezáltal.

8. Példák az OSINT nemzetbiztonsági és katonai alkalmazásaira

Az *open source intelligence* rendkívül értékes adatforrás a hírszerzési elemzők számára a potenciális terrorizmusra vonatkozó figyelmeztetések és jelzések azonosítása és elemzése során. Az internetes webes adatok adatbányászata nagy mennyiségű információt biztosít a potenciális terrorizmusra vonatkozó figyelmeztetések és indikátorok azonosításához és elemzéséhez.

8.1. Terrorelhárítás

Az adatbányászat és az adaptív rezonanciaelmélet (*adaptive resonance theory*, ART) az egyik eszköz ehhez az elemzéshez.²⁴ A jellemzők kimutatása klaszteres adatkészleteken keresztül konkrét kulcsszavak keresésével indul. Ennek eredményessége érdekében a feldolgozás sebességének jelentős növelése szükséges.

A neurális hálózatok alkalmazása révén az adatok párhuzamos feldolgozása jelentősen javítja a feldolgozás sebességét a hagyományos szekvenciális módszerekhez képest. Az ART egy neurális hálózat, amelyet az e-kereskedelemben használnak annak érdekében, hogy a fogyasztóknak más, számukra valószínűsíthetően szintén érdeklődésre számot tartó termékre hívják fel a figyelmet a vásárlási lehetőségek vonatkozásában. Például, ha tetszik az „A” termék, akkor a „B” termék is tetszhet alapon.

Az *artificial neural network* (ANN) azaz mesterséges neurális háló az agyhoz hasonlóan egymáshoz kapcsolódó mesterséges neuronokból áll, amelyek rétegei adaptálódnak más, módosítható paraméterekkel rendelkező node-ok kimenetéhez. Az agy nagyon összetett, nem lineáris, párhuzamos feldolgozásra képes, és sokkal gyorsabban hajtja végre a mintafelismerést, -észlelést és vezérlést, mint a legtöbb számítógép. Az ANN számítási teljesítménye az architektúrájának párhuzamos, elosztott struktúrájából következik.

Az 1. táblázat egy 11 kifejezés használatával kinyert jellemzőkből álló modell, amely szemlélteti, hogyan használható az ART OSINT-elemzésre, valamint a potenciális terrorcselekmény előkészületeinek azonosítására és elemzésére. Az adatok figyelmeztetések és indikátorok a terrorizmus elleni háborúban.

²⁴ Jami Carroll: OSINT Analysis using Adaptive Resonance Theory for Counterterrorism Warnings. In *Artificial Intelligence and Applications. AIA '2005, Innsbruck*, 2005. 756–760.

1. táblázat: ART-alapú terrorcselekmény-előrejelző megoldás alap bináris logikai táblázata

Adatforrás	Osama bin Laden	Pizskos bomba	Boston	Khalid Sheikh Mohammed	Légi katasztrófa	Los Angeles	Zein al Abidin Mohammed Hussein	Épületrobbantás	Chicago	Abu Bakar Baasyir	Atomerőmű-robbantás
0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0
1	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0	1
2	0	0	0	1	0	0	1	0	0	1	0
3	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	1
4	1	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0
5	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
6	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
7	0	0	1	0	0	0	0	0	1	0	0
8	0	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0
9	0	0	1	0	0	1	0	0	1	0	0

Forrás: Carroll (2005): i. m.

Az Adatforrás oszlop az e-mailt jelzi. A kulcsszavakra bináris „1” vagy „0” értékek utalnak egy elemzett e-mailben. (Ez természetesen lehet emberi hírforrás [HUMINT], névjegy, dokumentum, multimédiás fájl stb.) Ebben az egyszerűsített példában tíz e-mailre írják be az ART-kódot „1”-gyel, ha „igaz” értékre utal az adott entitásra vonatkozóan, vagy „0”, ha „hamis”. Az ART-algoritmus futtatása eredményeként a vizsgált e-maileket (*feature vector*) összevetik a vonatkoztatási attribútumokkal (*prototype vector*), aminek eredményeként következtetni lehet potenciális terrorveszélyre, szélsőség irányába való orientálódásra az adott személy vonatkozásában.²⁵

8.2. GlobState 2021 konferencia

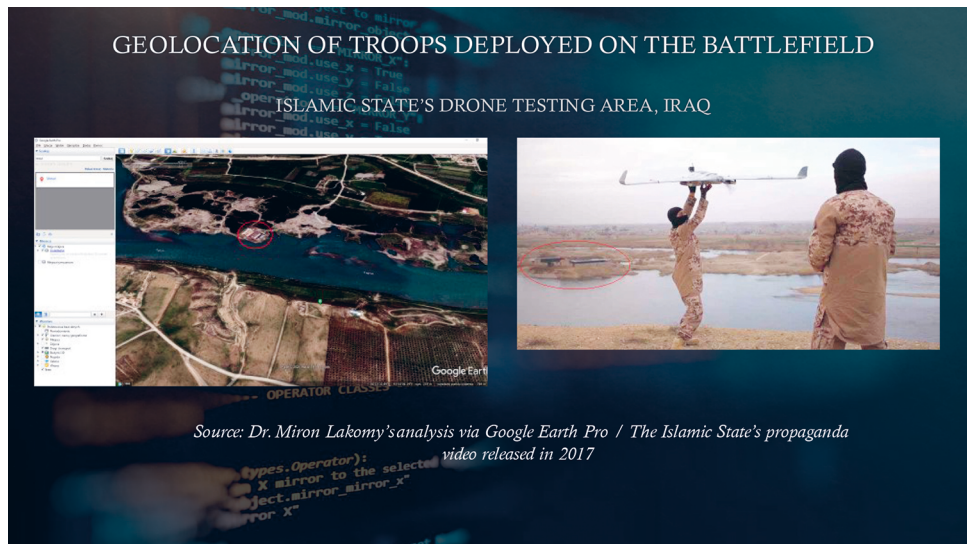
Az OSINT katonai alkalmazásának ismert eseteibe adott betekintést a 4th Annual International Research Conference GlobState 2021 – Security Environment in the (Post) Pandemic World and Its Implications for the Conduct of Military Operations (30 November – 02 December 2021)²⁶ konferencián Prof. Miron Lakomy (University of Silesia) a *Military Application of Open Source Intelligence on the Internet* című

²⁵ Carroll (2005): i. m.

²⁶ Lásd: https://cdissz.wp.mil.pl/pl/pages/agenda_globstateiv

előadása során. Ezek mindegyikében bizonyítottan vagy erősen gyanítható módon mesterséges intelligencia is segítette az OSINT-adatok feldolgozását:

- Az Iszlám Állam moszuli kiképzőtáborának észlelése (2014) – GEOINT/IMINT;
- Az IS Drone bombájának elemzése (2017) – IMINT/TECHINT;
- az IS olajvagyonának földrajzi elhelyezkedése Irakban (2017) – GEOINT;
- a kínai információs műveletek felfedése a közösségi médiában #MILESGUO BOT NETWORK (2021) – közösségimédia-elemzés;
- a lengyel–fehérorosz határon szolgáló csapatok azonosítása (2021) – IMINT/TECHINT/közösségimédia-elemzés.

5. ábra: Az Iszlám Állam moszuli kiképzőtáborának észlelése (2014) – GEOINT/IMINT
Forrás: Prof. Miron Lakomy (University of Silesia)

8.3. Katonai infrastruktúrák OSINT-megfigyelése

Kiterjedt OSINT-megfigyelés zajlott a Nagorno-Karabakh (2020) konfliktus során (6., 7. ábra), amelynek anyagai bejárták az internetet, valamint az orosz katonai erők szíriai tevékenysége vonatkozásában (8. ábra). Szintén OSINT-eszközzel derítették fel a kalinyingrádi körzet radareszközeit (9. ábra):

- az Orosz Föderáció 15. különleges gépesített lövészdandár bevetése a környezetben – (2020) – IMINT;
- fehér foszforos gyújtólőszerek használata;
- a konfliktus mindkét oldalán az áldozatok számbavétele;
- csapatok/fegyverrendszerek harctéri helymeghatározása.

6. ábra: Fegyverrendszerek harctéri helymeghatározása

Forrás: Twitter@startupmonitOr

Az alábbi, OSINT-forrásból származó ábrák nyilvánvalóan mesterséges intelligenciával támogatott képfelismerő elemző folyamat eredményeként kerültek nyilvánosságra.

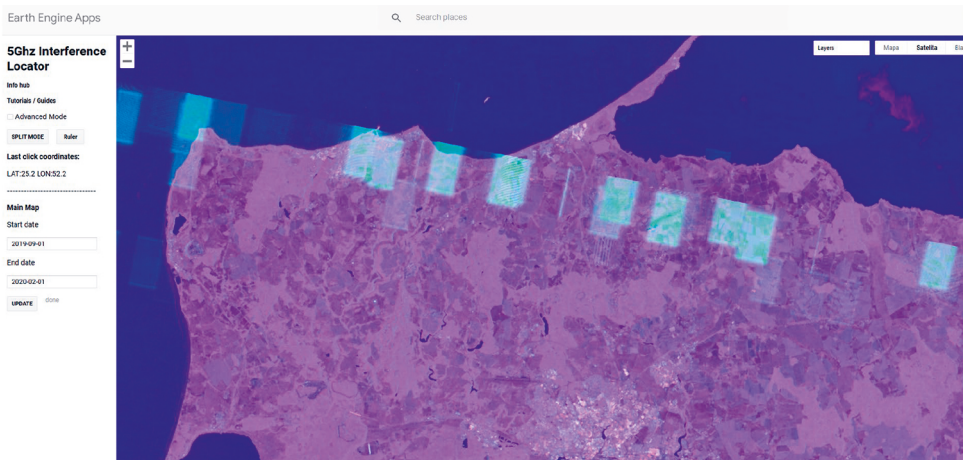
7. ábra: A folyamatosan zajló katonai műveletek megfigyelése, harctéren bevetett csapatok elhelyezkedése

Forrás: Twitter@NKobserver

8. ábra: A harctéren bevetett csapatok földrajzi helyzete, katonai építmények észlelése és elemzése (GEOINT)

Forrás: Twitter@ArrowontheHill

9. ábra: Katonai infrastruktúra észlelése radarinterferencia-bemérő weboldalon (SIGINT/GEOINT)

Forrás: <https://orbtwz.users.earthengine.app> (Kaliningrad Oblast)

Az interneten elérhető nyílt eszközök alkalmasak katonai csapatösszevonások monitorozására is. Ezek közül a teljesség igény nélkül néhány:

- flihtadar24.com;
- marinetraffic.com;
- live webcams;
- social media chatter (Twitter);
- analysis of smartphone apps (fitness tracking apps).

Ugyanígy bárki számára rendelkezésre álló GEOINT-eszközökkel OSINT-tevékenység végezhető:

- Google Earth;
- Google Earth Pro;
- Google Street View;
- Openstreetmap;
- satellites.pro;
- Bing Bird Eye.

9. Az MI alkalmazásának kockázati kihívásai

A fent említett lehetőségek és képességek mellett szólni kell a kockázatokról. Ezek egyike a black box, azaz a fekete doboz problémája, amely a mesterséges neurális hálózatok alkalmazásában jelentkezik. A neurális hálózatok rejtett csomópont- (node-) rétegekből állnak, amelyek mindegyike feldolgozza az adott inputot, és az outputot továbbítja a következő csomópontrétegnek. A mély tanulás nagyméretű mesterséges neurális hálózatot használ, sok rejtett réteggel, ami önmagát „tanítja” a minták felismerésével. A probléma abban rejlik, hogy nem láthatjuk, amit a csomópontok „megtanultak”, sem a rétegek közötti kimenetet, sem a következtetést. Tehát nem tudhatjuk, hogyan elemzik a csomópontok az adatokat. Ez az MI fekete doboza.

Az *explainable AI*, azaz magyarázható MI jelent megoldást a black box problémára, mint olyan MI-eszköz, amely olyan eredményeket hoz létre, amelyeket az ember megérthet és megmagyarázhat.²⁷

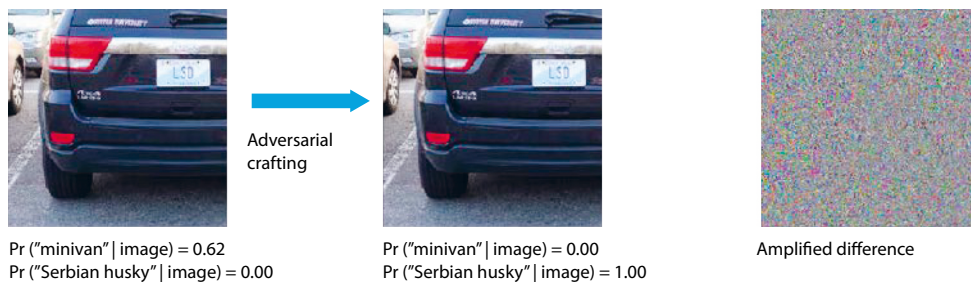
Másik komoly kihívás az ellenséges célú inpuhamisítás. A *deep neural network* (DNN) mély neurális hálózat esetén be lehet állítani a bemeneti jelet úgy, hogy az osztályozási rendszer meghibásodjon. Ha a bemeneti jel dimenziója nagy, ami jellemző például képek esetében, gyakran elég, ha a bemenet egyes elemeit (pixelek) észrevehetetlenül kis mértékben megváltoztatják, ezzel a rendszert becsapják. Az alábbi, 10. ábra a manipuláció előtti és utáni képet, valamint a manipuláció előtti és utáni osztályozás valószínűségét mutatja. Látható, hogy a kép ugyanaz, de a rendszer az autót szibériai husky-nak ismerte fel.²⁸

Az eredeti (balra) és a manipulált (középen) kép „abszolút különbsége” (20-as faktorú erősítéssel) jobbra látható. A manipulált képet (középen) Kurakin alapvető iteratív módszerével (*basic iterative method*, BIM) állítják elő.

Ezek a problémák komoly kockázatot jelentenek az OSINT vonatkozásában, hiszen egy jól megtervezett Adversarial Artificial Intelligence művelet egy teljes felderítési stratégiát fel tud borítani, vagy biztosnak hitt információkat összezavarva hamis következtetések levonását eredményezheti.

²⁷ Carlos Zednik: Solving the Black Box Problem: A Normative Framework for Explainable Artificial Intelligence. *Philosophy & Technology*, 34. (2021), 2. 265–288.

²⁸ Peter Svenmarck et al.: *Possibilities and Challenges for Artificial Intelligence in Military Applications*. 2018, 7.

10. ábra: Minivan-ból hogy lesz szibériai husky

Forrás: www.researchgate.net/publication/326774966_Possibilities_and_Challenges_for_Artificial_Intelligence_in_Military_Applications

A mesterséges intelligencia szorosan kapcsolódik a big data technológiához, amely az OSINT-források halmaza. A hatékony MI-alkalmazáshoz szükséges adatbevitel kulcsfontosságú sikertényező, amely sokféle forrással rendelkezik. A big data technológiai fejlődése döntő hatással van az MI-megoldásokra. Ezért fontos annak feltárása és tisztázása, hogy mit jelent a big data, és milyen szerepet játszanak a big data eszközök a nemzetbiztonsági döntéshozatalban. Noha a biztonsági tanulmányokban nincsenek kifejezett definíciók a big data fogalmára, a nemzetbiztonsággal összefüggésben elfogadott, hogy: „olyan nagy mennyiséggel, sebességgel és változatossággal jellemezhető információs eszközök, melyek értékke alakítása speciális technológiát és elemzési módszereket igényel”. A big data értéke nemzetbiztonsági kontextusban az alapvető hírszerzési követelmények: a gyűjtés, feldolgozás és hasznosítás, elemzés, terjesztés; valamint az elhárítás és a biztonság prizmáján keresztül értékelhető. Az *advanced data analytics* fejlett analitikai módszereket jelent nagy mennyiségű információ megértéséhez és megjelenítéséhez. A BDAA (*big data advanced analytics*) -nak négy alapvető eleme az adatgyűjtés, az érzékelők, a kommunikáció, az elemzés és a döntéshozatal.²⁹

Mindenekelőtt a biztonság területén kulcsfontosságú a big data szerepének és korlátainak közös megértése, amely megkönnyíti annak hatékony használatát a biztonsági szakemberek és a döntéshozók számára. Ennek hiányában a döntéshozók nem fogadják el a big data automatizált elemzésének eredményeit, ha nem értik az adatelemzés mögött meghúzódó folyamatot, amely a megállapításokat produkálta, és nem tudják meggyőzően elmagyarázni a nyilvánosság számára az ebből eredő döntéseiket. Másfelől a döntéshozók indokolatlanul is bízhatnak a Big Data-eszközökben, tévesen „*silver bullet*”-ként értelmezve a technológiai megoldásokat.³⁰

²⁹ NATO: *Science & Technology Trends 2020–2040. Exploring the S&T Edge* (2020).

³⁰ Damien Van Puyvelde – Stephen Coulthart – M. Shahriar Hossain: Beyond the Buzzword: Big Data and National Security Decision-Making. *International Affairs*, 93. (2017), 6. 1397–1416.

10. Következtetés

Az MI-vel támogatott OSINT elért ahhoz a ponthoz, ahol több katonai területen is alkalmazhatóvá vált. Az MI és a big data fejlett adatelemzésének várhatóan növekvő hatása lesz a katonai és nemzetbiztonsági alkalmazásokban. Az MI katonai alkalmazásainak meg kell felelni az átláthatósági követelményeknek, biztosítani kell a modell stabil teljesítményét összhangban a katonai követelményekkel, minimalizálni kell a sebezhetőségeket, amelyek drasztikusan csökkenthetik a rendszer teljesítményét. Emellett az MI számára elegendő tanulási adatot kell rendelkezésre bocsátani.

A nemzetbiztonsági rendszerekbe való adatbeáramlás növekvő mennyisége és sebessége bizonyos fokú gépi tanulást és mesterséges intelligenciával támogatott döntéshozatalt igényel főként az elemzések fontossági sorrendjének meghatározásához. Az adatok automatizált elemzése azonban nem fogja megszüntetni az emberi megítélés szükségességét a nemzetbiztonsági döntéshozatal több szintjén, sőt megköveteli az ember-gép interakciók lehető leghatékonyabbá tételét.

Felhasznált irodalom

- Carroll, Jami: OSINT Analysis using Adaptive Resonance Theory for Counterterrorism Warnings. In *Artificial Intelligence and Applications. AIA '2005, Innsbruck*, 2005. 756–760.
- Cherry, Kendra: What Is General Intelligence (G Factor)? *Verywell Mind*, 2021. április 25. Online: www.verywellmind.com/what-is-general-intelligence-2795210
- European Commission: *European Defence Industrial Development Programme (EDIDP)* (2020. július 23.). Online: https://ec.europa.eu/research/participants/data/ref/other_eu_prog/edidp/wp-call/edidp_call-texts-2020_en.pdf
- Evangelista, João Rafael Gonçalves – Renato José Sassi – Márcio Romero – Domingos Napolitano: Systematic Literature Review to Investigate the Application of Open Source Intelligence (OSINT) with Artificial Intelligence. *Journal of Applied Security Research*, 16. (2021), 3. 345–369. Online: <https://doi.org/10.1080/19361610.2020.1761737>
- Glassman, Michael – Min Ju Kang: Intelligence in the Internet Age: The Emergence and Evolution of Open Source Intelligence (OSINT). *Computers in Human Behavior*, 28. (2012), 2 673–682. Online: <https://doi.org/10.1016/j.chb.2011.11.014>
- Izsa Jenő: *Nemzetbiztonsági alapismeretek*. Jegyzet. Budapest, ZMNE, 2009. Online: <https://docplayer.hu/47243533-Nemzetbiztonsagi-alapismeretek.html>
- Lakomy, Miron: *Military Application of Open-Source Intelligence on the Internet*. 85-915 Bydgoszcz, Polska, 2021. Online: <https://cdissz.wp.mil.pl/en/articles/news-2021/globstate-2021-new-operational-domains/>
- National Security Commission on Artificial Intelligence: *Final Report* (2021). Online: www.nsc.gov/wp-content/uploads/2021/03/Full-Report-Digital-1.pdf
- NATO: *Emerging and Disruptive Technologies* (é. n.). Online: www.nato.int/cps/en/natohq/topics_184303.htm

- NATO: *NATO Open Source Intelligence Handbook* (2001). Online: www.academia.edu/4037348/NATO_Open_Source_Intelligence_Handbook
- NATO: *Science & Technology Trends 2020–2040. Exploring the S&T Edge* (2020). Online: www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/4/pdf/190422-ST_Tech_Trends_Report_2020-2040.pdf
- Resperger István (szerk.): *A nemzetbiztonság elmélete a közszolgálatban*. Budapest, Dialóg Campus, 2018.
- Saalman, Lora (szerk.): *The Impact of Artificial Intelligence on Strategic Stability and Nuclear Risk*, Volume II, East Asian Perspectives. SIPRI, 2019.
- Svenmarck, Peter – Linus Luotsinen – Mattias Nilsson – Johan Schubert: *Possibilities and Challenges for Artificial Intelligence in Military Applications*. NATO, 2018.
- Tonin, Matej: *Artificial Intelligence: Implications for NATO Armed Forces*. Report. NATO Parliamentary Assembly, 2019. október 13. Online: www.nato-pa.int/download-file?filename=/sites/default/files/2019-10/REPORT%20149%20STCTTS%2019%20E%20rev.%201%20fin-%20ARTIFICIAL%20INTELLIGENCE.pdf
- Van Puyvelde, Damien – Stephen Coulthart – M. Shahriar Hossain: Beyond the Buzzword: Big Data and National Security Decision-Making. *International Affairs*, 93. (2017), 6. 1397–1416. Online: <https://doi.org/10.1093/ia/iix184>
- Wang, Wei – Hui Liu – Wangqun Lin – Ying Chen – Jun-An Yang: Investigation on Works and Military Applications of Artificial Intelligence. *IEEE Access*, 8. (2020), 131614–131625. Online: <https://doi.org/10.1109/ACCESS.2020.3009840>
- Zednik, Carlos: Solving the Black Box Problem: A Normative Framework for Explainable Artificial Intelligence. *Philosophy & Technology*, 34. (2021), 2. 265–288. Online: <https://doi.org/10.1007/s13347-019-00382-7>

Dragon Sándor¹

Az orosz állambiztonság rendszere

Az orosz állambiztonsági szervezet megalakulása, vezetés- és szervezéelméleti szempontok

The System of Russian State Security

*The Formation of the Russian State Security Organisation,
Management and Organisational Aspects*

A világhírnévre szert tevő KGB elődszervezetei már 1917-től bevonultak a történelembe, bár megítélésük a mai napig megosztja az orosz társadalmat, függetlenül attól, hogy folyamatos változáson, fejlődésen mentek keresztül. A megalakulásuk, létrehozásuk célja, struktúrája, a számukra meghatározott feladatok köre mindig igyekezett alkalmazkodni a bekövetkezett változásokhoz, követve és szem előtt tartva a párt, a politikai vezetés elvárásait. Az első szervezet megalapítóját és első elnökét Feliksz Edmundovics Dzerzsinszkijnek hívták, akinek neve még a mai napig is egyet jelent a szervezettel.

Kulcsszavak: KGB, orosz állambiztonság, rendszer, szervezet, vezetés és szervezéelmélet

The predecessor organisations of KGB entered the history books in 1917, although their perception still divides Russian society, regardless of the fact that they have undergone constant change and development. Their formation, their purpose, their structure, the tasks assigned to them have always tried to adapt to the changes that have taken place, following and keeping in mind the expectations of the party and the political leadership. The founder and first president of the first organisation was Felix Edmundovich Dzerzhinsky, whose name is still associated with the organisation today.

Keywords: KGB, Russian state security, system, organisation, management and organisational theory

¹ Dr. jur. c.r. ezredes, Nemzeti Közsolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar Rendészeti Vezetéstudományi Tanszék, e-mail: dragon.sandor@uni-nke.hu

1. Bevezetés

Minden kor bemutatása során fontos a kiemelkedő, az adott időszakban történt eseményekre, azok megvalósulásának környezetére, kisebb-nagyobb, esetenként gyökeres mértékben befolyással lévő cselekmények kronológiai sorrendbe állítása.

Jelen tanulmány az Állambiztonsági Bizottság (KGB) és elődszervezeteinek kialakulását, működésüket, az általuk foganatosított intézkedéseket, a szervezeti struktúrájuk kialakítását, az állandóan változó elnevezésüket, vezetésüket összefoglaló módon mutatja be. E mű megírásakor a szerzőnek nem volt célja a történelmi események részletes bemutatása, a téma után érdeklődőknek lehetősége van ezeket könyvekből, tanulmányokból, tankönyvekből megismerni.

Az orosz történelem alakulása, fejlődése hosszú, összetett és vizontagságos múltra tekint vissza, amelyben a békés és erőszakos folyamatok is megfértek egymás mellett, amelyek megítélése a történelmi távlatok miatt megosztják még a témát kutatókat is. Az ország földrajzi elhelyezkedése, területi adottságai, a szűkebb és tágabb környezetében betöltött vezető és meghatározó szerepe miatt mindig is a történelem középpontjában volt. Az ott bekövetkezett változások és történések nemcsak saját területükön, hanem a környezetében található országokra, sőt befolyási övezetére is kihatással voltak. Az ottani történések vagy következményei, vagy indukálói a „szűkebb” világban bekövetkezett vagy eljövendő eseményeknek.

Az orosz állam és a nyugati országok összefüggése, egymásra gyakorolt hatásuk összetett történelmi környezetet teremtettek. Az ország világviszonylatban nemcsak a területe, ásványkincsei, de annak természeti, kulturális erőforrásai, politikai környezete miatt is egyrészt egyedülálló, másrészt ezen értékei az „öreg” kontinens országai állandó érdeklődésének és figyelmének centrumába állították.

Az Európa nyugati részén lezajlott folyamatok nemcsak saját államaikat, rendszerüket érintették, hanem újabb változásokat indukáltak a környezetükben is. Ezen országokban a földrajzi adottságok miatt esetenként végigsöpört a változások szele, részben vagy teljesen megváltoztatva az adott viszonyokat, nem voltak képesek teljesen elzárkózni a következményektől. Az orosz állam messzesége, zárt rendszere, amely az 1918-as forradalom után még zártabbá vált, még jobban elszigetelte őket a fejlődés, a reformfolyamatok beindulásától.

Az uralkodó hatalom által elfogadott és bevezetni kívánt bármilyen reformterkvések, részben vagy egészében elhaltak, mire a „végeken”, az ország legtávolabbi pontján is bevezették azokat. Sok esetben maga a végrehajtás ténye is megkérdőjeleződött, a hatalom helyi képviselőinek akaratótól függően. Ilyen körülmények között a folyamatok nem tudták betölteni a szerepüket, ezzel is hátráltatva, de mindenféleképpen lelassítva a felülről indított kezdeményezéseket.

1917 februárjában az I. világháború hatásának következményeképpen váratlan fordulat következett be a polgári demokratikus forradalom elindulásával, amely magával hozta a korábbi rendszerrel elégedetlen erők megnyerését, megerősödését és szervezettebbé válását. A cárizmus összeomlása, az 1917-es Nagy Októberi Szocialista Forradalommal induló bolsevik hatalomátvétel és a 1922-től a Szovjetunió nevével

fémjelzet korszak egészen 1991-ig tartott,² amelynek ismert lózungja: Szovjetunió, Világ proletárijai, egyesüljétek! (*Пролетарии всех стран, соединяйтесь!*)

Ilyen körülmények között kezdte meg menetelését a fiatal szovjet állam, amely út – mint ahogyan a történelmi távlatból láthatjuk, megismerhettük – hosszúnak és összetettnak bizonyult, amelyet az alábbi példák is igazolnak:

„Még a forradalom előtt, amikor arról volt szó, hogy a tömegeket megnyerjék és a bolsevikok oldalára állítsák, az ország lakosságának túlnyomó többségét kitevő parasztság a program-dokumentumokban három kategóriára volt osztva, nevezetesen: szegényparasztok és mezőgazdasági cselédek; középparasztok; jómódú parasztok (kulákok, gazdagparasztok, falusi kizsákmányolók). Ezzel összhangban határozták meg a politikát is e rétegek mindegyikét illetően: szövetség az elsővel, a második semlegesítése s azután átcsábítása a hatalom oldalára, és likvidálása a harmadiknak, mint osztálynak. Röviddel a polgárháború befejezése után ezt az osztályozást ténylegesen – s kivétel nélkül – alkalmazták a lakosság csoportjaira, beleértve az értelmiséget is.”³

A vörös terror kegyetlenkedési sorából kiemelkedik többek között az Összorosországi Rendkívüli Bizottság (VCSK, ismert nevén: Cseka) fegyveresei által elkövetett egyik legismertebb esemény: a cári család kivégzése.

„A polgárháború áldozata lett a cári család is. 1918. július 16-án végezte ki őket a Jakov Mihailovics Jurovskij Cseka főnök által kiválogatott 12 tagú kivégzőosztag Jekatyerinburgban. Éjfél után felébresztették a családot, és azt mondták nekik, hogy mivel zavargások törtek ki a városban, biztonságosabb helyre kell költözniük. Nyugodtan elindultak az alagsorba, miközben a folyosón felsorakozott a kommandó. Egy szobába vitték őket, ahol egyes források szerint fényképezést ígértek a családnak. A kivégzőosztag tagjai előre megbeszélték, kire fognak célozni. A három fegyveres berontott a helységbe, Jurovskij pedig felolvasta az ítéletet, amely az orosz nép ellen elkövetett gaztette miatt halálra ítélte II. Miklóst a családjával együtt. Jurovskij a cár arcába lőtt, majd a cárné jött sorban. Ekkor a kommandó többi tagja is benyomult és löni kezdtek. A helyiségben levő félhomály és füst miatt nem lehetett pontosan célozni, ezért a mészárlás percekig eltartott, végül már szuronyokkal is folyt. A halottakról levették az ékszereket, s a takaróba csavart testeket autóra téve, egy elhagyott bánya felé indultak. A várostól 18 km-re egy elhagyott helyen elhamvasztották a holttesteket.”⁴

² Vö. „A világot a szocializmus és a kapitalizmus (országblokkoktól függően) egy-egy póluson felosztotta.” Kovács István: Az üzletszerű kéjelgéssel kapcsolatos rendőri visszaélések etikai vonatkozásai. *Belügyi Szemle*, (2015a), 4. 55.

³ Alekszandr Nyekrics: Határainkon túl. A szovjet múlt tisztázásához. (Fordította: Belányi György). *AETAS*, 8. (1993), 2. 160–174..

⁴ Sásdi Tamás: Forradalmak Oroszországban és a Szovjetunió megalakulása. A polgárháború és a hadikomunizmus. *Korok*, (é. n.)

A történelmében bekövetkezett folyamatok hol támogató, hol pedig ellenkezőleg, fékező hatással voltak a fejlődésre, a szükséges változások indukálására.

2. A KGB⁵ rendszerének kialakulása és a szervezet változásai a II. világháború végéig

A KGB maga a rendszer, amely elképzelhetetlen az öt alkotó elemei közötti folyamatos interakció és az ezzel együtt járó változás, a helyzetekhez való alkalmazkodás nélkül. Ludwig Von Bertalanffy elmélete alapján: „egy rendszert, legyen az élő organizmus vagy társadalom, a következők jellemzik: teljesség, növekedés, különbözőség, hierarchikus felépítettség, dominancia, ellenőrzés és verseny.”⁶ Minden, az egészet alkotó alrendszert további elemekre lehet osztani, amely rendszerben az egész mindig több lesz, mint az öt alkotó kisebb egységek jellemzői, összességei. „A rendszer egymással kölcsönhatásban álló elemek olyan együttese, amelyre bizonyos rendszertörvények alkalmazhatók. Az elem a rendszer olyan része, összetevője, amelyet az egész vizsgálata érdekében célszerű megkülönböztetni.”⁷ Ki kell emelni, hogy ugyan ezen elemek egymástól függetlenül léteznek, de a közös egész támogatása a fő célkitűzés, az államhatalom irányításának operatív eszköze, a rendszer ideológiája megvalósításának meghosszabbított „keze”.

Történelme során fedett „profilja” miatt, végig szigorú következetességgel, állandóan fejlesztett módszerekkel, technikákkal, a szervezet iránti feltétlen hűséggel és elkötelezettséggel rendelkező állománnyal szolgálta az orosz hazát. A legnagyobb hatalmú titkosszolgálati szervezet.⁸

„A szervezetek tudatosan létrehozott társadalmi formációk, melyek a különböző társadalmi szükségletek kielégítésére jönnek létre, és amelyek addig maradhatnak fenn, amíg ezeket a szükségletkielégítő feladatokat el tudják látni.”⁹ A hírszerzés és a kémelhárítás mindig is az elit, irigyelt szakmák közé tartozott, ahogyan maga a szervezet előkelő helyet foglalt el az állami rendszerben, úgy alkalmazottjai is a kiváltságosok közé tartoztak.

A szovjet állambiztonsági szolgálatok megalakulásának története a bolsevikok hatalomra jutásáig nyúlik vissza, és a lengyel származású Félix Edmundovics Dzserszinszkij, a Cseka megalapítójának nevéhez fűződik, aki élete során mindig teljes odaadással, feltétlen elkötelezettséggel végezte feladatát. Az előd iránti tisztelet bizonyítja, hogy a KGB jelképeinek és szimbólumainak eredete is a Csekáig vezethető vissza. A pajzs jelképezi a forradalom védelmét, míg a törz az ellenség elpusztítását, amely szimbólumok a szervezeti kultúrához kapcsolódnak: „[...] a szervezeti kultúra

⁵ Állambiztonsági Bizottság (oroszul: *Комитет Государственной Безопасности*, a továbbiakban: KGB).

⁶ Sasvári Péter: Rendszerszemlélet és rendszerelmélet. In *Rendszerelmélet*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 35.

⁷ Sasvári (2020): i. m. 35.

⁸ Ludányi Ágnes – Pacsuta István: *Vezetési ismeretek, szervezetfejlesztés*. Eger, EKF Líceum, 2014. 11–20.

⁹ Czuprák Ottó – Kovács Gábor: *A szervezésvezetés elmélete*. Budapest, Dialóg Campus, 2017. 96.

nem más, mint a szervezet tagjai által elfogadott meggyőződések, hiedelmek, értékek, normák, tapasztalatok közös tevékenységek és viselkedésmódok rendszere.”¹⁰

Dzserzsinszkij, „Vas Felix” fogalmazta meg a csekistákat jellemző legfőbb tulajdonságokat – amit a csekistáknak becsületkódexként is szánt –, egy híres mondásban: „Hideg fej, forró szív és tiszta kéz.”¹¹ A Cseka-tiszteket röviden csak csekistáknak hívták.

Dzserzsinszkij örök érvényű kijelentésével több alkalommal és különböző formában is találkozhatunk: „A csekistának hideg fejjel, forró szívvel és tiszta kezekkel kell rendelkeznie.”¹²

Kutatások igazolták, hogy a szállóigévé vált mondás eredetije nem hozzá köthető, hanem egy szövevényes, több – nem csak orosz – híresség által is alkalmazott diktumról van szó, amelyet e személyek többé-kevésbé azonos módon használtak. A mondás már a 12. században is megjelenik, a történelem során a 18. századi Angliában és Franciaországban is használták a példamutató úriemberre és tisztekre egyaránt. „[...] N. I. Zubov könyvében jelent meg a mondás először: „Felix Edmundovich Dzserzsinszkij: Rövid életrajz” (1941, 6. fejezet): »Csak egy hideg fejű, forró szívű és tiszta kezű ember lehet csekista.« Zubovnak a Cheka alkotójáról szóló első esszéjében (Felix Dzserzsinszkij: Az élet és tevékenység rövid leírása, 1933) ezek a szavak még nem léteztek.”¹³ (Nyikolaj Ivanovics Zubov [Zubov] az Egyesített Állami Politikai Hivatalban [OGPU], majd a pártszervekben teljesített szolgálatot.)

Jurij Vlagyimirovics Andropov, a KGB elnöke az 1967 és 1982 közötti, legismertebb csekista, rövid, de annál kifejezőbb mondásával definiálta a csekistákat, kiemelve a szolgálat különleges státuszát, helyzetét a szovjet állami szervek rendszerében, külön hangsúlyozva a csekista módszerek és technikák védelmét. „A csekista – különleges szakma.”¹⁴

A titkosszolgálathoz tartozás különleges politikai és személyes jellemzőkkel ruházta fel a csekistákat, amely jegyek erősítették az egység iránti elkötelezettségüket. E jegyek nemcsak az elődszervezetek állományára voltak jellemzők, hanem a mai napig áthatják a szervezet embereinek tudatát. E jellemzőknek való megfelelés nem volt egyszerű, így a szervezetbe való bekerülésnek¹⁵ is speciális feltételei voltak. A kivételes helyzetet is tükrözte, hogy maguk választották ki, kit vegyenek fel soraikba, és kit nem. A felvételi eljárás folyamata során fontos faktorként jelentkezett a már korábban ott dolgozók ajánlása.

A szervezetben dolgozó emberek leszármazottai nagyobb valószínűséggel számíthattak arra, hogy bekerülnek az állambiztonsági szervek soraiba, mint az azonos képességgel rendelkező „egyszerű” jelentkezők. Természetesen az ily módon történő állományfeltöltés nem volt elegendő a szervezet igényei kielégítésére, sem helyi, sem központi szinten, így az utánpótlás biztosítására a párttestületek rendszeresen szervezetek felvételt a középszintű párttagok és Komszomol-tagok soraiból.

¹⁰ Czuprák–Kovács (2017): i. m. 217–225.

¹¹ Konsztantin Dusenko: Hideg fej, meleg szív és tiszta kéz. Kémia és élet, 2019. no. 6. 57. (Fordította: a szerző.)

¹² Dusenko (2019): i. m. 57.

¹³ Dusenko (2019): i. m. 57.

¹⁴ Nikita Vasziljevics Petrov: *Rendszer emberei a Szovjetunióban. Saját emberek az állambiztonsági szervekben. A sztálinizmus története*. Moszkva, 2009. 303–325.

¹⁵ Petrov (2009): i. m. 303–325.

3. Az orosz, majd szovjet állambiztonsági szervek fejlődésének¹⁶ története

„1917. december 20-án az Népbiztosok Tanácsa határozatával a Szovjet Oroszországban az ellenforradalom és a szabotázs elleni küzdelem érdekében a Csekát hozták létre. Első elnökének F. E. Dzserszinszkijt nevezték ki. Ezen a poszton 1922. február 6-ig volt.

GPU¹⁷

1922. február 6. Az Összoroszországi Központi Végrehajtó Bizottság határozatot fogadott el a Cseka megszüntetéséről és az Állami Politikai Hivatal (GPU) megalapításáról, az РСФСР¹⁸ NKVD¹⁹-je alatt.

OGPU²⁰

1923. november 2. A Szovjetunió Központi Végrehajtó Bizottságának elnöksége megalapította az Egyesített Állami Politikai Hivatalt (OGPU), a Szovjetunió Népbiztosok Tanácsa alárendeltségében. A GPU és az OGPU elnöke, élete végéig (1926. július 20.), F. E. Dzserszinszkij maradt, akit V. R. Menzsinszkij²¹ váltott, aki az OGPU-t 1934-ig vezette.

NKVD

1934. július 10. a Szovjetunió Központi Végrehajtó Bizottságának határozatával összhangban az állambiztonsági szervek, a Szovjetunió Belügyek Népbiztosságának alárendeltségébe kerültek (NKVD). Menzsinszkij halála után az OGPU, később az NKVD vezetője, 1934 és 1936 között G. G. Jagoda²². 1936 és 1938 között az NKVD-t N. I. Jezsov²³ vezette. 1938 novemberétől 1945-ig az NKVD vezetője L. P. Berija²⁴.

¹⁶ Dragon Sándor: A rendészettudomány hatása, alkalmazása és fejlődésének lehetőségei a rendészeti szervek gyakorlati vezetésében, irányításában. *Rendőrségi Tanulmányok*, 2. (2019b), 3. 86–98.

¹⁷ Állami Politikai Hivatal (oroszul: Государственное Политическое Управление, GPU).

¹⁸ Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége (oroszul: Союз Советских Социалистических Республик, Szovjetunió, orosz rövidítése: РСФСР).

¹⁹ Belügyi Népbiztosság (oroszul: Народный Комиссариат Внутренних Дел, NKVD).

²⁰ Egyesített Állami Politikai Hivatal (oroszul: Объединённое государственное политическое управление, OGPU).

²¹ Vjacseszlav Rudolfovics Menzsinszkij.

²² Genrih Grigorjevics Jagoda.

²³ Nyikolaj Ivanovics Jezsov.

²⁴ Lavrentyij Pavlovics Berija.

A Szovjetunió NKGB²⁵

1941. február 3. A Szovjetunió NKVD-jéből kivált a Szovjetunió Állambiztonsági Népbiztossága (NKGB). Az NKVD népbiztosa – L. P. Berija. Az NKGB népbiztosa – V. N. Merkulov²⁶ volt. 1941 júliusában a Szovjetunió NKGB-jét és a Szovjetunió NKVD-jét ismét egy népbiztosságban egyesítették. 1943 áprilisában újból létrehozták a Szovjetunió Állambiztonsági Népbiztosságot, V. N. Merkulov vezetésével.

MGB²⁷

1946. március 15. Az NKGB-t átalakították Állambiztonsági Minisztériummá. Miniszter – V. Sz. Abakumov²⁸. 1951 – 1953 között Az Állambiztonsági miniszteri posztot Sz. D. Ignatyev²⁹ foglalta el. 1953 márciusában úgy döntöttek, hogy a Belügyminisztériumot és az Állambiztonsági Minisztériumot egyesítik, a Szovjetunió egyetlen Belügyminisztériumává, L. P. Berija vezetésével.³⁰

A bolsevik rendszer az 1917. novemberi hatalomátvételt követően, 1917. december 20-án hozták létre Dzerzsinszkij „Vas Felix” vezetésével a politikai rendőrséget,³¹ közkeletű nevén a Csekát. A „forradalom lángoló pallosa” néven is emlegetett szervezet főbb feladatai között az alábbiak szerepeltek:

- fellépjen az ellenforradalommal és a szabotázs-cselekményekkel szemben;
- megsemmisítse a rendszer ellenségeit;
- elhárítsa és megtorolja a rendszerellenes belföldi vagy külföldről induló szervezkedéseket, akciókat.

A testület elnevezése az évtizedek során többször változott (VCSK, GPU, OGPU, NKVD, NKGB, MVD, KGB, 1992-től Szövetségi Biztonsági Szolgálat [oroszul: *Федеральная Служба Безопасности*, FSZB], hírszerző, belbiztonsági és kémelhárítási feladatokat ellátó és a Külső Hírszerző Szolgálat [oroszul: *Служба Внешней Разведки*, SZVR]), működését irányította a hatalmon lévő párt vagy (önálló) minisztériumok. Kijelenthetjük, hogy a szervezet neve és szerkezete az eltelt több mint 100 év során folyamatosan formálódott, de azt is megállapíthatjuk, hogy ezen időszak alatt „hír-neve” jöttányit sem változott.

A szervezet a totális elnyomás rendszere eszközeként szolgált, első éveiben a rendszerellenes személyek, a felkelők, az értelmiség és a gazdag parasztság elleni kíméletlen leszámolások, megtorlások jellemezték, egyrészt elhallgattatták, másrészt

²⁵ Szovjetunió Állambiztonság Népbiztossága (oroszul: *Народный Комиссариат Государственной Безопасности*, СССР, NKGB).

²⁶ Vsevolod Nyikolájevics Merlukov.

²⁷ Állambiztonsági Minisztérium (oroszul: *Министерство Государственной Безопасности*, MGB)

²⁸ Viktor Szemjonovics Abakumov.

²⁹ Szemjon Denyiszovics Ignatyev.

³⁰ Az FSZB Oroszország területi szervei. Lásd: www.fsb.ru/fsb/history.htm

³¹ Vö.: „Az addigi kommunista szemléletű állami berendezkedés végrehajtó hatalmaként funkcionáló pártokli rendőrség nem volt ismeretlen a nép előtt.” Kovács István: Olajozás, szervezett bűnözés és prostitúció a 90-es években Magyarországon. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 3. (2015b), 1. 114–145.

pedig különböző pszichológiai és testi kényszer alkalmazásával megpróbálták átnevelni, „jobb belátásra” bírni, ha nem ment, akkor egyszerűen likvidálni őket.

Később következett az embertelen személyi diktatúra, amelyben a szervezetet ellentmondást nem tűrő hatalomként működtették – mondhatjuk, használták –, a nép ellenségeinek minősített, másként gondolkozók réme volt. A Joszif Visszarionovics Sztálin nevével fémjelzett tisztogatások idején nem csak az állampolgárok sorait tizedelték meg. A rendszer könyörtelenségét bizonyítva nem kímélték az elnyomó szervezet munkatársait sem. Ez nem azt jelenti, hogy csak azok estek áldozatul, akik a feladatukat nem hajtották végre, hanem azok is, akik teljes meggyőződéssel, ellentmondás nélkül, nem nézve az általuk végrehajtott feladatok következményeit – sőt arról sok esetben tudni sem akarva – hajtották azt végre. Nem ment ritkaságszámba, hogy a feladatukat megfelelően, munkájukat elvárt módon teljesítőkkal is a legkegyetlenebb módon bántak el. „A KGB legkedveltebb kínzási módszereinek egyike volt, hogy az étlen-szomjan tartott elítélteket egy szűk szobában őrizték, ahol a hőmérsékletet állandóan 30 Celsius-fok felett tartották, és ahol a szomjúságtól, verejtéktől fuldoklóknak egymás előtt kellett elvégezniük a kis- és nagydolgot.”³²

„Viktor Csebrikov egykori KGB-elnök szerint hamis vádak alapján több mint 20 ezer, az SZKP³³-t odaadón szolgáló »csekista« is áldozata lett a sztálini represszióknak.”³⁴ Sztálin halála után az apparátus kezdett hasonlítani más külföldi állambiztonsági szervezetekre. Belföldön és külföldön hírszerző és kémelhárítási feladatokat látott el. A tagköztársaságok szintjén, ugyanilyen felépítésben, irányítás alatt és alárendeltségben működtek hivatalok, amelyek központi vezetés alatt is álltak. A KGB vezetését és felügyeletét a Szovjet Kommunista Párt végezte. A KGB totális elhárítási rendszert működtetett az 1970-es 1980-as évek során, ezzel apparátusában és létszámában is a legnagyobb ismert állambiztonsági szervezatként működött. Soraiba tartozott a titkosszolgálatok mellett a nagy létszámú határőrség, továbbá a kormányőrség is. A KGB összszövetségi-köztársasági állami bizottság volt, ami azt jelentette, hogy a Szovjetunió valamennyi köztársaságának minisztertanácsa alá rendelve működtek hasonló szervezetek, és a KGB részben ezek útján látta el feladatait.

A KGB rendkívül nagy jelentősége, a küldetésének, feladatainak meghatározó jellege szempontjából két fontos megállapítást kell tennünk. Egyrészt politikai területen mindezek ellenére sem sikerült nagyobb befolyást szereznie, mint az elődszervezetei a mindenkorai politikai vezetés felett. Másrészt, a hidegháború hírhedt KGB-je több másik, egyaránt rettegett állambiztonsági szervezet utóda volt, de méltán világméretű terjeszkedésének szervezetévé igazán a csak KGB néven ismert időszakában vált, kiemelkedően a hetvenes-nyolcvanas években.

„Az állambiztonsági szervek tevékenységének értékelésekor Yu. V. Andropov³⁵ hangsúlyozta: »Mindig kell konkrét történelmi megközelítés. Itt fontos számba venni a jelen követelményeit, az ellenség által használt eszközöket és módszereket,

³² Jamrik Levente: Szellemkastély lett a rigai KGB-börtön. *Gyártástrend*, 2015. szeptember 25.

³³ A Szovjetunió Kommunista Pártja (oroszul: *Коммунистическая партия Советского Союза*, SZKP).

³⁴ MTI: Államként működött a szovjet államon belül a rettegett KGB. *Múlt-kor Történelmi Magazin*, 2019. október 11.

³⁵ Jurij Vlagyimirovics Andropov.

a konkrét feladatokat szovjet állam biztonságának biztosítása területén.« A feladatok sikeres megoldásának egyik feltétele magas professzionális szinten, hangsúlyozta a Yu. V. Andropov »a felhalmozott tapasztalatok ügyes felhasználásában rejlik. Nagyra kell értékelnünk ezt a tapasztalatot, kitartóan és kreatív módon gazdagítva azt.«[...]»³⁶

1991. október 11-én döntöttek arról, hogy felszámolják a KGB-t. Az adott évben nemcsak az állambiztonsági szervezet szűnt meg, hanem a Szovjetunió bukása is bekövetkezett.³⁷ A KGB-vel kapcsolatban már a megszűnése pillanatában – a szakmában jártas személyek előtt – tiszta volt, hogy maga a szervezet valójában nem tűnt el a „süllyesztőben”, hanem csak a neve változott meg. Egy titkosszolgálat nem vész el, csak átalakul. A titkosszolgálatokra minden korban, minden állami berendezkedési formának szüksége volt, van és lesz, amit Napóleon rendőrminisztere méltán híressé vált mondása is megerősít. „Legyőzheted a fél világot, megölhetsz királyt és császárt, elpusztíthatatsz birodalmakat, hitet, nyelvet, hagyományokat, de nem győzheted le a titkosszolgálatokat. Azok elpusztíthatatlanok[...]»³⁸ A rövid történeti áttekintésből látható, hogy az orosz állambiztonsági szervek az évtizedek folyamán folyamatosan, a politikai, társadalmi, valamint gazdasági környezet változását követve megújultak, ezzel garantálva mindazt, amiért létrehozták, alapították őket, vagyis az állam és a párt, a haza érdekeinek védelmét. Egyes esetekben csak a név változott, máskor a teljes struktúrát is át kellett alakítaniuk, de ami a legfontosabb – a szerkezeti átalakítás mellett – a feladatok átalakítása, kiegészítése, a megváltozott követelményeknek megfelelően.³⁹

Felhasznált irodalom

- Czuprák Ottó – Kovács Gábor: *A szervezésvezetés elmélete*. Budapest, Dialóg Campus, 2017.
- Dragon Sándor: A rendészettudomány hatása, alkalmazása és fejlődésének lehetőségei a rendészeti szervek gyakorlati vezetésében, irányításában. *Rendőrségi Tanulmányok*, 2. (2019b), 3. 86–98. Online: https://epa.oszk.hu/04000/04093/00007/pdf/EPA04093_rendorsegi_tanulmanyok_2019_3_086-098.pdf
- Dusenko, Konsztantin: Hideg fej, meleg szív és tiszta kéz. *Kémia és élet*, (2019), 6. 57. Online: <http://hij.ru/read/issues/2019/june/22382/>
- Erdei András: A KGB. *Múlt-kor Történelmi Magazin*, 2002. október 11. Online: <https://m.mult-kor.hu/cikk.php?id=5593&fbrkMR=mobile>
- F. E. Dzerzsinszkij életének és tevékenységének fontosabb adatai. Online: <http://fDzerzsinszkij.narod.ru/datsz1.html>

³⁶ Oleg Hlobuszto: Az ország biztonságának védelme. *Cseksiszt.ru*, 2019. március 27. (Fordította: a szerző.)

³⁷ Vö. „A világot a szocializmus és a kapitalizmus (országblokkoktól függően) egy-egy póluson felosztotta.” Kovács István: Prostitúció és prohibíció a mai Magyarországon: avagy miért nem sikerül a rendőrségnek a szocializmust levétközni a XXI. században. *Létünk*, 46. (2018), 2. 7–29.

³⁸ Erdei András: A KGB. *Múlt-kor Történelmi Magazin*, 2002. október 11.

³⁹ Dragon (2019b): i. m.

- Hlobuszto, Oleg: Az ország biztonságának őrzése. *Cseksiszt.ru*, 2019. március 27. Online: www.chekist.ru/article/5000
- Jamrik Levente: Szellemkastély lett a rigai KGB-börtön. *Gyártástrend*, 2015. szeptember 25. Online: http://gyartastrend.hu/muveltmernok/cikk/szellemkastely lett_a_rigai_kgb_borton
- Kovács István: Az üzletszerű kéjlegéssel kapcsolatos rendőri visszaélések etikai vonatkozásai. *Belügyi Szemle*, (2015a), 4. 99–125. Online: <https://doi.org/10.38146/BSZ.2015.4.7>
- Kovács István: Olajozás, szervezett bűnözés és prostitúció a 90-es években Magyarországon. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 3. (2015b), 1. 114–145. Online: https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/10205/kovacs-istvan-olajozas-_szervezett-bunozes-es-prostitutio-a-90-es-evekben-magyarorszagon.original.pdf?sequence=2
- Kovács István: Prostitúció és prohibíció a mai Magyarországon: avagy miért nem sikerül a rendőrségnek a szocializmust levetkőzni a XXI. században. *Létünk*, 46. (2018), 2. 7–29.
- Ludányi Ágnes – Pacsuta István: *Vezetési ismeretek, szervezetfejlesztés*. Eger, EKF Líceum. 2014.
- MTI: Államként működött a szovjet államon belül a rettegett KGB. *Múlt-kor Történelmi Magazin*, 2019. október 11. Online: <https://mult-kor.hu/allamkent-mukdtt-a-szovjet-allamon-belul-a-rettegett-kgb-20191011>
- Nyekrics, Alekszandr: Határainkon túl. A szovjet múlt tisztázásához. (Fordította: Belányi György). *AETAS*, 8. (1993), 2. 160–174. Online: http://acta.bibl.u-szeged.hu/41603/1/aetas_1993_002.pdf
- Petrov, N. V.: *Rendszer emberei a Szovjetunióban. Saját emberek az állambiztonsági szervezetekben. A sztálinizmus története*. Moszkva, 2009. 303–325. Online: <http://sd-inform.org/upload/books/Antitotalitarism/Ekonomika%20totalitrisma/Rezhimnye%20judi%20v%20SSSR.pdf>
- Sasvári Péter: Rendszerszemlélet és rendszerelmélet. In *Rendszerelmélet*. Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 2020. 33–49. Online: <https://doi.org/10.36250/00734.02>
- Sásdi Tamás: Forradalmak Oroszországban és a Szovjetunió megalakulása. *Korok*, (é. n.). Online: <https://korok.webnode.hu/products/sasdi-tamas-forradalmak-oroszorszagban-es-a-szovjetunio-megalakulasa1/>
- Sunyakov, D. V.: Az állambiztonsági szervek a haza védelmében. Az NKVD csapatai harcosainak és parancsnokainak kitüntetései a Nagy Honvédő Háború éveiben. Az Orosz Szövetségi Biztonsági Szolgálat, a szverdlovski hivatal archívuma, Urál Állami Katona-történelmi Múzeum, tudományos cikkek gyűjteménye, Ekaterinburg sokrat. 2018. 193–203.

Resperger István¹ – Szolga Réka²

A V4-országok stratégiai tervezése és az alkotmányvédelem kérdései stratégiai dokumentumaikban

Strategic Planning of the V4 Countries and the Issues of Constitutional Protection in their Strategic Documents

A világ és az európai térség biztonsági rendszerének egy fontos politikai, diplomáciai és nemzetbiztonsági területe a V4-országok szövetsége. A cikk vizsgálja a „szövetség” stratégiáit és az alkotmányvédelemmel kapcsolatos kérdéseit, a stratégiai tervezés szerkezetét, elemeit a stratégiai dokumentumaikban.

Kulcsszavak: *stratégiai tervezés, alkotmányvédelem, Nemzeti Biztonsági Stratégia, Nemzeti Védelmi Stratégia, Nemzeti Katonai Stratégia, üldözött keresztények helyzete*

The alliance of V4 countries is an important area of political, diplomatic and national security in the security system of the world and the European region. The article examines the issues of the “alliance” strategy and constitutional protection in their strategic documents, and the elements of the structure of strategic planning.

Keywords: *strategic planning, constitutional protection, National Security Strategy, National Defence Strategy, National Military Strategy, situation of persecuted Christians*

1. Bevezetés

A stratégiaalkotás, stratégiai módszerek bemutatásának célja, hogy a stratégiaalkotás és a stratégiai menedzsment szerteágazó tudományterületének legfontosabb elméleti és legkorszerűbb gyakorlati ismereteit adja át az olvasó részére. A stratégia

¹ Ezredes, tanszékvezető, egyetemi tanár, Nemzeti Közszerológati Egyetem Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék, e-mail: resperger.istvan@uni-nke.hu

² Hallgató, Nemzeti Közszerológati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Nemzetközi Tanulmányok Szak.

megalkotása és szakszerű menedzselése az egyik, ha nem a legfontosabb vezetői feladat a folyamatmenedzsmenten belül. Egyértelműen definiálhatók azok a személyes képességek, készségek, kompetenciák, amelyekkel rendelkeznie kell annak a vezetőnek, akinek a kezében a stratégiaalkotáshoz kapcsolódó feladatok összpontosulnak. Nélkülözhetetlen kulcskompetencia számára a strukturált, logikus gondolkodásmód, a rendszerszemlélet, az analitikus képesség, a döntéshozatal, az irányítás-delegálás képessége, a változásmenedzsment-képesség – hogy csak legfontosabbakat említsük.

2. A stratégiai gondolkodás és tervezés

A stratégiaalkotást és a stratégiai gondolkodást katonai gyökerekre vezeti vissza a szakirodalom, a stratégia szó görög eredetűre utalva. Ha megnézzük, hogy az egyes definíciók hogyan határozzák meg a stratégia szó mögötti jelentést, akkor világossá válik, hogy a katonai tevékenységgel, hadviseléssel kapcsolatos analógia miért van jelen végig a stratégiai menedzsment vállalatvezetési gyakorlatában, beleértve a 21. századi modern módszertanok alkalmazását is.

2.1. A stratégia fogalma

„Maga a stratégia kifejezés a görög *stratos* szóból ered, ami hadsereget jelent. A stratégiák az ókorban hadvezérek voltak, a stratégia pedig hadjáratok és háborúk vezetésének tudománya. Majd a kifejezés a XX. század második felében az üzleti életben is megjelent, miután a vállalatok között egyre élesedő verseny a piacokat csatátré váltóztatta. Míg a harcászathoz a különböző fegyvernemek és csapatok összehangolt akcióira, a piacon az egyes vállalati funkciók, területek, cselekvési programok összehangolására van szükség a győzelem, siker elérése érdekében. Az analógiát tovább erősíti, hogy a harcok kimenetelét mindig is befolyásolta a terep adta lehetőségek kihasználása (pl. a hegyvidék védelmet ad), a vállalatok is azokon a területeken erősítik magukat, ahol erősebbnek tűnnek versenytársaiknál. Ebből következően a stratégia jelenti a kitűzött cél elérésének átfogó tervét.”³

A stratégia fogalma tehát igen szerteágazó, és sok tudományterület használja, de katonai gyökerei a legmélyebbek. A stratégia a hadművészet része, sőt vezető területe, ahol a politikai és katonai felső vezetés gyakorlati tevékenysége megvalósul az ország és a fegyveres erők háborúra való felkészítése és a fegyveres küzdelem vezetése vonatkozásában. A *taktika* (harcászat) a stratégiának van alárendelve, annak célkitűzéseit szolgálja, elérését segíti. A stratégia széles körű használatára jellemző, hogy a gazdaság és a matematika is él vele. A politikai értelemben vett stratégia a politikai harc vezetésének tudománya, elveinek, törvényszerűségeinek rendszere és gyakorlata; általában a politika távlati céljait és megvalósításának módját (módszereit) tartalmazza.

³ Bárdiné Metzker Erika – Csuth Sándor: *A települési önkormányzatok stratégiai vezetése*. Polgármester Akadémia, 2008. 6.

„A nemzeti hatalom eszközeinek összehangolt és integrált fejlesztése, illetve alkalmazása nemzeti vagy többnemzeti célok elérése érdekében. A politika távlati céljait és megvalósításának módját tartalmazza. Egy adott helyzetből a cél által meghatározott jövőbeli állapothoz vezető út, polgári szervezetekben a tervezés és irányítás tudománya. Az üzleti életben a piaci verseny kiéleződésével honosodott meg a fogalom. [...] A szervezet legfőbb, legfontosabb cselekvési iránymutatója, egyben elvek, elvárások, eljárások, normák rendszere. A stratégia szerepe mindenkor jelentős, de különösen krízishelyzetben van vezérlő szerepe. Olyan távlati cél, amely a szervezet tagjainak irányt mutat, meghatározó szerepet játszik szervezeti életükben, tevékenységükben, értékek kialakításában, fenntartásában. A stratégia 5–10 éves vagy hosszabb cselekvési programot, követendő utat vázol fel, ami a szervezet egészére vonatkozik. A stratégia lényegében egy átfogó elképzelés, amely a rendelkezésre álló erőkből a legelőnyösebb helyzetet igyekszik kialakítani a háború megnyeréséhez.”⁴

1. táblázat: A stratégiával kapcsolatos kulcsmondatok gyűjteménye

A stratégiával kapcsolatos kulcsmondatok gyűjteménye
1. A stratégiaalkotás vezetői funkció.
2. A stratégiák magukban foglalják a szervezet jövőjére vonatkozó célok kitűzését, valamint a célok elérését szolgáló eszközök és módszerek meghatározását.
3. A stratégia tartalma arra utal, hogy mire irányul a szervezet stratégiája, azaz milyen típusú jövőbeli működést irányoznak elő a szervezet döntéshozói.
4. A stratégia folyamat szerinti megközelítése azt vizsgálja, hogy miképpen alakulnak ki a vállalati stratégiák.
5. A stratégia mint terv azt jelenti, hogy a szervezet tudatos lépések sorozataként alakítja ki a jövőre vonatkozó elképzeléseit.
6. A stratégia mint jövőkép a szervezet alapvető törekvéseit, a világhoz való viszonyát és a távolabbi jövőben elérendő állapotokat rögzíti.
7. A stratégia mint minta a vállalat által ténylegesen megvalósított magatartásra utal.
8. A stratégia mint pozíció a versenytársakhoz viszonyítva helyezi el a vállalatot a piaci versenyben.
9. A realizált stratégia azt mutatja, hogy elképzeléseiből valójában mit valósít meg a vállalat egy adott időszakban.
10. Stratégiai tervezésről akkor beszélünk, ha a stratégiát szabályozott tervezési folyamat keretében alakítják ki.
11. A stratégiaalkotás fogalma magában foglalja mind a stratégiai tervezési, mind pedig az informális vagy spontán stratégiaalkotási folyamatokat.
12. A misszió (küldetés) kifejezi a szervezet rendeltetését, a világhoz való viszonyát, valamint azt, hogy milyen értékek figyelembevételével működik a vállalkozás. A vízió (jövőkép) a távolabbi jövőben (5–10 év) elérendő állapotokat tűzi ki, amely felé a szervezet halad a rövidebb távú stratégiák megvalósítása terén.
13. Az összvállalati stratégia a szervezet egészére vonatkozó főbb célokat és a célérés módszereit rögzíti.
14. Az üzletági stratégia arra ad választ, hogy miképpen versenyez a vállalat, hogyan akar versenyelőnyre szert tenni.
15. Az üzleti terv általában több évre szóló cselekvési terv, amelyet a stratégiai akciók és projektek alapján alakítanak ki.

Forrás: Balaton Károly et al.: Stratégiai és üzleti tervezés. Budapest, Aula, 2007. 13–16. alapján a szerzők szerkesztése

⁴ Krajncz Zoltán: *Hadtudományi lexikon*. Új kötet. Budapest, Dialóg Campus, 2019. 619.

A stratégia tehát egymással összehangolt szándékok, döntések együttese, amelyben az adott cél eléréséhez szükséges útvonalakat, lépéseket határozzák meg. A szakirodalomban gyakran megfigyelhető a célok és a stratégiák fogalmának különválasztása, amikor a stratégiát úgy definiálják, mint a célok megvalósításának eszközeit és módszereit, azaz a stratégiák *magukban foglalják* a szervezet jövőjére vonatkozó célok kitűzését, valamint a célok elérését szolgáló eszközök és módszerek meghatározását.⁵

A fenti leírások alapján már kitűnik, hogy a stratégia összetett fogalom, számos megközelítés szerint értelmezhetjük: egyszerre terv, jövőkép, minta és pozíció, amely meghatározza a szervezet rövid és hosszú távú életét, valamint működését.

2.2. Stratégiaalkotás szintjei és csoportosítása⁶

A stratégiaalkotás általában véve három fő szinten különíthető el. A mai modern hadviselés példáján keresztül szemléltetve ezek a következők:

2.2.1. Totális, integrális stratégia

Katonai példával élve: nagystratégia vagy felsőstratégia (politikai szint) mint egy NATO-, egy EU-stratégia kialakítása, vagy nemzeti szinten egy nemzeti biztonsági stratégia kidolgozása.

2.2.2. Általános vagy ágazati stratégia

Katonai példa: Részstratégia/ágazati stratégia (nemzeti katonai stratégia, külkapcsolati stratégia, környezetvédelmi stratégia), amely a nagystratégia része.

2.2.3. Operatív stratégia

Katonai példa: „Egy intézményi/vállalati stratégia kialakítása (projekt), amely a részstratégia egy lépését, döntési pontjait összekötő, megvalósító terv. Egy brit katonai gondolkodó szerint a magasabb vagy nagystratégia feladata az, hogy a különböző eszközöket úgy kombinálja, úgy szabályozza alkalmazásukat, hogy ne zavarják a majdani békeállapotot – ugyanis a biztonság és a fellendülés csak így garantálható.”⁷ A mai modern stratégiai menedzsment kulcsfogalmai: a változás és a folyamatos beavatkozás. A 21. századra jellemző gyors és hirtelen változások és a kialakult helyzetek komplexitása ugyanis oly mértékben megnövekedett (például tudásalapú gazdaság és társadalom kihívásai, e-business-környezet, fenntartható növekedés

⁵ Balaton et al. (2007): i. m.

⁶ Turi Laura Tamara – Resperger István – Túri Viktória: *Stratégiaalkotás, stratégiai módszerek*. Tréning háttéranyag. Budapest, NKE, 2013. 8–9.

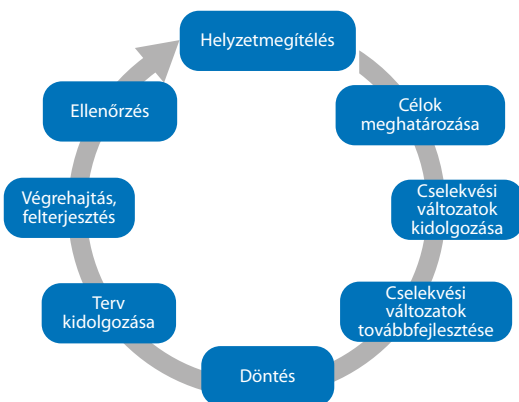
⁷ Basil H. Liddell Hart: *Stratégia*. Budapest, Európa, 2002. 494.

követelményei, növekvő kulturális diverzitás, multinacionális vállalatok kialakulása), hogy mindez alapvetően új szemléletet és rugalmasságot követel a vezetésben és a stratégiaalkotásban. A stratégia legfőbb szerepe tehát ma a vállalatirányításban, hogy képessé tegye a szervezetet a környezet változásaihoz való alkalmazkodásra, számolva a változástól eredő bizonytalansági faktorokkal. A bizonytalansági tényezők legelterjedtebb módja az úgynevezett szenáriótervezés (fajtái: optimista, realista, pesszimista forgatókönyv).

3. A stratégiai tervező modellek, a tervezés lépései

3.1. Tervezési folyamat

A stratégiai tervezési folyamatot körfolyamattal lehet a legegyszerűbben szemléltetni.

1. ábra: A stratégiai tervezési folyamat

Forrás: Resperger István: *A stratégiai tervezés alapjai*. Budapest, ZMNE, 2005. 21. alapján a szerzők szerkesztése

Mint minden tervezési folyamat a probléma megismerésével, a kiinduló adatok *elemzésével*, értékelésével veszi kezdetét. Ezt követi a *helyzetmegítélés*. Ebben a tervezési szakaszban a probléma, a végrehajtandó feladat minden oldalú elemzését hajtják végre a tervezők. Ebbe a kategóriába tartozik a feladatok tervezésénél a saját lehetőségek, a környezet elemzése. A levont *következtetések* hozzájárulnak a feladat pontosabb végrehajtásához. A *célok* meghatározása a megoldandó feladatok szempontjából elengedhetetlen, hiszen a prioritásokat határozza meg a tervezési folyamat későbbi fázisaiban, és a legfőbb irányelv lesz a beosztottak és a törzs számára a feladat végrehajtásánál.

A cselekvési változatok kidolgozása azt a célt szolgálja, hogy a döntéshozó számára a kidolgozók több alternatívát (megoldási javaslatot) készítsenek elő, azért, hogy a vezető a helyzetnek legjobban megfelelő változatot tudja alkalmazni. A további

elemzések, az információk folyamatos gyűjtése és feldolgozása lehetővé teszi a cselekvési változatok továbbfejlesztését. Ez a részfeladat is azt mutatja be, hogy a tervezési folyamat állandó körfolyamatot feltételez, azaz az új információ, a helyzet esetleges változása a tervezőket folyamatos elemzésre, a tervet a megváltozott helyzethez igazításra kényszerítik.

A pontosított cselekvési változatok mérlegelése és kiválasztása a következő tervezési ütem, ahol a döntéshozó a legfontosabb kritériumok (költségek, haszon, veszteségek, biztonság) alapján kiválasztja a változatok közül a helyzethez, a saját képességekhez legnagyobb valószínűséggel sikert biztosító alternatívát.

A kritériumok meghatározása az egyik legkritikusabb területe a tervezési folyamatnak, hiszen a sikeres feladatmegoldást lehet, hogy több változat is biztosítja, de a saját lehetőségeink és képességeink figyelembevételével, valamint az eredeti célkitűzéseink kell hogy elsőbbséget élvezzenek. Ezt követően a végrehajtás érdekében a megfelelő utasítások kiadását hajtják végre, de nem lezárva a tervezési folyamatot. A végrehajtást koordinálva, ellenőrizve a végrehajtást segíti a felettes döntéshozó szervezet.

3.2. Tervező modellek

A stratégiatervezés különböző *modelljei* lehetővé teszik egy ország nemzeti biztonsági stratégiájának, katonai stratégiájának kialakítását. A tervezési módok lehetővé teszik azt, hogy az ország a számára legmegfelelőbb módon alakítsa ki azokat az alapdokumentumokat, amelyekkel 10–15 éves időszakra meghatározhatják a biztonsággal, a katonai erő fejlesztésével, fenntartásával kapcsolatos kérdéseket.

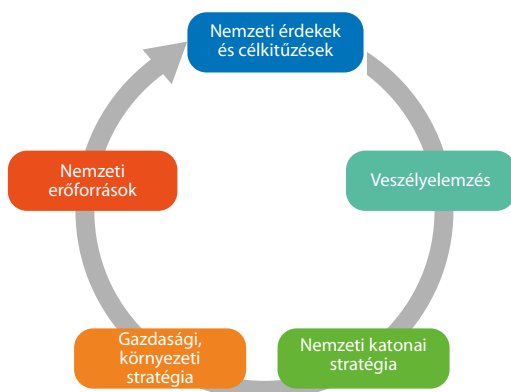
3.2.1. A Cohen-modell⁸

Ez a tervezési modell a nagy országok tervezési modellje, hiszen a veszélyek számbavételén túl lehetőség van a különböző stratégiákhoz hozzárendelni az erőforrásokat. A modell tervezési lépései:

- a kihívások, kockázatok, veszélyek elemzése;
- nemzeti biztonsági stratégia kialakítása;
- katonai, gazdasági, környezeti szempontok értékelése; a nemzeti erőforrások értékelése;
- a nemzeti érdekek és célok meghatározása.

A modell általában a nagyobb anyagi, pénzügyi és katonai erőforrásokkal rendelkező országok stratégiájának kialakításához alkalmas.

⁸ Resperger (2005): i. m. 21.

2. ábra: Cohen-modell

Forrás: Resperger (2005): i. m. 22.

3.2.2. A Bartlett-modell⁹

A modell jellegzetessége hogy a kis országok tervezéséhez alkalmazható a legjobban, ugyanis mind a biztonsági környezet hatásai és mind az erőforrások korlátja jelen van a kis országok biztonságának, nemzeti biztonsági stratégiájának kialakításában. A rendelkezésre álló erőforrások; a kihívások, kockázatok, veszélyek elemzése, a biztonságot befolyásoló környezet elemzése; célkitűzések rögzítése; egységes politikai, katonai, gazdasági, környezeti stratégia kialakítása. Ez a tervezési mód inkább a kevesebb erőforrással rendelkező országok modellje, mert a biztonsági környezet és az erőforrások a két korlátozó tényező, amelyek befolyásolják a nemzeti biztonsági és nemzeti katonai stratégia kialakítását.

3. ábra: A Bartlett-modell

Forrás: Resperger (2005): i. m. 23.

⁹ Resperger (2005): i. m. 23.

3.2.3. A George C. Marshall központ modellje¹⁰

A módszer lényege a nemzeti értékek és érdekek meghatározása, stratégiai számvetés készítése a lehetséges kockázatok, kihívások és fenyegetések függvényében, majd a nemzeti politika figyelembevételével a nemzeti biztonsági és katonai stratégia kialakítása. Ezt az egyszerűbb tervezési rendszert általában a kisebb méretű és képességű országok stratégiájának kialakításához ajánlják a szakértők.

4. ábra: A George C. Marshall-modell

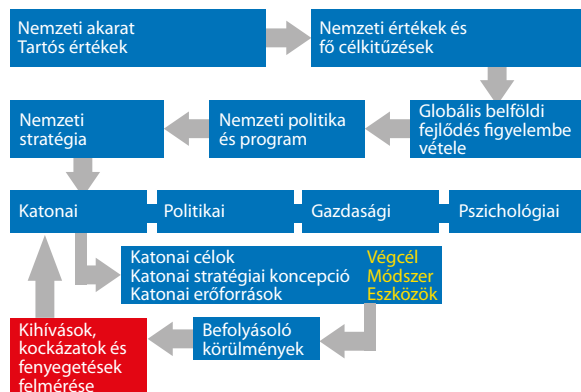
Forrás: Resperger (2005): i. m. 24.

3.2.4. Az U. S. Army War College-modell¹¹

A nemzeti szándék, akarat rögzítése az értékek és a meggyőződés figyelembevételével; a nemzeti érdekek és prioritások rögzítése; a nemzetközi főbb geopolitikai irányzatok, a biztonsági program megfogalmazása; az egységes nemzeti stratégia kialakítása (katonai rész, politikai rész, gazdasági rész, szociálpszichológiai rész). A katonai területen belül a katonai célkitűzések (az elérni kívánt cél rögzítése), a katonai stratégiai koncepció megfogalmazása (módszer), a katonai erőforrások figyelembevétele (eszközök) a befolyásoló körülmények és a kockázatok, kihívások és veszélyek elemzésével. Az amerikai típusú tervező modellek jellemzője, hogy általában a nemzeti érdekből és akaratból vezetnek le a biztonság garantálásának és kialakításának lépéseit. Érdekessége még a pszichológiai részstratégia megalkotása is.

¹⁰ Resperger (2005): i. m. 24.

¹¹ Resperger (2005): i. m. 25.

5. ábra: U. S. Army War College-modell

Forrás: Resperger (2005): i. m. 24.

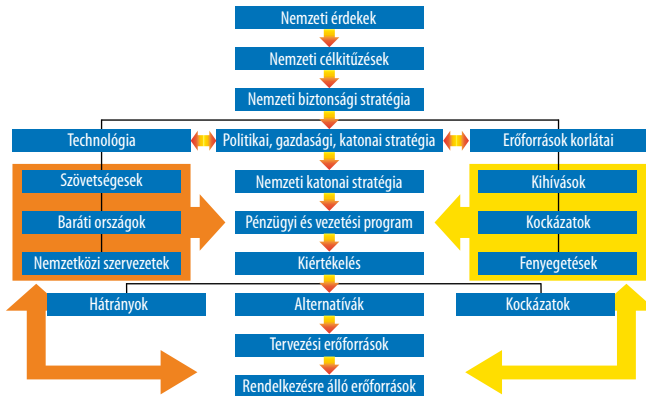
3.2.5. A Lloyd-modell¹²

Az egyik legtöbb részstratégiát figyelembe vevő rendszer a Lloyd-modell. Részlépései: a nemzeti érdekek, a nemzeti célkitűzések rögzítése; a nemzeti biztonsági stratégia kialakítása egységes stratégia keretében (politikai, gazdasági, katonai elemek). Ehhez figyelembe kell venni a nemzetközi rendszer szereplőit, a kihívásokat, a lehetőségeket, a szövetségeseket, a baráti országokat, a nemzetközi intézményeket és lehetőségeiket, valamint a rendelkezésre álló technológiát. A nemzeti katonai stratégia kialakítása a pénzügyi lehetőségek és a vezetési-irányítási rendszerek figyelembevételével, a veszélyek, hátrányok kiértékelése a tervezett és a rendelkezésre álló erők és erőforrások alapján, az alternatívák (cselekvési lehetőségek) meghatározásával történik.

A modellek bemutatásán túl meg kell említenünk a különböző leíró mátrixokat, azokat az elemző módszereket, amelyeket a komplex elemzésekhez lehet használni; ilyenek azok a modellek például, amelyek a politikai, gazdasági, ökológiai, katonai és egyéb biztonsági dimenziókat elemzik. Ilyen például a PMSII-modell is. Vida Csaba¹³ több tanulmányában a leíró mátrixot elemzi, ahol ismerteti, hogy az egyén, a régió, az országrégió és a globális régió biztonsági problémáit egy mátrixban vagy táblázatban lehet értékelni, illetve jelezni, hogy melyek azok a területek, amelyek fenyegetik a biztonság dimenzióit az egyén, az ország vagy országcsoport szintjén.

¹² Resperger (2005): i. m. 26.

¹³ Vida Csaba: A biztonságpolitikai leíromátrix. *Hadtudomány*, 21. (2011), 4. 36–53.

6. ábra: A Lloyd-modell

Forrás: Resperger (2005): i. m. 26.

Az alábbi, 2. táblázat alapos precizítással hasonlítja össze a stratégiai tervező modelleket különböző szempontok alapján:

2. táblázat: Összehasonlító táblázat a stratégiai tervező modellekről

Összehasonlító táblázat a stratégiai tervező modellekről					
Modellek	Cohen	Bartlett	Marshall	War College	Lloyd
Elemek					
Nemzeti érdek	✓		✓	✓	✓
Nemzeti értékek			✓	✓	
Nemzeti célkitűzések	✓	✓		✓	✓
Nemzeti akarat				✓	
Stratégiai számvetés			✓		
Veszélyelemzés	✓	✓	✓	✓	✓
Kockázatok	✓	✓	✓	✓	✓
Kihívások	✓	✓	✓	✓	✓
Fenyegetések	✓	✓	✓	✓	✓
Nemzeti Biztonsági Stratégia			✓	✓	✓
Nemzeti Katonai Stratégia	✓	✓	✓	✓	✓
Katonai célok				✓	
Katonai stratégiai koncepció				✓	
Katonai erőforrások				✓	
Politikai stratégia		✓		✓	✓
Gazdasági stratégia	✓	✓		✓	✓
Környezeti stratégia	✓	✓			
Pénzügyi stratégia					✓
Pszichológia stratégia				✓	
Vezetési stratégia					✓
Nemzeti erőforrások	✓	✓			✓

Összehasonlító táblázat a stratégiai tervező modellekről					
Modellek	Cohen	Bartlett	Marshall	War College	Lloyd
Elemek					
Befolyásoló körülmények				✓	✓
Technológiai					✓
Tervezési erőforrások					✓
Globális fejlődés				✓	
Belföldi fejlődés				✓	
Biztonsági környezet		✓			✓
Szövetségesek					✓
Baráti országok					✓
Nemzetközi szervezetek					✓

Forrás: a szerző szerkesztése Resperger (2005): i. m. 28. alapján

A fentiek alapján a stratégiai dokumentumok elemzéséről megállapítható, hogy céljuk egyértelműen mind felső stratégiai (politikai) mind ágazati, mind projektszinten az ország érdekeinek, védelmi céljainak megvalósítása, az értékek megőrzésével. Ezek után tekintsük át a V4 országok stratégiai dokumentumait, az alkotmányvédelem kérdésében és a keresztények védelméért folytatott munkát a magyar stratégiában.

4. Alkotmányvédelem a visegrádi országokban

Az alkotmányvédelem, amely az alkotmányos rend ellen elkövetett sértéseket felderíti és elhárítja, egyik legnagyobb kihívása az új hibrid hadviseléssel szembeni küzdelem a 21. században. A nemzeti alkotmányos rendek elleni háborúk ma nem a hagyományos értelemben vett fegyverekkel, szemtől szemben folynak. A hibrid hadviselés során új stratégiai szemlélettel nem a fegyverek dominálnak a célország bekebelezésében. Az ellenség információs, katonai, gazdasági, oktatási, pénzügyi, hatalmi eszközökkel hatol be az országokba, és felbolygatja az állampolgárok életét, az alkotmányos rendet, szinte észrevétlenül. Napjainkban kifejezetten felértékelődött a nemzeti biztonsági szolgálat, így az alkotmányvédelem szerepe is, hiszen ezeket éppen azzal a céllal működtetik, hogy a rendzavaró szervezkedésekre fény derüljön. Felértékelődött az a józan emberi, nemzeti gondolkodás is, amely a káros globális törekvéseket, állam ellen hangoló hangokat képes kiszűrni korunk zajában.

Vizsgálom a négy ország védelmi és nemzeti biztonsági stratégiáit. Ezek mindegyike kitér azokra a veszélyekre, amelyekre reagálni kívánnak: terrorizmus, illegális és tömeges migráció, szervezett bűnözés, energiafüggőség, kábítószer-kereskedelem, kibertámadások, tömegpusztító fegyverek gyártása, szélsőséges vallási csoportok aktivitása, alkotmányos rendet megzavaró külföldi NGO-k (nem állami szervezetek), globalizáció következtében kialakult anyagi és erkölcsi károk.

4.1. Alkotmányvédelmi kihívások, amelyekre a V4-ek reagálnak

„Az alkotmányvédelem feladata az állam rendjének megváltoztatására, megzavarására irányuló, leplezett formában történő törekvés, szervezkedés leleplezése és elhárítása.”¹⁴ A külpolitika legfontosabb támasza a nemzetbiztonság és az alkotmányvédelem, amelyben az új kihívásokhoz való alkalmazkodás kidolgozása válik szükségessé. A regionális kül- és biztonságpolitika értékeinek meghatározásakor a viszonyítási pont nem a nemzetközi, hanem a nemzetállami, tágabb értelemben a regionális értékek és érdekek. A közös stratégiai kultúra születése folyamatban van, a V4-ek fontossága a biztonság- és védelempolitika területén bizonyított az egyezmények megkötésével, valamint a négy nemzet biztonsági és védelmi stratégiáival, amelyekben a visegrádi együttműködés kivétel nélkül a NATO és az EU után helyezkedik el. A magyar alkotmányvédelmi kihívásokat tekintem alapnak az egész Kelet-Közép-Európát érintő alkotmányvédelmi feladatok kapcsán. A visegrádi országok stratégiáinak témához kapcsolódó pontjait foglalom össze. „A 21. század biztonsági kihívásaival kapcsolatban különösen fontos megemlíteni, hogy ellenfeleink nem elégednek meg a folyamatok és a szándékok megismerésével: azok alakítására, befolyásolására is töreksenek, veszélyeztetve ezzel szuverenitásunkat és demokráciánkat. Ezeknek védelmére jött létre az alkotmányvédelem.”

Az alkotmányvédelem legfontosabb feladatai az alábbi tevékenységek felderítése és elhárítása:

- az ellenérdekelt titkosszolgálati törekvések;
- politikai/vallási szélsőségesek tevékenysége;
- nemzetgazdaság biztonságát veszélyeztető törekvések;
- szervezett bűnözés tevékenysége, törekvései;
- a tömeges és illegális migráció;
- nem kormányzati szervezetek/NGO-k.

A V4-országok esetében a nemzeti biztonsági és a védelmi stratégiák a NATO, az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikája, az EBESZ (Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet) és az ENSZ (Egyesült Nemzetek Szervezete) dokumentumain alapulnak. Közös elemek a 21. századi biztonsági kihívásokra való figyelmeztetés, így mindegyik stratégia kitér a kiber-, energia-, gazdasági biztonság kérdéskörére, a klímaváltozás hatásainak súlyosbodására, a humanitárius válságok, regionális konfliktusok elterjedésére, az aszimmetrikus hadviselés veszélyeire.

¹⁴ Kovács Z. András – Regényi Kund: Az Alkotmányvédelmi Hivatal. In Resperger István (szerk.): *Nemzetbiztonsági alapismeretek*. Budapest, Dialóg Campus, 2018. 116, 230–234.

4.2. V4 védelmi és nemzeti biztonsági stratégiák

4.2.1. Lengyelország

Mivel az ország mérete, gazdasága is jóval meghaladja a többiekét, védelmi költségvetése is a legmagasabb. A lengyel védelempolitika alapdokumentumai a Nemzeti Biztonsági Stratégia¹⁵ (2020) és a Nemzeti Védelmi Stratégia (2016). Mindkettőben koherens elemként tüntetik fel az Európai Uniót és a NATO-t mint a biztonság szavatolóit, de a regionalizmus fontossága szintén kétséget kizáróan kicseng. A V4-es együttműködés rangos helyen szerepel a lengyel biztonság- és védelempolitikában, a nemzetközi viszonylatban is jelentősnek mutakozó Lengyelországban. A védelmi stratégiában hosszú távú, egészen 2030-ig szóló célokat fogalmaznak meg a politikai-gazdasági szektorra vonatkozólag is.

2016-ban jelent meg a Stratégiai Védelmi Felülvizsgálat,¹⁶ amely a védelmi minisztérium legfontosabb stratégiai dokumentumaként ismert. Az ebben meghatározott védelmi célok teljesítését folyamatosan ellenőrzi a védelmi minisztérium. A koncepció 2032-ig tűzte ki a stratégia teljes megvalósulását. A védelmi képességek újragondolása megtörtént 2016-ra. A biztonsági környezetben drámai változások történtek, a globális és nemzeti érdekek közötti disszonancia szembetűnő. Az országok önállóan fontosabb szerepet játszanak a regionális és a globális utasítások végrehajtásában. Az államok saját stabilitásukért hatékonyan állnak ki, okosan használják a nem állami szereplőket (aktorokat). Lengyelország védelmi prioritása, hogy rendelkezzen hatékony elrettentő potenciállal. Feladata nemcsak a nemzete védelme, hanem a szövetségeseké is. Cél egy azonnali reakcióra képes haderő, amely a válságkezelő műveleteiben a többi védelmi szervezettel együttműködik. Elkötelezett atlantista országgént a lengyelek számára fontos a NATO, amelyet a világ legerősebb katonai szövetségeként aposztrofálnak, és Európa stabilitását az európai–amerikai katonai együttműködés további fejlesztésében látják.

A 2020-ban megjelent magyar Nemzeti Biztonsági Stratégiát (NBS) követte a lengyel. A miénkhez hasonlóan az új dokumentum központi elemei között szerepel a kiszámíthatatlan biztonsági környezettel, pontosabban a hibrid hadviseléssel szembeni fellépés, a nyugati szövetségi rendszer biztonságpolitikáját követve. A lengyel stratégia a többi V4-országéhoz hasonlóan maradt atlantista, aminek következtében az Egyesült Államokat és az Európai Uniót nevezi meg a legfontosabb szövetségeseinek. A nemzetközi biztonságot leginkább fenyegető tényezőkre fókuszál, az oroszok, illetve a kínaiak általi fenyegetettséget nevesíti.

A biztonsági szempontok négy pillérre épülnek: a nemzeti érdekek érvényesítése a nemzetbiztonságban, Lengyelország sikeres integrálása a nemzetközi biztonsági rendszerbe, a nemzeti identitás és a nemzeti örökség megfelelő védelme, valamint környezet-, egészség- és családvédelem. A lengyel nemzetbiztonságban hangsúlyozott nemzeti érdekek a függetlenség, területi integritás, szuverenitás, valamint az állam és az állampolgárok védelme. Lényeges eleme a nemzetközi rend formálása, amely

¹⁵ Republic of Poland: *National Security Strategy of the Republic of Poland* (2020).

¹⁶ Republic of Poland: *Structure of Polish Armed Forces* (é. n.).

a szolidaritáson és a nemzetközi jog iránti szolidaritáson, tiszteleten alapul. A lengyel nemzeti stratégia szerint fontos a nemzeti identitás erősítése, a nemzeti örökség védelme, végezetül a fenntartható és kiegyensúlyozott társadalmi és gazdasági fejlődés, továbbá a környezetvédelem.

Lengyelország mint Európa középhatalma nyilvánvalóan nem a Bartlett-modell alapján alakította ki stratégiai elgondolásait, ezeknél a tervezéseknél egy átfogóbb leíró mátrix alapján valósíthatta meg nemzeti biztonsági stratégiája kialakítását.

4.2.2. Magyarország

Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája¹⁷ (2021) szerint:

„Változékony és nehezen kiszámítható biztonsági környezetünkben előrejelzés nélkül alakulhatnak ki válságok közvetlenül Magyarország határain, közvetett térségünkben vagy stratégiai távolságokban. Magyarország stratégiai célkitűzése, hogy 2030-ra olyan Magyar Honvédséget építsen, amely a NATO tagjaként és a régió egyik meghatározó haderejeként képes garantálni az ország biztonságát, elrettenteni az esetleges agressziót, támogatni az összkormányzati védekezést a katonai és nem katonai fenyegetésekkel és kihívásokkal szemben, továbbá képes ellátni szövetségi és európai uniós tagságából származó feladatait.”¹⁸

A dokumentum a 21. századi művelti környezetet jól határozza meg, hiszen megnevezi a hibrid hadviselést, amelynek során állami és nem állami szereplők katonai és nem katonai eszközökkel próbálják az érdekeiket érvényesíteni. Egy másik megfogalmazás szerint, olyan erőszak alkalmazása, amellyel nem akarják meghaladni a háborús szintet a konfliktus folyamán. Ehhez főként a stratégiai kommunikáció játszik nagy szerepet abban, hogy manipulálni lehet a társadalmak stabilitását. Külön foglalkoznak a proxy- vagy helyettesítő erővel, hiszen ilyen szereplőkkel lehet rejtett állami támogatással bűnözőket, terroristákat főleg nem kormányzati szervezeteknek álcázott szereplőket egy adott konfliktusban támogatni.

„A globális és az európai biztonsági környezetet az instabilitás és a kiszámíthatatlanság jellemzi. A távoli térségekben kialakult válságok rövid időn belül hatással lehetnek Magyarország biztonságára is [...]. A 21. században a háború céljának változatlansága mellett annak színterei, formái és eszközei kibővülnek, jellemzői változnak, egyre inkább átterjednek a biztonság nem katonai dimenzióira. Az úgynevezett hibrid hadviselés során állami és nem állami szereplők katonai és nem katonai eszközöknek egy meghatározott stratégiai cél érdekében történő összehangolt felhasználásával törekednek érdekeiket a szemben álló fél kárára

¹⁷ 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájáról.

¹⁸ 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozat, Bevezető.

érvényesíteni, illetve lépéseket tehetnek a Magyarországot fenyegető kihívások, válságok súlyosbítása érdekében.”¹⁹

A V4-es dimenzióból tekintve Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája²⁰ (2020) és a lengyel biztonsági stratégiák (2020) a legújabb, ezáltal a legmodernebb dokumentumok. Tartalmukban, irányultságukban is felfedezhetők új elemek: az új globális kihívásokra adott válaszokat kell azonosítanunk. Lényeges a többpólusú nemzetközi rendszer és egy új világrend felismerése a stratégiában, a korábbi, 2012-es verzióhoz képest táguló biztonsági horizont, és ehhez társuló markáns külpolitikai irányokat mutató világos vízió.

„16. Meggyőződésünk, hogy Közép-Európát nemcsak történelmi és kulturális értelemben, hanem politikai és gazdasági területen is számos sajátos közös érdek fűzi össze. Célunk, hogy aktívan közreműködjünk e természetes egységet képező térség még szorosabb összeláncolásában, elsődlegesen a Visegrádi Együttműködés (V4) és más többnemzeti formáció és regionális képességfejlesztési kezdeményezés keretében.”²¹

– figyelmeztet a V4-kapcsolatok erősítésére és továbbfejlesztésére. A stratégia a V4-ek együttműködésnek fenntartását és fejlődését nemzeti érdekként tünteti fel, kiemeli az érintett államok közös képességeinek biztosítását a NATO és az EU erőfeszítéseivel.

Magyarország biztonsági fenyegetéseinek száma is megsokszorozódott a korábbi stratégiában foglaltakhoz képest: váratlanság, változékonyság, összetettség, hatalmi centrumok közötti versengés, globális közjavak újraosztása, klímaváltozás, geostratégiai kihívások, befagyott konfliktusok, a nemzetközi jog csökkenő kikényszeríthetősége, migráció, túlnépesedés, erőforrások, vallási fundamentalizmus, terrorizmus, technológiai válságok, digitális és pénzügyi sérülékenység. Az aszimmetrikus és hibrid hadviselés elterjedése elmosza a béke és háború közötti éles határvonalat, az állami és nem állami szereplők tevékenységét. Ezáltal szinte lehetetlenné válik a megelőzés, a felkészülés. Az euroatlanti és az európai biztonsági rendszer a hidegháború óta nem tapasztalt fenyegetésekkel szembesül, a biztonság katonai eleme felértékelődött.

Az új stratégia szerint biztonsági kihívást jelentenek a társadalmi feszültségeket kihasználó politikai, vallási, ideológiai vagy más alapú szélsőséges csoportok, amelyek alkotmányos intézmények működésének megzavarására és antidemokratikus politikai céljaik népszerűsítésére törekednek, ám – mint írja – az erőszakos fellépésre kész szélsőséges körök társadalmi hatása a nemzetbiztonsági szolgálatoknak köszönhetően csekély. Hazánk elsődleges biztonsági érdekének tekinti szuverenitásának, területi integritásának, alkotmányos rendjének megőrzését, az állampolgárok biztonságát, az ország stabilitását, de ugyanígy nemzeti biztonsági érdekként aposztrofálja a nemzetközi biztonság és stabilitás erősítését is.

¹⁹ 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozat.

²⁰ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról.

²¹ 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat, Alapvető értékeink, 16. pont

A közös európai menekültügyi rendszer átalakításának szigorítását emeli ki, az olyan törekvések támogatását, amelyeknek célja a kibocsátó országok visszafogadási hajlandóságának növelése. Akár a jelenlegi helyzet, a koronavírus-járvány kapcsán is kiemelendő az az új elem a stratégiában, amely az álhírterjesztéssel kapcsolatos szigorú fellépést rögzíti, majd említi a nemzetbiztonság további fejlesztésének fontosságát.

Országunk biztonsági stratégiájánál, főként a Nemzeti Katonai Stratégiánál átfogó komplex elemzést hajtottak végre, hogy mely dimenziókban van hiánya a biztonság az emberek és az ország szempontjából. A Nemzeti Katonai Stratégia az első olyan stratégia, amely egyértelműen meghatározza a biztonsági állapotot, a haderő helyzetét, rendelkezik olyan politikai akarattal, amely meg kívánja védeni az ország érdekeit. A stratégia reális végrehajtása szempontjából nagyon fontos, hogy mind a költségvetés mind a GDP 2%-a 2024-re rendelkezésre fog állni. A másik kulcsfontosságú terület, hogy a védelmi beszerzések területén megtörtént a fő fegyverzetek beérkezése vagy lekötése – Leopard 2. A7+, Panzerhaubitze 2000 önjáró löveg, Lynx gyalogsági harcjármű, Gidrán gyalogsági jármű, Airbus szállító gépek, H145M helikopterek –, tehát a technikai eszközök rendelkezésre állnak a stratégia valóra váltásához. Következő nagy feladat lesz a személyi állomány toborzása, a meglevő tiszt-, altiszt- és tisztjelöltállomány kiképzése az új eszközökre és felkészítése az alkalmazásra.

4.2.3. Csehország

A 2017-es cseh védelmi stratégiára és a 2015-ös cseh biztonsági stratégiára építve született meg 2019-ben *A hosszú távú perspektíva a védelemhez* című védelmi stratégia,²² amely egy 2035-ig tartó intervallum fejlődési irányait fogalmazza meg. A dokumentum hangsúlyozza a cseh védelem elkötelezettségét a NATO és az EU irányába.

A stratégia szerint a biztonsági környezet minden dimenziója úgy alakul, hogy folytatódik a gazdasági, a politikai és a katonai erő redisztribúciója, diffúziója. Komplexebbek a stratégiai célok, ahogy az aktorok, a fenyegetések kiszámíthatósága is, elsősorban a hibrid hadműveletek elterjedése következtében, aminek során igyekeznek minél kevesebb költséggel, jóval hatékonyabb nem katonai, hanem „soft” képességekkel, minél nagyobb hatást elérni.

A humanitárius válságok következtében kialakuló tömeges migráció fő célpontja Európa. Ennek negatív hatásai az adott területeken a többségivé váló migránsok, a befogadó állam anyagi leterheltsége, a befogadó állam társadalmában kialakuló destabilizáló hatások, továbbá a radikalizmus, a szélsőséges mozgalmak és pártok kialakulása a bevándorlók és a befogadó állam polgárait is érintően.

A konfliktusok kialakulásának legfőbb okai: a) folyamatos gazdasági és információs globalizáció, b) klímaváltozás, egyenlőtlen technológiai és demográfiai fejlődés, amely meghatározza a távolabbi aktorok geopolitikai-stratégiai érdekeinek változását. A megnövekedett mobilitás és a nagy népsűrűség növeli a világjárványok terjedésének kockázatát – olvasható a 2019-es cseh stratégiában. A közösségi média átláthatatlan mértékben válik a pszichológiai hadviselés és a dezinformálás eszközévé. A hibrid

²² The Long Term Perspective for Defence 2035.

hadműveletekben összekapcsolódik a katonai és a civil eszközök alkalmazása a gazdasági nyomásgyakorlással. A hibrid hadviselésben a dezinformálással és a propagandával a külföldi hatalomszerzés a cél, mégpedig nyílt nemzetközi agresszió nélkül. További lényeges konfliktustényezők a vízhiány, a klímaváltozás, a nyersanyagok iránt megnőtt kereslet.

Ez a dokumentum egyedülállóan, külön kitér korunk egyik legfenyegetőbb problémájára: a modern társadalmak információs technológiáktól való függésére, ami a kiberbiztonság kérdéskörét minden kormány számára kritikus napirendi ponttá teszi. Állami és nem állami szereplők offenzív kiberképességei lehetővé teszik digitális rendszerek támadását, a kibertámadók leleplezése pedig nehéz. Ehhez olyan képességekre van szükség, amelyet a biztonsági és katonai szolgálatok összevont műveletei tesznek lehetővé. A cseh nemzeti biztonsági stratégia²³ (2015) a cseh védelmi politika alakításának alapját képezi, amelyet az alapvető, a stratégiai és egyéb értékek mentén szerkesztettek. Vitális alapérdekek: szuverenitás, területi integritás, politikai függetlenség, alkotmányosság védelme, alapvető emberi jogok védelme. Stratégiai alapérdekek: euroatlanti régió biztonsága, hozzájárulás az ENSZ stabilizációs szerepéhez, hatékonyságához, NATO-/EU-kohézió erősítése. Egyéb alapérdekek: bűncselekmények számának csökkentése, gazdasági szervezett bűnözés, korrupció elleni hatékony fellépés, hatékonyabbá tenni a kormányzati intézményeket, nemzetbiztonsághoz kapcsolódó szervezetek fejlesztése, biztonsági tudatosság erősítése, a biztonsági szektorban a kutatás és fejlesztés, ezzel együtt az innováció támogatása.

A stratégiai környezetről megállapítja, hogy elterjedtek a kiszámíthatatlan biztonsági kihívások, az aszimmetrikus hadviselés, így előre nem látható fenyegetésekre kell kifejleszteni rezilienciát (védelmi képességet) diplomáciai és egyéb törvényes eszközökkel. Gyakori azonban, hogy bizonyos államok katonai, politikai, gazdasági nyomást gyakorolnak más államokra, továbbá titkosszolgálati tevékenységekkel lépik át saját befolyási területeiket, amely folyamatok már a kibertérben is zajlanak. Ezek okozzák az európai biztonság politikai és jogi erózióját.

A cseh dokumentum szerint a kontinensen nagy igény lenne arra, hogy Európa másoktól függetlenül tudjon katonailag készen állni és válaszolni az új biztonsági kihívásokra: növekvő energiaigény, ellenőrizetlen migráció, kibertámadások és romló biztonsági szituációk. A V4-együttműködést mint a regionális védelem egyik alappilléret nevezi meg a 2017-es védelmi stratégia egyik pontjában.²⁴

A cseh nemzeti stratégia rávilágít arra a sajnálatos tényre, hogy az állam mint az erőszak monopóliumát birtokló szervezet, elvesztette pozícióját a hadsereg alkalmazását, felhasználását és bevetését illetően, illetve a kulcsszerepet betöltő információk áramlásának irányításában. A folyamatokba beáramló nem állami szereplők képesek aláásni az államok érdekeit, saját infrastruktúrájukkal helyettesíteni az állami rendszer elemeit, területi ambícióikat valósággá váltani. A nem állami szereplők képesek erőszakot alkalmazni az állampolgárok biztonságát, az érintett nemzetek stabilitását és

²³ The Czech Republic: *National Security Strategy of the Czech Republic* (2015).

²⁴ The Czech Republic: *The Defence Strategy of the Czech Republic* (2017). Pillar 1: Responsible approach by the state to the defence of the Czech Republic, and NATO and EU membership commitments. 20-as cikkely/Regional. 11.

integritását fenyegetve. A külföldről érkező harcosok biztonsági kockázatot jelentenek Európának – rögzíti a dokumentum.

A nemzetközi szervezetek különböző fokú válaszai összhangban vannak a biztonsági környezet változásaival, a trendekkel, habár a válaszok nem mindig a legmegfelelőbb módon zajlanak, egy komolyabb mértékű krízist kezelni ezekkel nem lehet. A cseh dokumentum szerint a NATO, az EU és a regionális biztonsági szervezetek növekvő nyomással néznek szembe, amelyekre nincsenek igazi gyakorlati válaszok. Kontinensüket fenyegeti a terrorizmus, a proliferáció, tömegpusztító fegyverek, kibertámadások, a nemzetközi migráció negatív aspektusai, a korrupció és az ennek következtében megrendült társadalmi bizalom.

Országvédelmi stratégia kialakítása folyamán a leíró mátrixokat, illetve a Bartlett-modellt vették figyelembe. Az ország helyzete hasonló, mint a magyarországi, hasonlóan nehezen kezelik azokat a kérdéseket, amelyek a migrációval, a hibrid fenyegetésekkel kapcsolatosak, tehát mind a NATO-val, mind az EU-val való kapcsolatépítésüket, illetve tagságukból adódó előnyüket szeretnék a saját érdekeik és értékeik védelme érdekében kamatoztatni.

4.2.4. Szlovákia

A szlovák védelmi stratégiát (2021) márciusban hirdették meg, közzétéve a Szlovák Védelmi Minisztérium honlapján. Két fő irányvonalon halad: védelempolitikai keret és védelempolitika. A szlovák stratégia szerint nincs olyan állam, amely önmagában képes a biztonsági kihívások teljes spektrumával egyedül szembenézni.

A védelem kialakításának sarokpontjai mellett a stratégia szól a szlovák védelempolitika stratégiaalkotásának legfőbb eszközeiről is. A katonai személyi állomány fejlesztése, számának növelése, képzése, fizikai-pszichológiai felkészítése, a vezetői készségek megújítása szintén szerepel benne. Szükséges reziliens kommunikációs és információs rendszerek fenntartása, amelyek ellenállóak a kibertámadásokkal szemben. A szlovák stratégia 50. pontjában jelenik meg a visegrádi csoport. Szlovákia fejleszti a fegyveres erők kapacitását, a katonai rendőrséget, a hírszerző szolgálatot a nemzetközi együttműködés útján, a NATO-n, az EU-n és a visegrádi csoporton belül bilaterálisan, hangsúlyosan stratégiai szövetségben.²⁵

A szlovák stratégia taglalja, hogy a négy nemzet képes válaszokat adni a globális biztonsági környezet fő változásaira, globális, regionális és nemzeti szinten. Mindegyik stratégia a hibrid aktivitást, a kibervédelmet, a terrorizmus, extrémizmus elleni küzdelmet, a migrációs válság leküzdését, az agresszív rezsimek háborús fenyegetéseit, az európai államok szomszédságában tapasztalható instabilitást, konfliktusokat, idegen harcosok benyomulását, térhódítását veszélyes fenyegetésnek tekinti. Külső faktorokként említi az agresszív orosz politikára reagálást, a nemzetek területi integritásának katonai műveletekkel való szétzúzását, a terrortámadások számának növekedését, a nemzetközi jogszabályok megszegését, a bukott államok számának növekedését

²⁵ Slovak Republic: *The Defence Strategy of the Slovak Republic* (2021). III. fejezet, Armed Forces Development, 50-es pont, 19.

az EU-val szomszédos régiókban. Szlovákia biztonsági stratégiája szerint a V4-ek biztonsági pozícióit a nemzetközi szervezetekhez csatlakozás terelte kedvező irányba, tagságuk a NATO-ban és az EU-ban új kondíciókat teremtett a biztonsági érdekek alakulásában – áll a szlovákok dokumentumában.²⁶ A védelmi stratégiával szemben ezt a biztonsági stratégiát 2005 óta nem frissítették, a vizsgált fenyegetettség jele alapján nem változott, mennyiségük és minőségük annál inkább. Szlovákia úgy vélte, hogy nőttek a biztonsági garanciák az uniós csatlakozással. Mint azt rögzítették, a többi európai országhoz hasonló fenyegetettség tényezőkkel áll szemben, amelyek közül a legkomolyabb veszélyt a terroristák és/vagy a bukott államok által használt tömegpusztító és biológiai fegyverek jelentenek. A regionális konfliktusok nemcsak a regionális, hanem az egész euroatlanti stabilitást fenyegetik – szögezi le. Ezek megoldatlansága alássa a nemzetközi biztonsági rendszerbe vetett bizalmat. Ahogy a biztonsági stratégiák összessége, a szlovákok is kitérnek a legfontosabb fenyegetésekre. Ezek megegyeznek az európai és közép-európai tendenciákkal. A V4-ek egy újabb pontban megjelennek: a biztonságpolitika végrehajtásának fontos eszköze a nemzetközi és regionális intézményekkel és szövetségekkel való együttműködés, azaz a NATO és az EU mellett a Visegrádi Együttműködés tagsága. A regionális fórumok között különleges jelentőséget tulajdonít a visegrádi csoportnak a közös érdekek érvényesítésében, a közös célok megvalósításában, és a folytatja erőfeszítéseit a közép-európai régió stabilitása és fejlődése érdekében.²⁷

Szlovákia a leíró mátrixokban próbálta az egyéntől a régió és az ország biztonsági helyzetének a negatívan ható elemeit meghatározni, ennek alapján építette fel stratégiáit.

4.3. A keresztények védelme a magyar biztonsági stratégiában

A Közel-Keleten és Európában is a keresztényüldözések célpontjaivá váltunk. Kereszténynek lenni ma veszélyes dolog, elsősorban az Iszlám Állam létezése miatt. 2001. szeptember 11-től kezdődött el az emberiség új időszámítása, amelyben felmerült a vallási indíttatású terrorizmus ellenes küzdelem elkerülhetlensége.

„Senki sem gondolta volna, hogy 2015-ben ennek a szervezetnek az új szárnya, az elhíresült, apokaliptikus Iraki és Levantei Iszlám Állam terrorszervezet *veszélyezteteti a Közel-Kelet érzékeny egyensúlyát*. A világot sokkoló, az információs hadviselés minden elemét felhasználó szervezet a világhálón, annak minden megjelenési felületén villámgyorsan a hírek, az érdeklődés középpontjába került. Az Iszlám Állam nem csupán egy válságot idézett elő, de maga is egy többrétegű krízis, egy hatalmi vákuum eredményeként keletkezett. A Szovjetunió szétesésétől kezdve az Amerikai Egyesült Államok hegemoniája 2001. szeptember 11-ig megkérdőjelezhetetlen volt a nemzetközi rendszerben, viszont egyetlen globális

²⁶ Slovak Republic: *The Security Strategy of the Slovak Republic* (2005). II. fejezet, Security Environment of the Slovak Republic, 12-es pont, 3.

²⁷ Slovak Republic (2005): i. m. III. fejezet, Security Policy of the Slovak Republic. Stability and Predictability of the Security Environment, 72-es pont, 15.

nagyhatalomként sem volt mindenható. Sajnos az USA – miután katonailag beavatkozott a térségben – képtelen volt Észak-Afrikában és a Közel-Keleten stabilan működő államokat létrehozni. Líbia, Szíria, Afganisztán és Irak esete sem ezt példázta. Most olyan világban élünk, ahol nem csupán a legnagyobb hatalmak rendelkeznek a regionális status quót megváltoztatni képes befolyással, hanem egy nemrég keletkezett terrorszervezet is.²⁸

Resperger István a 2018-as *Budapest-jelentés a keresztényüldözésről* című kötetben megjelent tanulmányában kifejti, hogy az Iszlám Állam hosszú távú stratégiával rendelkezik. Az úgynevezett „hard power” eszközeit alkalmazva klasszikus terrorakciók elkövetésével a hitetlenek felmorzsolását akarják megvalósítani. Az Iszlám Állam nagy stratégiája az al-Káida által meghirdetett kalifátus létrehozása, az államhatárok lebontása a térségben, valamint a muszlimok tömegeinek betelepítése. A tanulmány szerint klasszikus terrorakciókat követnek el, a célzott gyilkosságok és kivégzések az ellenség elrettentését szolgálják, a meghódított városokban azonnal önkényes kivégzéseket hajtanak végre, amelyeknek célja a lakosság megfélemlítése és elrettentése. Minden történelmi korszakban üldöztek valamilyen vallást. Az üldöztetés nem csupán magára az egyénre irányul, hanem az egyházra, amely mögötte van.

A magyar Nemzeti Biztonsági Stratégia szerint a kontinensünkön elkövetett terrorcselekmények arra utalnak, hogy a szélsőséges vallási indíttatású terrorizmus egyre növekvő biztonsági kockázatot jelent Európa államai számára. Az Európába irányuló tömeges, ellenőrizetlen és illegális migrációt a terrorveszélyt növelő tényezőként nevezi meg. Ez a jelenség nehezen előrejelezhető aszimmetrikus fenyegetés, amely közvetlen, hosszú távon fennmaradó veszélyt jelent a világ és ezen belül különösen Európa biztonságára. A magyar kormány a kereszténység védelmével egyúttal a globális biztonsági kihívások közül az illegális migráció, a terrorizmus és a vallási extrémizmus ellen küzd.

A magyar kormány kormányzati szintre emelte a nemzetközi humanitárius politika részeként az üldözött keresztények megsegítését.

„A 2017-ben létrehozott Hungary Helps Program célja, hogy a fejlődő országokban és a különböző válságterületeken folyó segítségnyújtási és fejlesztési tevékenységek összehangoltan valósulhassanak meg. Magyarország lehetőségeihez mérten törekszik kiállni a rászorulókkal mellett és szerepet vállalni a nemzetközi humanitárius akciókban.”²⁹

A kereszténység megmentéséért folytatott regionális küzdelem egyik fontos eseménye a 2020-ban megkötött magyar–lengyel egyezmény aláírásával kezdődik, amely

²⁸ Resperger István: Az Iszlám Állam terrorszervezet keresztények elleni tevékenység alapjai. In Kaló József – Ujházi Lóránd: *Budapest-jelentés a keresztényüldözésről*. Budapest, Dialóg Campus, 2018. 13–14.

²⁹ Általános biztonságpolitikai reflexiók a keresztények biztonságának tükrében fejezet. Azbej Tristan – Kóré András – Tóth Bálint: A magyar állam szerepvállalása az üldözött keresztény közösségek védelme érdekében. In Kaló József – Ujházi Lóránd (szerk.): *Budapest-jelentés a keresztényüldözésről*. Budapest, Dialóg Campus, 2018. 25–32.

az üldözött keresztények közös támogatására jött létre.³⁰ Szlovákia is csatlakozott a magyar kezdeményezéshez 2018-ban, miután Lengyelország és Magyarország kormányzati szintre emelte a keresztényvédelmi humanitárius politikáját. Azbej Tristan államtitkár 2018-ban találkozott Karla Wusterovával, a szlovák külügyminisztérium fejlesztésért felelős helyettes államtitkárával, akivel már a projektalapú együttműködésről, a migráció megfékezését a helyben segítséssel orvosló V4-prioritásról egyeztettek.

„A visegrádi országok egymással párhuzamosan, külön-külön, esetenként minimális koordinációval is több tízezer üldözött keresztény életét tették könnyebbé. [...] Európában kiszakadnának a saját kultúrkörükből, és saját rítusuk szerinti vallásgyakorlásra is csak minimális – vagy esetleg a megfelelő papság hiányában semmilyen – lehetőség sem nyílna. A visegrádi országok módszere abban segít, hogy minden érintett fél megtarthassa önazonosságát, és megmaradhasson szírnek, irakinak, káldinak, maronitának. A lényeg az, hogy az általunk mutatott irány olyan, amely a Közel-Kelet keresztényeinek kétezer éves hagyományait segíti életben tartani egy vérzivataros időszakban.”³¹

A tanulmányunk második részében megvizsgáltuk, milyen alkotmányvédelmi kihívásokra reagálnak a V4-országok a nemzeti biztonsági és védelmi és katonai stratégiáikban: a hibrid aktivitást, a kibervédelmet, a terrorizmus, extrémizmus elleni küzdelmet, a migrációs válság leküzdését, az agresszív rezsimek háborús fenyegetéseit, az európai államok szomszédságában tapasztalható instabilitást, konfliktusokat, idegen harcosok benyomulását, térhódítását veszélyes fenyegetésnek tekintik. A magyar kormány a kereszténység védelmének politikai szintre emelésével egyúttal a globális biztonsági kihívások közül az illegális migráció, a terrorizmus és a vallási extrémizmus ellen küzd.

Tanulmányunk célkitűzései voltak, hogy bemutassuk a lehetséges stratégiai tervező modelleket, a stratégiakötés folyamatát, továbbá az alkotmányvédelem és keresztények védelmének kérdéseit a V4-országokban. Megállapíthatjuk, hogy a V4-országok a stratégiai tervezésükben, mint az alkotmány védelmét, Magyarország pedig élharcosként kezeli az üldözött keresztények helyzetét is.

A stratégiák általában 2030, 2032, 2035-ig adnak előrejelzéseket a világ biztonsági kihívásairól, kockázatairól és fenyegetéseiről. Egyértelműen a hibrid, aszimmetrikus, terrorista- és tömeges migrációs helyzet kezelése mellett a kibertérből érkező fenyegetések elhárítása a legszükségesebb, a jelenlegi koronavírus-világjárvány megoldása mellett.

A mai stratégiák megvizsgálása után megállapítható, hogy az országok a kialakításnál maximálisan figyelembe vették geopolitikai, geostratégiai helyzetüket, azt jól értékelték, közép hatalmi országgként, mint Lengyelország, vagy a kis országok is, a saját érdekeik alapján határozták meg dokumentumaikat.

³⁰ Magyarország Kormánya: *Magyar–lengyel humanitárius együttműködésről írtak alá megállapodást* (2020. augusztus 17.).

³¹ Tarcsay Péter: *Hogyan segítik a visegrádi országok az üldözött keresztényeket?* In Ujházi Lóránd – Kaló József – Petruska Ferenc (szerk.): *Budapest-jelentés a keresztényüldözésről*. Budapest, Háttér, 2019. 233.

A kisebb országok, Magyarország, Szlovákia és Csehország hasonlóan a Bartlett-modellhez és a leíró mátrixokhoz próbálta a stratégiai tervezés kérdéseit közelíteni. Szlovákia esetében láthatjuk, hogy az egyéntől az ország védelmének kérdéséig mindent figyelembe vettek, Csehország esetében hasonló a helyzet.

Magyarország nagyon friss, 2020-as Nemzeti Biztonsági Stratégiával, 2021-es Nemzeti Katonai Stratégiával rendelkezik. Ezek alapvetően meghatározzák az ország védelmének és a lakosság védelmének kérdéseit; nemzeti biztonsági stratégiánk maximálisan figyelembe veszi az összes biztonsági dimenzióban felmerülő kihívást, kockázatot és fenyegetést.

Nemzeti Katonai Stratégiánk az első olyan katonai stratégia a rendszerváltozás óta, amikor egy időben jelen van a politikai akarat a haderő magas színvonalú technikai ellátására, magas színvonalú kiképzésére és esetleges alkalmazási képességeinek a kifejlesztésére. Egyrészt az elrettentést kívánják ezzel megvalósítani, másrészt a védelmi beszerzésekkel az ország gazdasági fejlesztését, a védelmi ipar kiépítésével az ország gazdasági képességének növelését kívánjuk elérni.

Kulcsfontosságú lesz a „szoftver”, az úgynevezett személyi, humán állomány tiszt, tisztjelölti, altiszt állomány felkészítése, átképzése a jövő feladataira. A technikai feltételek adottak, a politikai támogatás jelentősen segíti a feladat végrehajtását, a pénzügyi források rendelkezésre állnak, a képzésre kell a fő hangsúlyt helyezni innentől. Paradigmaváltásra van szükség és az oktatásnál kell hogy elkezdődjön.

Felhasznált irodalom

- Azbej Tristan – Kóré András – Tóth Bálint: A magyar állam szerepvállalása az üldözött keresztény közösségek védelme érdekében. In Kaló József – Ujházi Lóránd (szerk.): *Budapest-jelentés a keresztényüldözésről*. Budapest, Dialóg Campus, 2018. 25–32.
- Balaton Károly – Tari Ernő – Hortoványi Lilla – Incze Emma – Laczkó Márk – Szabó Zsolt Roland: *Stratégiai és üzleti tervezés*. Budapest, Aula, 2007.
- Bárdiné Metzker Erika – Csuth Sándor: A települési önkormányzatok stratégiai vezetése. Polgármester Akadémia, 2008. Online: <http://xn--tosz-5qa.hu/uploads/dokumentumok-kiadvanyok/telepulesionkormanyzatokstrategiaivezetese.pdf>
- The Czech Republic: *National Security Strategy of the Czech Republic* (2015). Online: www.army.cz/images/id_8001_9000/8503/Security_Strategy_2015.pdf
- The Defence Strategy of the Czech Republic (2017). Online: www.army.cz/assets/en/ministry-of-defence/strategy-and-doctrine/defencestrategy2017.pdf
- Krajnc Zoltán (szerk.): *Hadtudományi lexikon. Új kötet*. Budapest, Dialóg Campus, 2019.
- Liddell Hart, Basil H.: *Stratégia*. Budapest, Európa, 2002.
- The Long Term Perspective for Defence 2035. Online: www.army.cz/assets/en/ministry-of-defence/basic-documents/dv-2035-aj.pdf
- Magyarország Kormánya: *Magyar–lengyel humanitárius együttműködésről írtak alá megállapodást* (2020. augusztus 17.). Online: <https://bit.ly/3AgHJav>
- Regényi Kund: Alkotmányvédelmi Hivatal. In Resperger István (szerk.): *Nemzetbiztonsági alapismeretek*. Budapest, Dialóg Campus, 2018. 4–5.

- Republic of Poland: *National Security Strategy of the Republic of Poland* (2020). Online: www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/National_Security_Strategy_of_the_Republic_of_Poland_2020.pdf
- Republic of Poland: *Structure of Polish Armed Forces* (é. n.). Online: www.gov.pl/web/national-defence/structure-of-polish-armed-forces
- Resperger István: *A stratégiai tervezés alapjai*. Budapest, ZMNE, 2005.
- Resperger István: Az Iszlám Állam terrorszervezet keresztények elleni tevékenység alapjai. In Kaló József – Ujházi Lóránd: Budapest-jelentés a keresztényüldözésekről. Budapest, Dialóg Campus, 2018. 13–14.
- Slovak Republic: *The Security Strategy of the Slovak Republic* (2005). Online: www.mosr.sk/data/files/795.pdf
- Slovak Republic: *The Defence Strategy of the Slovak Republic* (2021). Online: www.mod.gov.sk/data/files/4291_defence-strategy-of-the-slovak-republic-2021.pdf
- Tarcsay Péter: Hogyan segítik a visegrádi országok az üldözött keresztényeket? In Ujházi Lóránd – Kaló József – Petruska Ferenc (szerk.): *Budapest-jelentés a keresztényüldözésről*. Budapest, Háttér, 2019. 233.
- Turi Laura Tamara – Resperger István – Túri Viktória: *Stratégiaalkotás, stratégiai módszerek. Tréning háttéranyag*. Budapest, NKE, 2013.
- Vida Csaba: A biztonságpolitikai leírómátrix. *Hadtudomány*, 21. (2011), 4. 36–53.

Jogi források

- 1163/2020. (IV. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. Online: <https://njt.hu/jogszabaly/2020-1163-30-22>
- 1393/2021. (VI. 24.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiájáról. Online: <https://hirlevel.egov.hu/2021/06/27/a-kormany-1393-2021-vi-24-korm-hatarozata-magyarország-nemzeti-katonai-strategiajarol/>

Mezei József¹

Recenzió a *Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből 3. A Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága 1948–1949*² című műről

A tavalyi év második felében került a könyvesboltok polcaira a bemutatandó mű, amely egy újabb részterületét bontja ki a 20. századi magyar állambiztonsági múltnak. A könyv a *Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből* című kiadványsorozat³ harmadik köteteként jelent meg, és a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatóság (BM ÁVH) 1948. szeptember 10-i létrehozásától⁴ mutatja be a szervezeti változásokat a Minisztertanács alá rendelt Államvédelmi Hatóság 1950. januári létrehozásáig.

A kötet szerkesztői, Krahulcsán Zsolt és Müller Rolf korábbi munkáiknak köszönhetően már jól ismertek a témakör iránt érdeklődő olvasóközönség előtt. Mindketten 1997-ben a Kossuth Lajos Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán szereztek meg történelem–politológia tanár szakos diplomájukat. Krahulcsán Zsolt 2011-ben szerezte doktori (PhD-) fokozatát. Értekezésének címe: *A politikai rendőrség pártirányításának szabályozása, 1956–1962*. 1999-től a Történeti Hivatal, majd 2003. április 1-jétől a jogutód Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL) munkatársa. Kutatási területébe tartozik az államvédelmi, állambiztonsági szervek intézménytörténete, az állambiztonsági szervek pártirányítása. Müller Rolf 2007-ben szerzett doktori (PhD-) fokozatot *Beksisz Gusztáv pályája és politikai gondolkodása* című munkájával. 1998-tól dolgozik az ÁBTL-ben, illetve annak jogelődjénél. Kutatási területét képezi a magyar politikai rendőrség története.

Itt engedjék meg nekem, hogy a gondolatmenetet megszakítva egy kis kitérőt tegyek, és méltassam az ÁBTL többi munkatársát is. Az ÁBTL kollégái az elmúlt

¹ Egyetemi tanársegéd, Nemzeti Közszerződési Egyetem, e-mail: mezei.jozsef@uni-nke.hu

² Krahulcsán Zsolt – Müller Rolf (szerk.): *Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből 3. A Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága 1948–1949*. Budapest–Pécs, Kronosz, 2021.

³ A korábbi két kötet: Gyarmati György – Krahulcsán Zsolt – Müller Rolf: *Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből 1. A Politikai rendészeti osztályok 1945–1946*. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L' Harmattan, 2009; Krahulcsán Zsolt – Müller Rolf: *Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből 2. Az Államvédelmi Osztály 1946–1948*. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára – L'Harmattan, 2015.

⁴ Krahulcsán–Müller (2021): i. m. 12.

évtizedekben a kezelésükre bízott dokumentumok feldolgozásával, számtalan könyvvel,⁵ publikációval,⁶ előadással⁷ – nem beszélve a kutatók támogatásáról – segítették a magyar állampolgárokat abban, hogy jobban megismerjék történelmük e speciális területét, közelmúltjuk olyan eseményeit, amelyek közül sok még ma is élénken foglalkoztatja a közvéleményt, illetve egynek-egynek a hatása még a jelenkori Magyarország mindennapjaiban is érzékelhető.

A könyvet kézbe véve elmondhatjuk, hogy külsőleg is tetszetős, kinézete összhangban van a tartalommal. Már a borító is – ha a címet nem is olvastuk még el – utal a tartalomra, hiszen egy korabeli, állambiztonsági parancs adja a hátteret. A borító kék és zöld színe kapcsán felmerült bennem, hogy biztosan ez is tudatos választás lehetett a szerkesztők részéről. A kötetben taglalt időszak végén a BM ÁVH-t az 1949. december 28-án elfogadott 4.353/1949 (268) számú Minisztertanácsi rendelet alapján összevonták a Honvéd Határőrséggel, aminek eredményeként megjelentek a közbeszédben az államvédelmet azonosító „kék ÁVÓ”⁸ és a Határőrséget takaró „zöld ÁVÓ” elnevezések. A könyv tartalmaz néhány összefoglaló táblázatot is, amelyek például a szervezeti felépítés esetén⁹ jól támogatják a szöveges részeket, az anyag megértését.

A kötet tartalmára rátérve: az két fő részből áll. Az első fele egy tanulmány, amelyből megismerhetjük a politikai rendőrség 1948. szeptember és 1949. december közötti szervezettörténetét. Áttekintést kapunk arról, hogy az új szervezetekkel kiegészült ÁVÓ alosztályi struktúrája 1948 októberétől miként változott ügyosztályokra, majd főosztályokra 1949 áprilisától, és ezek az átalakítások milyen személyi változásokkal és feladat-átcsoportosításokkal jártak. A BM ÁVH 1948. szeptemberi létrehozása kapcsán már az elején egy érdekes momentumra hívja fel a szerző a figyelmünket, miszerint Péter Gábor¹⁰ már két nappal a BM ÁVH-t létrehozó miniszteri rendeletek hatálybalépése előtt a hatóság vezetőjeként írta alá napi parancsait.¹¹ Olvashatunk továbbá például Farkas László életútjáról,¹² akit 1949 januárjában a Magyar Dolgozók Pártja VIII. kerületi titkári székéből neveztek ki Péter Gábor helyettesének, vagy arról, hogy 1949. augusztus 12-én érkeztek Magyarországra a szovjet állambiztonsági tanácsadók első állandó képviselőit tagjai.¹³ A bemutatott időszak egy rendkívül fontos és intenzív periódus volt a magyar polgári állambiztonsági szerv életében. A szervezet vezetője, Péter Gábor mindent megtett hatalma kiterjesztése érdekében, ami végül oda vezetett, hogy 1949 végén megszülettek a politikai döntések a már

⁵ Lásd: www.abtl.hu/szolgaltatasok/nyilt-ter/kiadvanyok

⁶ Lásd: <https://betekinto.hu/>

⁷ Lásd: www.abtl.hu/szolgaltatasok/nyilt-ter/videoek/tortenelmi_kavehaz

⁸ Államvédelmi Osztály.

⁹ Például Krahulcsán–Müller (2021): i. m. 61.

¹⁰ A politikai rendőrség létrehozásában, hatalma kiterjesztésében, illetve ezzel párhuzamosan a Magyar Dolgozók Pártja elvárásainak teljes körű kiszolgálásában meghatározó szerepe volt Péter Gábornak, aki a szervezet 1945-ös létrehozásától kezdve egészen 1953. januári letartóztatásáig vezetője volt a polgári államvédelmi/állambiztonsági szervnek. Életútját teljeskörűen megismerhetjük Müller Rolf: *Az erőszak neve: Péter Gábor. Az ÁVH vezetőjének élete*. Budapest, Jaffa, 2017. című munkájából.

¹¹ Krahulcsán–Müller (2021): i. m. 13.

¹² Krahulcsán–Müller (2021): i. m. 37.

¹³ Krahulcsán–Müller (2021): i. m. 94.

a Határőrséget és a Katonai elhárítást is magában foglaló szervezet, a Minisztertanács alá rendelt Államvédelmi Hatóság¹⁴ létrehozására.

A kötet második fele azokat a korabeli párt dokumentumokat, közigazgatási szervek által készített anyagokat, illetve a politikai rendőrség munkatársai által írt ügyiratokat tárja az olvasók elé, amelyek e fejlődési folyamat szempontjából meghatározók voltak, illetve betekintést engednek az időszak állambiztonsági életébe. Megtudhatjuk belőlük például azt, hogy az állambiztonság a dél-zalai olajmezők karhatalmi biztosítása kapcsán írt javaslatára Kádár János az őrzésért felelős alegység tervezett elnevezése („*Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága Rendőri Őrségének Parancsnoksága, Nagykanizsai karhatalmi őrségi százada*”) kapcsán kézzel a következőket írta: „...Péter!...Az ÁVH legyen diszkrét testület és ne honfoglaló.”¹⁵ Megtudhatjuk továbbá, hogy a BM ÁVH kémelhárításért felelős szervezeti egységének első osztálya az „*amerikai vonal*”-ért volt felelős, amely magában foglalta a követséget, az amerikai tulajdonú vállalatokat és az itt élő amerikai kolónia tagjait.¹⁶ A közzétett forrásoknak köszönhetően a kötet elolvasásával nem csak a tanulmány szerzőjének szemüvegén keresztül pillanthatunk be az eseményekbe. A szerző gondolatai mellett, az azok alapjául szolgáló dokumentumok áttekintésével akár saját magunk is megfogalmazhatunk új gondolatokat, vagy kiegészíthetjük a meglévőket.

A kötet végén található *Rövidítések* elnevezésű függelék – összefoglalva a tanulmányban szereplő, az állambiztonság területén és időszakában használt rövidítések jelentését – nagyban segíti az anyag megértését.

Összegezve, a könyv tudományos igényességgel mutatja be a vizsgált témakört, ezzel együtt érdekes olvasmányként is tekinthetünk rá. A szervezettörténetre építve bepillantást enged az időszak titkosszolgálati szakmai gondolkodásába, a szervezethez kötődő személyes életutakba. Nekem mindkét aspektusból tetszett. Ajánlom a kötetet a szakterületet kutatóknak, az állambiztonság témakörével kapcsolatosan főiskolai, egyetemi tanulmányokat folytató hallgatóknak és a nemzetbiztonság területén dolgozó szakembereknek.

¹⁴ Krahulcsán–Müller (2021): i. m. 95.

¹⁵ Krahulcsán–Müller (2021): i. m. 132.

¹⁶ Krahulcsán–Müller (2021): i. m. 290.

Tartalom

MÁLNÁSSY ANDRÁS: A török terrorelhárítás és a védelmi ipar kihívásai az „arab tavasz” eseményeit követően (2011–2017) – az Iszlám Állam terrorszervezet jelentette fenyegetések nemzetbiztonsági aspektusai	3
VAJDA ENDRE: A radikális iszlám várható tendenciái Európában	17
SZABADFÖLDI ISTVÁN: A mesterséges intelligenciával támogatott nyílt információszerzés (OSINT) – evolúció és kihívások	30
DRAGON SÁNDOR: Az orosz állambiztonság rendszere	52
RESPERGER ISTVÁN – SZOLGA RÉKA: A V4-országok stratégiai tervezése és az alkotmányvédelem kérdései stratégiai dokumentumaikban	62
MEZEI JÓZSEF: Recenzió a Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből 3. A Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága 1948–1949 című műről	85